

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FARKLI SOSYO EKONOMİK DÜZEYDEKİ ANNELERİN
ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE
AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Aybüke YURTERİ

**Çocuk Gelisimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ANKARA
2011**

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FARKLI SOSYO EKONOMİK DÜZEYDEKİ ANNELERİN
ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE
AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Aybüke YURTERİ

**Çocuk Gelisimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

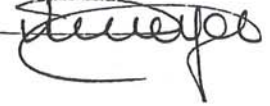
**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Duyan MAĞDEN**

**ANKARA
2011**

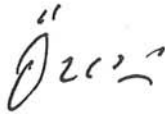
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Eğitim Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof.Dr.Duyan MAĞDEN (Danışman)

(İmza) 

Üye: Doç.Dr.Özcan DOĞAN

(İmza) 

Üye: Prof.Dr.Belma TUĞRUL

(İmza) 

Üye: Prof.Dr.Aysel KÖKSAL AKYOL

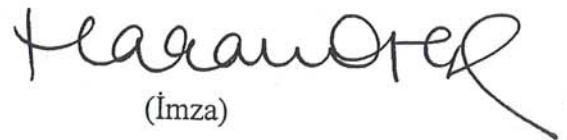
(İmza) 

Üye: Prof.Dr.Figen GÜRSOY

(İmza) 

ONAY:

Bu tez, Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki tüm jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu Kararıyla kabul edilmiştir.



(İmza)

Prof.Dr.Hakan S.Orer

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında değerli fikirleri ile yönlendirip, bilgi ve birikimini benimle her zaman paylaşan, akademik ve hayata dair bana öğrettiği her şey için danışmanım Sayın Prof.Dr.Duyan MAĞDEN'e;

Bu noktaya gelmemde emeği ve desteği sonsuz olan ; Lisans eğitimim süresince benden desteğini esirgemeyerek, ufkumu açan, koyduğum hedeflerde beni her zaman destekleyip hiç vazgeçmemeyi öğreten Prof.Dr.Belma TUĞRUL, Prof.Dr.Berrin AKMAN, Prof.Dr.Mübeccel GÖNEN, Prof.Dr.Elif Yeşim ÜSTÜN ve Doç.Dr.Semra ERKAN'a ;

;Yüksek Lisans eğitimime başladığım ve ders aldığım Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü akademisyenleri, Prof.Dr.Neriman ARAL, Prof.Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL, Prof.Dr.Figen GÜRSOY ve Prof.Dr.Gülen BARAN'a;

Beni hep güler yüzle karşılayan, yönlendiren Öğt.Gör.Dr.Arzu İpek YÜKSELEN'e;

Bölüm sekreteri İlknur ŞENBAKAR'a;

En heyecanlı günümde desteği ve yardımı ile yanımda olan bilim uzmanı Çiğdem ÇİÇEK AYTEKİN'e;

En yorulduğum zamanlarda manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen, sabırla tüm sorunlarıma çözüm bulup yol gösteren bilim uzmanı Şenay AKGÜN, bilim uzmanı İlknur GÖNEN ve tüm çalışma arkadaşlarıma;

Bugüne gelmemde emeği olan annem Tükezban YURTERİ, babam Ruhi YURTERİ'ye;

Desteğini hep yanımda hissettiğim Onur TİRYAKİ'ye

Son olarak çalışmama katılıp benimle bilgilerini paylaşan tüm annelere sonsuz teşekkürler.

Ağustos 2011

ÖZET

Yurteri, A. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelisimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011. Araştırmanın amacı alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin sosyo demografik özellikleri ve çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile aile tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma örneklemini Ankara il merkezinde bulunan sekiz ilçe sınırları dahilinde alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeyleri temsil ettiği varsayılan, 300 çocuğun annesi oluşturmaktadır. Araştırmada bağımsız değişkenlerden sosyo-demografik nitelikler hakkında veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, annelerin çocukluk örselenme yaşantıları bağımsız değişkenine ilişkin veriler için "Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği" ve araştırmanın bağımlı değişkeni çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin veriler için ise, "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre annelerin çocukluk döneminde uğradıkları istismarın çocuk yetiştirme tutumları üzerinde anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır. Bu bulgular ilgili yapılan araştırmalar eşliğinde tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : İhmal ve istismar, çocuk yetiştirme tutumları.

ABSTRACT

Yurteri, A. Analysis of the relation between childhood trauma experience with family life and parental attitude of mothers from different socio-economic classes. Hacettepe University Institute of Health Sciences, Department of Child Development and Education, Ankara, 2007. The aim of the study is to investigate the relationship between socio-demographic characteristics and childhood trauma experiences of mothers in lower, middle and upper socio-economic levels and their family attitudes. The research sample is made up of the mothers of 300 children assumed to be representative of lower, middle and upper socio-economic levels and living in eight districts of Ankara's provincial center. In the research, in order to gather data about the independent variable socio-demographic characteristics, the Personal Information Form, for data regarding childhood trauma independent variable, the Childhood Trauma Questionnaire, and for data about the dependent variable of the research child raising attitudes, the Parental Attitude Research Instrument was used. It was determined that the abuse the mothers were subjected to in their childhood have a significant effect on their child rearing attitudes according to findings from the research. These findings were discussed in comparison to other relevant researches and suggestions were made.

Key Words: Child neglect and abuse, child rearing attitudes.

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ	1
2.GENEL BİLGİLER	3
2.1.Çocuğun Tanımı	3
2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi	3
2.3.Çocuk İstismarı ve İhmali Kavramının Dünyada Gelişimi	3
2.4.Çocuk İstismarı ve İhmali Kavramının Türkiye’de Gelişimi	5
2.5. Çocuk İstismarının Tanımı ve Türleri	7
2.5.1.Fiziksel İstismar	10
2.5.2.Cinsel İstismar	13
2.5.3. Duygusal İstismar ve Neden Olan Davranışlar	19
2.5.4. Ekonomik İstismar	23
2.6.Çocuk İhmalinin Tanımı ve Türleri	25
2.6.1 Fiziksel İhmal	26
2.6.2. Cinsel İhmal	27
2.6.3.Duygusal İhmal	27
2.6.4.Eğitimsel İhmal	28
2.6.5.Tıbbi İhmal	29
2.7. Çocuk İhmal ve İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar	29
2.7.1.Psikodinamik Kuram (Psikolojik Kuram)	30
2.7.2. Sosyolojik Kuram	32
2.7.3. Psiko-sosyal Kuram	33
2.7.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	34

2.7.5.Ekolojik, Etkileşimsel Kuram	35
2.8. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi	40
2.9.Aile Hayatı ve Olumsuz Anne Baba Tutumları	41
2.9.1.Aile Hayatı	41
2.9.2.Olumsuz Anne Baba Tutumları	42
3.GEREÇ VE YÖNTEM	48
3.1.Araştırmanın Evreni	48
3.2.Araştırmanın Örneklemi	48
3.3. Veri Toplama Araçları	49
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	49
3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)	50
3.3.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI)	51
3.4. Veri Toplama Yöntemi	54
3.5.Verilerin Analizi	55
4.BULGULAR	56
5. TARTIŞMA	77
6. SONUÇ	99
7.ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR	104
EKLER	
EK 1: Bilgilendirme Formu	
EK 2: Kişisel Bilgi Formu	

SİMGELER VE KISALTMALAR

ÇÖYÖ: Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

PARİ: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SED: Sosyo Ekonomik Düzey

Fİ: Fiziksel İstismar

Dİ: Duygusal İstismar

ŞEKİLLER

	Sayfa
2.1. Aşırı sevgi ve gevşek çocuk yetiştirme tutumu.	42
2.2. Aşırı sevgi ve sıkı eğitim çocuk yetiştirme tutumu.	43
2.3. Yetersiz sevgi ve aşırı disiplin çocuk yetiştirme tutumu.	44
2.4. Gevşek eğitim ve yetersiz sevgi çocuk yetiştirme tutumu.	45
4.1. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımları.	57
4.2. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çalışma durumlarına göre dağılımları.	58
4.3. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocuk sayılarına göre dağılımları.	59
4.4. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ilk çocuk doğurma yaşlarına göre dağılımları.	60
4.5. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile yapısına göre dağılımları.	61
4.6. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile içi şiddete uğrama durumlarına göre dağılımları.	62
4.7. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantılarına göre dağılımları.	63

TABLolar

	Sayfa
3.1. Annelerin düzeylere göre dağılımı	49
4.1. Örnekleme annelere ilişkin betimleyici bulgular	56
4.2. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin eşleri tarafından fiziksel ve duygusal şiddete uğramalarına göre dağılımları	64
4.3. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantılarına göre dağılımları	66
4.4. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları puanlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri.	67
4.5. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular.	69
4.6. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin göre çocukluk çağı örselenme yaşantılarına ilişkin tukey analiz sonuçları.	70
4.7. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği puanlarına göre dağılımı	71
4.8. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelere ait aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği'nin alt boyutları ile çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeği'nin alt boyutları arasındaki korelasyonlar	74

1. GİRİŞ

Tüm ihtiyaçların karşılandığı, karşılaşılan her tutum ve davranışın yaşam üzerinde etkili olduğu aile, birey için çok önemlidir. İnsan yaşamının en kritik dönemi olan çocukluk döneminde yaşananlar kalıcı izler bırakıp, bireyin kişiliğinden anne baba olduklarında benimseyecekleri tutumlara kadar pek çok alanda belirleyici olabilmektedir.

İhmal ve istismar tüm toplumlarda ve tüm zamanlarda görülmektedir. Son yıllarda psikoloji ve eğitim alanında yapılan çalışmalar ruhsal bozukluklar ve çocuklardaki davranış bozukluklarının temelinde yatan neden olarak çocuklukta örselenme yaşantısına ve anne babanın benimsediği çocuk yetiştirme tutumlarına odaklanmıştır. Bu noktadan yola çıkarak alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeylerdeki annelerin çocukluk dönemlerinde uğradıkları ihmal ve istismar, sosyo demografik özellikleri, çocuk yetiştirme tutumları ve yaşadıkları ihmal ve istismar ile çocuk yetiştirme tutumları arasında ilişkinin incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu sebeple;

- Annelerin sosyo ekonomik düzeyleri,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin öğrenim düzeyleri,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çalışma durumu,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocuk sayısı,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ilk çocuk doğurma yaşları,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile yapıları,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile içi şiddete uğrayıp, uğramamaları,
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantıları incelenmiştir.
- Alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve çocuk yetiştirme tutumları incelenerek aralarındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Çalışmaya katılan annelerin kendi grupları içinde benzer özelliklere sahip olduğu varsayılmıştır. Çalışma Ankara il merkezinde bulunan ilköğretim okullarının anasınıfına giden öğrenci anneleri ile sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Çocuğun Tanımı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) birinci maddesinde “çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde, daha önce rüşt yaşına erişilmedikçe on sekiz yaşını bitirmemiş kişiler” çocuk olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, Türk Medeni Kanunu'nda kullanılan “küçük” kavramını kapsamaktadır (1).

2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi

20 Kasım 1989 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesinde '18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır' ifadesi yer almaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42 maddeden oluşan bölümünde özellikle 2, 16, 26, 28, 33 ve 36. Maddeleri çocuğun yaşama hakkı, sağlık, beslenme, eğitim hakkı, ilköğretim zorunluluğu, çocuğun onurunu koruma hakkı, çocuğun her türlü zararlı maddeden korunması, büyüklerin kendi çıkarları için çocukları kullanmamaları gibi çocukların insanca yaşama- gelişme ve toplum içinde yer alma haklarını içermektedir (1).

Türkiye'de, ÇHS'nin yürürlüğe girmesini takiben, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye ek olarak 2001 yılında “Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, 2002 yılında da “Çocukların Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol”; yürürlüğe girmiştir (2).

2.3.Çocuk İstismarı ve İhmali Kavramının Dünyada Gelişimi

Çocuk istismarı ve ihmali yakın bir tarih olan 19. Yüzyıl sonlarına doğru müdahale edilmesi gereken bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Çocuk istismarı ile ilgili ilk tıbbi tanım 1860 yılında, Fransız Adli Tıp Profesörü Ambres Tardieu tarafından yapılmıştır. Tardieu, dövülerek öldürülen 32

çocukta tespit ettiği otopsi bulgularını derlemiştir. ABD’de bildirilen ilk çocuk istismarı olayı 1874 yılında New York şehrinde aileye gelen bir misafir kadın tarafından ortaya çıkmıştır. Mary Ellen Wilson adında üvey annesi ile birlikte yaşayan sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun tek başına bırakılıp sürekli dayak yediğini fark eden kadın, yardım için birçok yere başvurmuş ancak destek görememiş, en sonunda Hayvanları Koruma Derneği’nden destek görebilmiştir. Derneğin aldığı ilk ihbar bu değildir ancak bir önceki ihbarı değerlendiren dernek başarılı sonuç elde edememiştir. Dernek Başkanı Henry Berg, bir vatandaş olarak ihbara da kayıtsız kalmayıp Mary Ellen Wilson için mahkemeden koruma kararı aldırtıp, bir bakım evine ardından da bir ailenin yanına yollanmasını sağlamıştır. Üvey anne de bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bundan sekiz ay sonra çocuklara yönelik ilk dernek, Mary Ellen davasının avukatlığını yapan Elbridge Gerry tarafından kurulmuştur. Kısa sürede tüm Amerika’da bu tip dernekler kurulmuş ve yaygınlaşmıştır (3-6).

Tıp alanındaki kanıtlar çocuk ihmal ve istismarının kanıtı ve bilimsel açıdan kabulü için önemli bir yer tutar. Bu nedenle tıp alanında çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalığın artması, diğer alanlarda da ses getirmeye, araştırmalara konu olmaya başlamıştır.

1961 yılında, Henry Kempe yıllık Amerikan Pediatri Akademisi’nin toplantısında “Hırpalanmış Çocuk Sendromu” (Battered Child Syndrome) ile ilgili görüşlerini sunmuştur (7). 1974 yılında ABD’de "Hırpalanmış Çocukları Koruma ve Tedavi Etme" (Child Abuse Prevention and Treatment) adı altında bir yasa çıkarılmıştır ve bu yasa ile çocukların tanınması, korunması ve tedavileri için bir fon ayrılmıştır. Bu yasada 1974 yılında istismar ve ihmal edilen tüm çocukların rapor edilmesi mecburiyeti konulmuştur (8).

Henry Kempe ve arkadaşları tarafından yayınlanan “Dövülmüş Çocuk Sendromu” adlı makale, bir süre öncesine kadar yalnızca kuşku olarak nitelendirilen anne babanın çocuğa karşı şiddetini belgeleyen bir dönüm noktası olmuştur. Kempe, bu makale ile o yıla kadar birçok uzman tarafından “tanımlanamayan travma” olarak adlandırılmış duruma bir isim koymuştur.

Böylece konuyu tıp gündemine taşımış olup, üzerinde daha fazla araştırma yapılmasını sağlamıştır (7).

Tıp alanında oluşan bu yeni duyarlılık ve vakaların artık farkında olunması, 1977 yılında “Uluslararası Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği”nin kurulmasına kadar ilerlemiş, çocuklara karşı yapılan her türlü eziyete karşı uluslararası düzeyde duyarlılığın yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Aynı yıl, uluslararası derneğin kuruluş amaçlarından olan çocuk istismarı ve ihmali alanında yapılan araştırmaları yaygınlaştırmanın ve desteklemenin aracı olarak, “Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmal Dergisi” (International Journal of Child Abuse and Neglect) yayın hayatına başlamıştır (9).

2.4.Çocuk İstismarı ve İhmal Kavramının Türkiye’de Gelişimi

Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali alanında 1980’li yıllara kadar, çocuğa karşı şiddetin geleneksel disiplin yapımızda olağan karşılanması nedeniyle bilimsel alanda farkındalık gelişmediği görülmektedir (10).

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1995 yılında onaylamasıyla Türkiye’de de yürürlüğe giren çocuk hakları sözleşmesini, çocuk istismarının önlenmesi için ülkemizde bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü bu sözleşmeye imza atan ülkeler sözleşmenin getirdiği yükümlük ve sorumlulukları yerine getirmek zorundadır.

Çocuk istismar ve ihmali ülkemizde son yıllarda tıp ve kamuoyu gündemine girmiştir. Özellikle son yıllarda basında yer alan haberler sonucu çocuk ihmal ve istismarı kamuoyunun farkındalığını kazanmış ve tepkiler oluşmasına sebebiyet vermiştir.

1988 yılında Ankara’da, Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği’nin Türkiye temsilcisi olacak olan Türkiye Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği kurulmuştur (3). Bu dernek, toplumu ve ilgili kişileri bilinçlendirmek için ulusal ve uluslararası düzeyde toplantılar düzenlemekte, konuya ilişkin çeşitli yayınlar ve araştırmalar yapmaktadır. Bu alana yönelik düzenlenen ilk kongre 1989 yılında “Çocukların Kötü

Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi” adıyla düzenlenmiştir. 1992 yılında İstanbul’da Prof. Dr. Oğuz Polat tarafından Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği kurulmuştur . Bu dernek konuyla ilgili hem akademik düzeyde hem de toplum bilinçlenmesi bazında görev yapmaktadır (8, 10).

İstismara ve ihmale uğrayan çocukların tanınması, bildirimlerinin ve izlemlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla ilk çocuk koruma birimi 1996 yılında İzmir Behçet Uz Çocuk Hastanesi’nde çok disiplinli ekip yaklaşımı ile kurulmuştur. Çocuk istismarı ve ihmali 2000’li yıllarla birlikte alanda çalışan ve konuyla ilgili tüm meslek alanlarında artan bir ilgi uyandırmakta, konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve bildirim sayıları, çocuk koruma merkezlerinde artış göstermektedir (11, 12).

Ülkemizde istismar ve ihmale uğramış çocukların korunması için yapılan çalışmalar kurtuluş savaşı sırasında başlamıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti; özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında öksüz ve yetim kalan çocukların korunması, yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Gönüllü kişilerin öncülüğünde yürütülen bu hizmet, 1921 yılında padişah iradesi ile kamu yararına çalışan cemiyet olarak kabul edilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti, daha sonraki adıyla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun tarihsel gelişimine bakıldığında, kurumun aile ve çocuğa yönelik bir çok sosyal hizmet çalışmasında ilkleri başlattığını görülmektedir. Kurum, bu çalışmaları başlatırken çeşitli kanallarla yurt dışı uygulamalarını incelemiş ve ülke sistemine uygun kuruluşları hayata geçirmiştir. 27 Mayıs 1983’te Resmi Gazete’de yayımlanan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu , Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın yönetimine bağlı bir kurum haline gelmiştir. 1991’de çıkartılan Kanun hükmünde kararname ile SHÇEK, Başbakanlığa bağlanmıştır (13).

Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında sınırlı sayıda ve çeşitte araştırmayı içeren bir tablo görülmektedir. Yapılan çalışmaların tıp alanında yoğunlaştığı, diğer alanlarda yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Özellikle eğitim alanında yapılan çalışmalar sınırlıdır.

2.5. Çocuk İstismarının Tanımı ve Türleri

Çocuk istismarına ortak bir tanım getirilmesi, farklı bilim dallarının araştırma konusunu olması nedeniyle oldukça zor olmuştur. Her bilim dalı istismarın farklı boyutlarına odaklanmış ve kendi alanları doğrultusunda tanımlamalar yapmıştır. Örneğin bazı tanımlar istismarda çocuğun gördüğü zararın derecesini, bazı tanımlar niyeti vurgulamaktadır. Tanıma ilişkin sorunlar, konunun disiplinler arası özelliğinden kaynaklandığı gibi toplumsal ve kültürel değerlere de bağlanmaktadır. Özellikle kültürel farklılıklar çocuk istismarını tanımlamayı daha da güçleştirmektedir. Bir toplumda çocuğa karşı yapılan davranışların çocuk istismarı ve ihmali olarak algılanıp algılanmayacağı, toplumda bulunan bireylerin değerleri, inançları, benimsedikleri toplumsal normlar, çocuk gelişimi ile ilgili bilgileri ve aile ilişkileri gibi etkenler tarafından belirlenmektedir, ancak bir çocuğun insanlardan izole edilmiş bir biçimde büyütülmesi ve bunun sonucunda normale yakının altında zekaya sahip olması, konuşma bozukluğu, yürümede fonksiyon kaybı, insanlar ve objelere şiddet göstermesi her kültürde çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır (7, 14).

Bazı İskandinav ülkeleri çocukların hangi amaçla ve şiddetle olursa olsun dövülmelerini bir istismar durumu olarak kabul eder ve yasalarla engellerken; bazı toplumlarda belli şiddet sınırları içindeki dayak bir eğitim aracı olarak görmektedir. İstismarın tanımlanmasında kültürel anlamlarının, toplum üyeleri ve çocuklar tarafından nasıl algılandığının da dikkate alınması gereklidir. Parke ve Collner (1975) bu görüş doğrultusunda tanıma kültürel boyutu da ekleyerek ana babaların veya çocuğa bakmakla yükümlü olanların giriştiği çocuk yetiştirilmesiyle ilgili kültürel standartlara uygun olmayan eylem ve eylemsizlikler sonucu çocuğun kaza dışı hasarlar alması olarak tanımlamışlardır (15, 16).

İngilizce’de “*child abuse and neglect*” olan sözcüklerin Türkçe karşılığı olarak çeşitli kelimeler kullanılmaktadır ancak en sık kullanılanı “ çocuk istismarı ve ihmali”dir. Bu tanım, çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan

zarar görmesi, çocuğa yönelik tekrarlanan kötü davranışlar, kötü muameleye uğrama anlamlarında kullanılmaktadır (17).

‘Çocuk İstismarı ve İhmal’ konusunda yapılan ilk tanımlardan birisi 1970’de Hellnes isimli bir araştırmacı tarafından, çocukla bakıcısı arasında, çocuğun fiziksel veya gelişimsel durumuna yansıyan, kaza sonucu ortaya çıkmayan etkileşim ya da etkileşim eksikliği olarak tanımlanmaktadır. 1972 yılında ise Helfher, Kempe ile birlikte, tanımda bazı değişiklikler yaparak, anne, babaların veya çocuktan sorumlu kişilerin girdiği veya yerine getirmeyi ihmal ettiği eylemler sonucunda çocukların ‘kaza dışında hasara uğramasıdır’ şeklinde tanımlamışlardır (18, 19).

David Gil (1970) “*Violence Against Children*” isimli kitabında, ilk kez, ABD’de çocuğun fiziksel istismarının sistematik bir olgu olduğunu yazmıştır. Gil, kitabında çocuğun fiziksel yönden istismarının anlaşılması için, klinik teşhisin ötesinde, toplumsal ve kültürel eğilimler üzerinde durulması gerektiği, fiziksel yönden çocuğun istismar edilmesine etki eden, çevresel değişim, baskı, istismar edilmiş çocukta ve ona bakan kimselerin bir kısmında zekâya ilişkin patolojileri, eşler arasında çatışmalar, aile içi bozuk ilişkiler ve çocuğun birey olarak reddedilmesi gibi bir dizi etkenden bahsetmiştir. Gil, toplumsal ekonomik düzey üzerinde de durarak, alt toplumsal ekonomik statüde bulunan ana babaların çocuklarına karşı daha istismarcı davrandıklarını belirtmiştir. Ayrıca Gil, çocuk istismarı ve ihmalini çocuğun gelişmesine engel olan veya çocuğu eşit hak ve özgürlüklerden mahrum eden aktif veya pasif davranışların bireyler tarafından gerçekleştirilebileceği gibi kuruluşlar veya toplum tarafından da gerçekleştirilmesini ekleyerek tanıma yeni bir boyut eklemiştir (20).

Dünya Sağlık Örgütü’nün 1985’de yapmış olduğu tanıma göre ise çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini, psiko sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Tanım çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alarak sonuç üzerine odaklanmıştır. Davranışın mutlak çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından

bilinçli olarak yapılması şart değildir. Amerikan Örselenen ve İhmal Edilen Çocuklar Ulusal Merkezi çocuğun istismar edilmesini çocuğa karşı fiziksel, duygusal ve cinsel zararlarla sonuçlanan ve tekrarlanan kötü davranışlar yada çocuğun anne baba ve diğer yetişkinler tarafından ihmali olarak tanımlar (21,22).

Yapılan araştırmalara baktığımızda yeni gelişen bir alan olması nedeniyle, çocuk istismarı üzerine yapılmış çalışma ve araştırmalar genele bakıldığında az sayıda olup, çocuk istismarı henüz bütün boyutlarıyla açıklığa kavuşturulamamıştır. Özellikle çocuğun duygusal istismarı, somut ve nesnel verilerin elde edilmesi güçlüğü nedeniyle, cinsel istismar da ailelerin durumu açığa çıkarmama eğilimleri nedenleriyle araştırmacıların üzerinde çok az durdukları bir konu olmuştur.

Ülkemizde son yıllarda çocuk istismarı konusu hem tıp alanına hem de kamuoyu gündemine daha fazla girmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar ise ancak 1990'lardan itibaren artmaya devam etmektedir.

Çocuk istismarının boyutları ise şöyle değerlendirebilir.

Kasıtlılık boyutu; Çocuk istismarına yol açan insan eylemleri, yapılış ve oluş ve sonuçlarına göre farklılıklar gösterir. Temel kriter kasıt ögesidir. Kasıt, bu eylemlerin çocuğa acı verme, incitme ya da zarar verme amacının bilinçli olarak tasarlanması ve uygulanması biçiminde tanımlanır.

Toplumsal boyut; Çocuk istismarını ilgilendiren eylemler genel olarak toplumdan topluma, yöresel standart ve normlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin bazı ülkelerde çocuğun cezalandırılması amacıyla şiddet görmesi kültürel normlara göre büyük tepkilere yol açacak, vahşet olarak kabul edilecek bir davranış modeliyken bazı ülke ve toplumlarda, örneğin çocukluktan erişkinliğe geçişin bir göstergesi olarak yüzde ya da gövdede yara izi oluşturma son derece önemli olabilir ve bu izleri oluşturmayı ihmal eden ana babalar istismarcı ve ihmalkar olarak damgalanabilir.

Önlenebilirlik boyutu; Örneğin gelişmekte olan bir ülkede çocuğunun imkânsızlıklar içerisinde menenjitten ölümünü olanaksızlıklar nedeniyle yalnızca izlemek zorunda kalan bir anne-babanın bu durumu, çocuk istismarı

olarak kategorize edilmemesi gereken bir durum iken gelişmiş bir ülkede ortaya çıktığında bu çocuk istismarıdır, ancak gerçekte bu durum, ihmal kapsamında değerlendirilmesi gereken bir durumdur. İstismara neden olan tutum ve davranışların, önlenabilir olması da durumun istismar olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı konusunda yol gösterici olmaktadır (23).

2.5.1.Fiziksel İstismar

Bulgularının gözle görülür olması ve tanı konmasının diğer istismar türlerine göre kolay olması nedeniyle çocuk istismarı sorununa ilk dikkati çeken istismar türü; fiziksel istismardır. Fiziksel istismar, istismar kavramının oluşması ve yaygınlaşması konusunda büyük öneme sahiptir. Yapılan ilk çalışmalarda, ihmal ve cinsel istismar olguları da fiziksel istismar kapsamında incelenmiş, fiziksel istismarın tanımlanmasının ardından konu üzerine araştırma ve yayınlar artmıştır (7).

Çocukların fiziksel istismara uğramasıyla, durumun şiddetine göre klinik teşhisinde ; çürükler, yumuşak doku zedelenmeleri, ödemler ve yara izleri, yanıklar, kaynar su ile haşlanmalar, kemik, eklem, beyin ve göz hasarları, iç organlara ait hasarlar, zehirlenmeler, gelişme gerilikleri ve şiddetli durumlarda nedeni belli olmayan ölümler ortaya çıkmaktadır. Fiziksel istismarın büyük bir kısmı bebeklik ve çocuklukların savunmasız ve kendilerini net olarak ifade edemedikleri bu dönemde olduğu görülmektedir. Byers (1991) fiziksel istismara uğrayan çocukların 2/3'ünün üç yaşından küçük olduğunu vurgulamıştır (24). Güçray'ın (1997), yapmış olduğu araştırmada, aile içinde istismar edilen çocukların 2/3'nin 3 yaşın altında olduğu, Amerika Birleşik Devletlerinde 1995- 1997 yılları arasında yapılan araştırmada ise kötü muamele nedeniyle yaşamını yitiren çocukların %78'inin 5 yaşın, %38'inin 1 yaşın altında olduğunu ve çocukların %51'inin fiziksel istismar nedeniyle yaşamını yitirdiğini saptamıştır (25).

Uygulayan kişiye göre bakıldığında fiziksel istismar çocukların ailesi tarafından gerçekleşmektedir. Fiziksel istismarı kapsayan olaylar tokat atma, yumruk atma, itip kakma, sarsma ve etin burkulması olduğu gibi kimi zaman

herhangi bir materyalle (kemer, kayış, sopa, ev eşyası) de gerçekleştirilmekte ve ölüme varan sonuçlara neden olabilmektedir. Aile haricinde gibi çocuğun bakımından sorumlu kurumlar (okul, bakımevi,yuva, vb.) tarafından da gerçekleştirilmektedir (26).

Fiziksel istismar olaylarında, kaza ve istismar arasında ayrım görülemeyip, istismar olayı kaza olarak yorumlanırsa çocuk tekrar istismar edileceği ortama bırakılmış olur. Tam tersi bir durum ise kazanın istismar olarak yorumlanması ile gerçekleşir. Bu durumda da ana babalar yanlış yere suçlanır ve aile bu durumda sıkıntı yaşayabilir. Bu nedenle çocuğun fiziksel muayenesi sırasında ailenin ve çocuğun anlattığı yaralanma öyküsü dikkatle alınmalı ve yaralanma öyküsü ile fiziksel bulgular, çocuğun gelişimsel düzeyi ve yapabilecekleri arasında tutarlılık aranmalıdır. Genellikle fiziksel istismar olaylarında sık rastlanılan hikaye, düşme ya da küçük kazalardır. Çocuğun divandan, sedirden, yataktan düştüğü söylenir. Bu duruma kardeşinin sebep olduğu da sık olarak rastlanılan ifadelerdendir. Kardeşlerin birbirine uyguladığı fiziksel davranışlara bağlanmaktadır (27).

Vücutta travmanın uygulamaya bağlı olarak en sık görüldüğü bölgeler şunlardır:

- Kol ve bacak çevresindeki morarmalar, özellikle bilek ve ön kolda, kolun üst kısmı, uyluk ve küçük bebeklerde ayak bilekleri çevresinde görülür. Bu bölgeler özellikle bir erişkinin çocuğu sıkıca kollarından tuttuğu bölgelerdir. Küçük bebeklerde bacağın alt kısımlarındaki morarmalar, çocuğu sallamak amacı ile bacak veya ayak bileğinden tutulmuş olduğunun işaretidir. Daha büyük çocuklar bir erişkin gibi sarsmak amacı ile kollarının üstünden sıkıca tutulmuş olabilir.
- Kalçalar, bir kayış kullanma sonucu dövme ya da tokat atma sonucu oluşan morarmaların sıklıkla görüldüğü bölgedir. Bacağın dış kısmında görülen lezyonlar şiddet kullanılması, iç tarafta görülen lezyonlar ise cinsel amaçlı bir istismara işaret etmektedir.
- Yüzde, özellikle tokata bağlı ağız çevresi ve yanaklarda sıklıkla morarmalar görülür.

- Parmakların basısı sonucu oluşan morarmalar göğüs, karın ve boyun bölgesinde görülür (10, 27).

İnsan ısırıkları da büyük oranda istismarı gösterirler. Eğer daha önce görülmemişse, atlanması çok kolaydır. Bebeklerde görüldüğü yerler ile daha büyük çocuklarda görüldüğü yerlerde farklılıklar vardır. Bebeklerde kalça ve genitale yakın yerlerde ceza amacıyla yapılır. Daha büyük çocuklarda ise cinsel amaçlı ve saldırıya bağlıdır. Genellikle birden fazladır, net görünümlü ve emme izleri ile birlikte görülürler. Emme izi bazen cinsel istismarı gösteren tek bulgu olarak da gözükebilmektedir (27, 28).

İskelet sistemi fiziksel istismarda zarar gören diğer sistemdir. Yumuşak dokudan sonra en yoğun etkilenen sistem iskelet sistemidir. Oğuz Polat (1997b) kafatasında, kol ve bacaklarda, kaburgada, burun ve yüz kemiklerinde kırıklar sıklıkla fiziksel istismar sonucu görüldüğünü, kafa kemiklerinde görülen kırıklar istismar vakalarında ikinci sıklıkla görülen vakalar olduğunu vurgulamıştır (29, 30).

İstismar edilen çocukta etkilenen diğer bir sistem de sarsılmış bebek sendromu tanımlamasında vurgulanan merkezi sinir sistemidir.

Sarsılmış Bebek / Sarsılmış İmpakt Sendromu (SBS/SIS)

İlk olarak Caffey tarafından tanımlanmıştır. En sık iki yaşın altında görülür, ancak beş yaşa kadar olabileceği bildirilmektedir. Genellikle on beş ayın, özellikle de altı ayın altındaki bebekler kızgın anne-babaları tarafından şiddetlice sallandıklarında oluşur. İtiraf eden anne babalarla yapılan görüşmelerde, bebeğin durdurulamaz ağlamasının bu davranışlarına neden olduğu ifade edilmiştir. Durdurulamayan ağlamanın aile de yarattığı öfkenin sonucu çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkin, ağlamayı susturma gayreti başarısızlıkla sonuçlanınca, kontrolünü kaybeder ve bebeği, ya kollarını altından göğsünden, kollarından ya da boynundan tutarak sıkar ve bebeği şiddetle sarsmanın ardından bebeği sert ya da yumuşak bir zemin üzerine atar. Beş ile yirmi saniye arasında değişen sarsma sırasında, baş çok sayıda kuvvet oluşturarak boyun eksenini etrafında şiddetle döner. Bir

yaşın altındaki çocuklarda ağır kafa içi zedelenmelerinin %95'i ve tüm kafatası zedelenmelerinin %64'ü bu istismara bağlıdır. Dıştan bakıldığında çoğu kez görünür zedelenme yoktur (23, 31).

Oluşturulmuş Hastalık / Munchausen by Proxy Sendromu (MBPS-Polle Sendromu)

Ağır bir çocuk istismarı biçimidir. Çocukta fiziksel ve duygusal hasara, ölüme yol açabilir. Ailenin, özellikle sağlık bilgisi olan annenin çocuğunda belirtiler (uydurma, oluşturulmuş hastalık) yaratarak çocuğu tekrarlayan biçimde, gereksiz tıbbi incelemeler ve yoğun tıbbi bakım ve tedavi ile karşı karşıya bıraktığı klinik tablodur. Çocukta fizyolojik olarak kolaylıkla açıklanamayacak bulguların varlığında, bu bulgular sadece anne babanın yanında oluyorsa bu hastalık tablosundan şüphelenilmelidir. Bu sendrom uzmanların yanılmasına neden olan ciddi bir sorundur. Semptomlar yanıltıcı olduğundan bu vakaların %10'u yanlış teşhis sonucunda hayatlarını kaybetmektedirler. Bu hastalık tablosunun psikodinamiği diğer istismar durumlarından farklılık gösterir. Çocuğun hastalığı çocuğa zarar vermek veya cezalandırmak için değil, anne-babanın, ebeveynlik görevlerini ne kadar iyi yaptıkları üzerine dikkati çekmek üzerine de kurgulanabilir (32, 33).

2.5.2.Cinsel İstismar

Diğer istismar türlerine göre daha kolay ancak ortaya çıkarılması ve doğrulanması daha zor olan cinsel istismar ilk olarak Ruth ve Henry Kempe (1978) tarafından " bağımlı ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve adolesanların bilinçli olarak onay vermeye muktedir olmadıkları, bütünüyle algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyal tabulara ters düşen cinsel aktivitelerde taraf olmaları" olarak tanımlanmıştır (7,34).

Cinsel istismara ilişkin farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Glaser'a (1991) cinsel istismarı, gelişimsel olarak olgunlaşmamış, bilgilendirildiği durumlarda bile rıza gösterme yetkisine sahip olmayan

çocuğun tam olarak anlayamadığı, cinsel aktiviteler şeklinde tanımlamıştır (35).

Uluslararası Çocuk istismarı ve İhmalini Önleme Derneği (International Society for Prevention Child Abuse and Neglect) çocukların cinsel istismarını “rıza yaşının altında bir çocuğun cinsel açıdan yetişkin bir kişinin cinsel doyumuna yol açacak bir edim içinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması halinde cinsel istismara uğramış sayılır şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda, söz konusu cinsel istismarın herhangi bir araç ve cebir kullanılarak yapılıp yapılmadığı; genital ya da fiziksel temas içerip içermediği; çocuk tarafından başlatılıp başlatılmadığı ve kısa dönemde ortaya çıkacak derecede zararlı bir sonuç doğurup doğurmadığı ile ilgilenmez noktaları da ifade edilmiştir (36).

Çocuk İstismarı ve İhmali Ulusal Merkezi’nce yapılan tanımlamaya göre de cinsel istismar “Bir çocuk ve erişkin arasında, erişkinin çocuğu cinsel uyarılma amacıyla kullanması ile gerçekleşen temas ya da etkileşimdir. Bu tanımlama, yaşı erişkin olmasa da suçu işleyen istismara uğrayandan en az 5 yaş daha büyük olması ya da çocuk üzerinde güç ve kontrolünün bulunması durumlarını da içerir”. Cinsel davranışın nasıl tanımlandığına, cinsel deneyimin olup olmadığına, suçlu ile kurban arasındaki yaş farkına göre de cinsel istismarı farklı tanımlayan çalışmalar vardır (37).

Bir diğer tanıma göre ise cinsel istismar, biri diğerinden belirgin büyük olan veya zor kullanan iki çocuk arasındaki cinsel davranış olarak da tanımlanmaktadır. Cinsel davranış, giysili veya giysisiz olarak; göğüslere, kalçalara veya genital bölgelere dokunmak ve vücut boşluklarına cinsel organ veya bir cisim sokmaktır. Ayrıca teşhircilik ve pornografik fotoğraflar gösterme de cinsel istismar tanımı içine girmektedir (38,39).

Cinsel istismarın tanımında farklı yaklaşımlar bulunsa da ortak nokta, yetişkinin kendi cinsel ihtiyaçlarını karşılaması için, çocuğa yönelik olarak, cinsel içerikli dokunma ve izlemeden tecavüze, fuhuşa zorlama, pornografiye kadar yönelen her türlü davranışlar olarak tanımlanmıştır. Çocuğa yönelik cinsel istismar fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki, kültürel ve hukuki boyutları olan geniş kapsamlı ve karmaşık bir sorundur. Cinsel istismar alanında

yapılan çalışmalarda farklı tanımların esas alınması araştırma sonuçlarında da farklılıklara yol açmaktadır. Son yıllarda geniş anlamı ile cinsel içerikli tüm davranışların istismar kavramı kapsamına alınması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Çocuğun rızası olsun olmasın bu yaşantılara maruz bırakılması suçtur ve cezai yaptırımı vardır. Erişkin yönünden cinsel suçlardan söz edebilmek için “rızanın olmaması-zor unsurunun bulunması” gerekirken, çocuklara yönelik cinsel suçlarda çocukların rızasından söz etmek olanaksızdır (40,41). Bu nedenle çocuğun rızasını içeren tanımlamalar kabul görmemektedir.

Cinsel istismarın fark edilmesi çoğu zaman tesadüfidir. Birisinin anormal davranışı fark etmesi ya da çocuğun bir fiziksel yaralanması ile doktora getirilmesi sonucu tespit edilmektedir. Daha az olarak da istismar edilenin, üçüncü bir kişiye olay hakkında bir şeyler söylemesi ile ortaya çıkmaktadır ancak çoğu zaman istismar gören çocuk, yaşanan olay nahoş ve korkutucu olsa bile, yaşadığını kimseye söylemez. Bazen saldırgan, çocuğu rüşvet ya da diğer yollarla, “sır saklamaya” ikna etmiştir. Bu son olgu, özellikle tecavüzde ya da suçlunun çocuğun tanıdığı bir kişi olduğu durumlarda görülür. Çoğunlukla da, çocuklar, içgüdüsel olarak yetişkinlerin tepkilerinden korktukları için, olayı kendileri saklar. Çoğu zaman çocuğun bu korkusu haklı çıkmaktadır (26, 42).

Ortaya çıkan cinsel istismar vakalarının tanınması çoğunlukla polise yapılan başvurular sonucu tanı alır. Yabancıların gerçekleştirdiği cinsel istismar vakaları sıklıkla polise bildirilirken, çocuğun tanıdığı kişilerce gerçekleştirilen cinsel eylemler nadiren polise bildirilmektedir. Bunun nedeni ya baskılardan ötürü olayı kimseye söylememesi ya da olayı anlattığı yetişkinin inanmaması, inansa da suçluyu korumasıdır (43).

Çocuklara yönelik olan cinsel istismarın önlenmesine yönelik tedbir ve çalışmalar artmakta, ülkeler karşılaştıkları cinsel sömürüyle baş edebilmek için çeşitli yasa ve uygulamalar çıkartmaktadır. Bu hukuki çalışmaların en temeli ve ilki çocuk hakları sözleşmesinde yer alan cinsel istismara yönelik olan hükümlerdir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin cinsel istismarın önlenmesine yönelik 34. maddesine göre :

“Taraş Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraş Devletler özellikle:

- Çocuğun yasa dışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması ya da zorlanması,

- Çocukların fuhuş ya da diğer yasa dışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini,

- Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde, ikili ve çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemini alırlar” denilmektedir (41).

Cinsel İstismarın Tarihçesi

Ensest

Ensest insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Tarihsel süreçte bakıldığında kimi zaman toplumlar tarafından kabul edilir bir ilişki türü, kimi zaman ise toplum ve dinler tarafından yasaklanarak bir tabu olma niteliğini korumuştur. Kültürler enseste yaklaşımları açısından farklılıklar göstermektedirler. Peru’da İnka’ların zamanında ensestin asiller arasında tabu olmadığı; Mısırlıların ise eski dönemde kardeşler arası evliliği tercih ettikleri papirslerdeki metinlerde belirtilmektedir. Perulular ve Havai’lilerin de kan saflığını korumak için akraba evliliği yaptığı bilinmektedir. Belirli cinsel inanışlara karşı toplumun gösterdiği tutumlar dönem dönem değişmektedir. Eski Yunanistan ve Roma’ da yetişkinler ile çocuklar arasında gerçekleşen cinsel ilişkinin kabul edilebilir bir davranış olduğu bilinmektedir (44).

Ensest terimi “evlenmeleri, ahlaka ve hukuka, dince yasaklanmış (nikah düşmeyen), yakın akraba olan kadın ile erkeğin cinsel ilikside bulunmaları” anlamında kullanılmaktadır ve vakaların çoğu, annelerin çocuklarını davranış sorunları nedeniyle bir uzmana götürmeleri sırasında, uzmanlarca yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmaktadır. Olayın bildirilmesi kurbanlarının suçluluk, utanma ve dışlanma korkuları nedeniyle engellenmektedir. Bu durum genellikle başka araştırmalar yapılırken rastlantı sonucu ortaya çıkmaktadır (45).

Çocuğu istismar eden aile bireyinin çocuğun bakımından sorumlu olması ve çocuk ile ilişkisinin otoriteye dayanması cinsel istismar vakalarının ortaya çıkmasını güçleştirdiğı düşünölmektedir. Aile içinde gelişen cinsel istismarın aile dışında gelişen cinsel istismarla karşılaştırıldığında çocuk üzerindeki etkilerinin daha olumsuz ve uzun süreli olduğı belirtilmektedir. Ancak yıllarda yapılan çalışmalar istismarcının çocuğa yakınlığının çocuğun yaşadığı olaydan etkilenme düzeyini etkilemediğini göstermektedir. Gold ve arkadaşlarının 2004 yılında yaptıkları aile içi ve dışı her iki türde cinsel istismara uğramış kadınlar ile yapılan araştırmada, bu kişilerin aile yapılarında anlamlı bir fark bulunmadığı, araştırmaya katılan kadınların tümünün terapiye aynı oranda ihtiyaç duydukları belirtilmiştir (46).

Cinsel İstismarın Eylem Biçimine Göre Türleri

Çocuğun cinsel istismarı, içerdığı eylem biçimlerine göre 5 gruba ayrılmaktadır:

Fiziksel Temas İçermeyen Cinsel İstismar: Bu grubun içeriğı, çocuğa söylenen her türlü cinsel içerikli sözler, erişkin kişinin cinsel organını cinsel doyum amaçlı olarak çocuğa göstermesi, röntgencilik, fetişizm, müstehcen telefon konuşmasından oluşmaktadır.

Okşama: İstismarcı tarafından çocuğun özel bölgelerine dokunulması, çocuğun istismarcının özel bölgelerine dokunmaya zorlanması bu tanımı oluşturmaktadır. Dokunma ve okşama eylemlerinin, kıyafetler üzerinden ya da içinden olması bu tanım kapsamında ele alınmaktadır.

Cisim Yoluyla Penetrasyon: İstismarcı tarafından çocuğun vajina ya da anüsüne parmak ya da yabancı bir cisim sokulması, çocuğun istismarcının vajina ya da anüsüne parmak veya yabancı bir cisim sokmaya zorlanması olarak tanımlanmaktadır.

Oral Seks: Vücudun çeşitli yerleri veya cinsel organın öpölme, yalama, ısırma eylemlerinin istismarcı tarafından çocuğa yapılması ya da çocuğun istismarcıya yapması için zorlanması olarak tanımlanmaktadır.

Penil Penetrasyon: İstismarcının çocuk ile vajinal veya anal yoldan cinsel birleşme yaşaması olarak tanımlanmaktadır (10, 18).

Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Aile Özellikleri

Howe'ye (2005) göre, çocukların cinsel istismara uğradığı aileler, aile bireyleri arasında bağlılığın en az olduğu, stres düzeyinin en yüksek ve ilişkilerin en karmaşık olduğu ailelerdir. Aile içi iletişimin zayıf, netlik, esneklik, hoşgörü ve duygusal yakınlıktan yoksun olması sık görülen bir durum olarak belirtilmektedir. Çocuk cinsel istismarında, aile içindeki ve çocuk ile anne baba arasındaki ilişkilerin zayıf olması sık gözlenen bir durum olarak değerlendirilmektedir (47, 48).

Fergussoon, Mullen (1999) ve Howe (2005) cinsel istismarcının aileden biri olduğu durumlarda, ailenin sık sık ev değiştirdiği, aile içinde şiddetli fiziksel cezaların uygulandığı, babaların annelere fiziksel şiddet uyguladığı, çocukların üzerinde güç kullanarak baskı kurmanın yaygın görüldüğü belirtilmektedir (48,49).

Anne-baba arasındaki çatışma, düşük sosyal destek de çocuk cinsel istismarı ile ilişkilendirilmektedir. Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının biyolojik babaları ile zayıf ilişkileri olduğu ya da evde üvey babanın bulunduğu, kızların öz anne ve babalarıyla olan ilişkilerinin zayıf olmasının cinsel istismara uğrama riskini artıran bir unsur olduğu bildirilmektedir. Anne-babalara ait sosyal ve psikolojik özelliklerin, çocukların cinsel yönden istismar edilme riskini artırdığı bilinmektedir. Bu özellikler arasında uyuşturucu madde ve alkol kullanımı, aile içi şiddet nedeniyle annelerin depresif, çaresiz, öfkeli ve zihinlerinin karışık olması, anne-babanın kendi geçmişinde istismar öyküsü olması bulunmaktadır (48, 50-52).

Brown ve arkadaşlarının bulguları ile örtüşen bulgular Türkiye'de Çengel- Kültür ve arkadaşları (2007) tarafından yürütülen çalışmada bulunmuştur. Bu bulgulara göre, Hacettepe Çocuk Hastanesi'ne 2000-2004 yıllarında başvuran ve cinsel istismar tanısı ile izlenmiş, anne-babalarda

psikiyatrik problemler, geçimsizlik, düzensiz aile yapısı, işsizlik, üvey babanın varlığı risk faktörleri olarak belirlenmiştir (53).

2.5.3. Duygusal İstismar ve Neden Olan Davranışlar

İstismar türleri arasında yapılan eylemler ve sonuçları açısından görülüp ölçülebilmesi en güç olan ancak gündelik yaşamda en sık rastlanan istismar türü olan duygusal istismarın incelenmesi son zamanlarda güncellik kazanmıştır. Duygusal istismar, tek başına var olabileceği gibi diğer istismar tiplerine eşlik edici konumda olup, en sık rastlanmasına rağmen en az müdahale edilen, en az tanınan istismar türü olarak değerlendirilmektedir. Fiziksel ve cinsel istismarın somut izleri yok olduktan sonra da duygusal istismar devam eder (54, 55).

Duygusal istismar tarihte mental acımasızlık mental yaralanma, duygusal ihmal duygusal istismar olarak tanımlanmıştır. Duygusal istismarla ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Duygusal istismarın tanımında yeteneğe odaklanmıştır. Duygusal istismarı da yeteneğin gelişimine engel olan davranışlar olarak tanımlarken, duygusal istismarı duygusal rahatsızlığı olan anne babanın kasıtlı davranışları olarak tanımlanmıştır. Duygusal istismar çocuğun olumlu benlik algısının gelişiminde gecikmeye neden olan ailenin kronik bir hale dönüşmüş davranış kalıplarıdır. Amerikan Hümanistler Derneği (1980) duygusal istismarı küçümseme niyetinde olan, azarlayıcı ve çocuğun duygusal yönde iyi olmasına engel olan davranışlar olarak tanımlanmıştır (56).

Anne, baba ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yetenekleri üstünde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranışları da duygusal istismara girmektedir. 1983'de Çocuk ve Gençlerin Psikolojik İstismarı Uluslararası Konferansı'nda üstünde anlaşılmaya varılan duygusal istismar tanımı; yapılan veya yapılması gerekip de ihmal edilen, toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik yönden hasar verici oldukları saptanan davranışlardır. Bu davranışlar yaş, statü, bilgi, konum gibi özellikleri ile çocuk veya gencin üstünde güç ve etki sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından

uygulanıp, çocuğun davranışlarına, bilişsel, fiziksel veya duygusal işlevlerine, etkinliğine, gelişimine ya hemen ya da ileride hasar verir (57-59).

Her ebeveyn ya da bakıcı çocuğu yalnız bırakabilir veya uygun olmayan duygusal tepkiler verebilir. Örneğin çocukla ilgilenmeyebilir, yorgunluğuna bağlı olarak kızgın olabilir. Bazı ebeveynler böyle davrandıklarında ne yaptıklarının farkına varıp kendilerini kötü hissederler ve belki özür dileyerek bir sonraki sefer daha iyisini yapmaya çalışırlar. Bu durumdaki çocuklar istismara maruz kalmış sayılmamaktadır. Buradaki anahtar kelime niyet ve devamlılıktır (56).

Günümüzde giderek daha çok benimsenmekte olan ekolojik bakış açısı, çocuğa kötü muameleyi değerlendirirken çocuğu ve aileyi etkileyen tüm sistemi ele almaktadır. Böylece, psikolojik kötü muamele sadece kişisel olarak, ebeveynin bir davranışının değerlendirilmesi değil, aile içi ilişkilerin tümü, anne baba çatışmaları, işsizlik, parasal- sosyal destek sistemleri toplumsal olarak fiziksel disiplinin kabulüne kadar her türlü değişkenin değerlendirilmesini gerektirir (56, 58, 60, 61).

Bundan başka “sık eleştirme, çocuk ve ergenden yaşının üstünde sorumluluk bekleme, kardeşler arasında ayırım yapma, değer vermeme, önemsememe, küçük düşürme, aşırı baskı ve otorite kurma, alaylı konuşma” duygusal istismar yaratan başlıca ana-baba ve yetişkin davranışları arasındadır (62).

Reddetme

Çocuğun ayrı bir birey olarak kabul edilmemesi, isteklerinin ve ihtiyaçlarının yerine getirilmemesi ve yaptıklarının onaylanmaması, yetenek ve başarılarının yok sayılması olarak tanımlanabilir. Reddeden aileler çocuklarını beğenmezler, önemsemezler, olumlu yönlerini motive etmezler, çünkü evdeki her hatadan çocuğu sorumlu tutup işe yaramadığını düşünürler. Çocuğa verilen sözlerin unutulması, kardeşlerinden farklı davranılması, çocuğun günah keçisi olması, yardım isteğinin reddedilmesi ve başka

çocuklarla kıyaslanarak olumsuz yönlerinin ortaya konması reddetmenin sık görülen örneklerdendir (63, 64).

Aşağılama

Çocuğa değer verilmemesi, toplum karsısında küçümsenmesi, küçük düşürülmesi ve utandırılmasıdır. Çocuğa yüksek sesle bağırma, lakap takarak alay etme şeklinde, çoğunlukla disiplini sağlamak amacıyla kullanılan yöntemlerdir. Aşağılama, çocuğun kendine güvenini ve benlik saygısını zedeler ve olumsuz bir benlik algısı geliştirip, kendisinin gerçekten eksik ve değersiz bir birey olduğuna inanmaya başlar (63,64).

Yıldırma (Şiddet ve Korkuya Dayalı İletişim)

Çocuğun korkutulması, ona baskı yapılması, dövüleceğine ilişkin gözdağı verilmesi, sürekli suçlanması şeklinde gerçekleşir. Yıldırma ise, çocuğu dövmek, sürekli her yaptığına karışmak, çocuğu tehdit etmek şeklinde gerçekleştirilir (65).

Tek Başına Bırakma (İzole Etme)

Çocuk tek basına bırakılarak cezalandırılmasıdır. Ebeveyn bunu çocuğu, toplumsal ilişkilerden uzak tutarak, arkadaş gruplarına katılmasına izin vermeyerek ve bu tip ilişkilere girmesini sağlayacak ortamlar yaratmayarak gerçekleştirir. Bu şekilde çocuk yalnız olduğuna inandırılır. Tek başına bırakma yalnızca mekansal koşullarla sınırlı değildir. Çocuğa karşı aşırı baskı ve otoriter tutumlar, çocuğu sosyal açıdan izole eder. Çocuğun eve arkadaşlarının getirilmesine izin verilmemesi, çocuğun arkadaşlarıyla birlikte olmasının ve okul içi aktivitelere katılımının engellenmesi gibi durumlarda bu kapsam içinde ele alınabilir (7, 26, 63).

Çocuğu bir odaya kapatma uygulanan disiplin yöntemlerinden biridir. Bu uygulamayı yetişkinler, çocuğu karanlık odaya kapatarak veya odaya

kilitleyerek gerçekleştirmektedir. Yetişkinler bu yöntemle çocukları disipline ettiklerini düşünürken çocukların ruh sağlıklarını bozabilir ve bazı fobiler oluşmasına neden olabilirler (64, 66).

Suçta Yönelme

Çocuğun sosyal olmayan davranışlarına izin vermek ve bu tür davranışlara yönelmek, çocuğa toplumsal açıdan kötü örnek olmak ve kötü örnekler göstererek o yola yönelme olarak tanımlanabilir (26). Çocuğu hırsızlık yapmaya, cinayete yönlendirmek bu kapsam içinde ele alınır. Son yıllarda özellikle medyada yer alan töre cinayetlerde çocukların ceza indirimleri nedeniyle kullanıldıkları görülmektedir.

Kapasite Üstü İstek ve Kendi Çıkarlarına Kullanma

Çocuğun üstesinden gelemeyeceği isteklerde bulunma, kapasitesinin üstünde başarı beklenmesi, yaşına uygun olmayan sorumlulukların verilmesi ve beklentilerin olmasıdır. Beklentilerin çok fazla yada az olması çocukların benlik algılarına ve kendilerine olan güvenlerine zarar verir (63).

Jain (1999)' e göre, istismarda anne babalar genellikle kendi kişisel memnuniyetini çocuğunkinden üstün tutar, çocuğu gereksinimlerini karşılayacak bir alet yerine koyar ve çocukla ilgili gerçekçi olmayan beklentileri olan, katı, duygularını kontrol edemeyen kişilik yapısındadır. Çocuk anne babanın bu gerçekçi olmayan beklentilerini kaçınılmaz olarak karşılayamadığında anne baba bunu hıyanet olarak algılar ve kızar, bunun sonucunda da çocuğu cezalandırır (67).

Finkelhor ve Korbin (1988) yetişkinleştirme tanımlamasını ortaya koymuşlardır. Bu tanım yaş ve gelişimsel yönden çocuktan kapasitesinin çok üstünde beklentiler olmasını kapsamaktadır. Çocuğu evde bir hizmetçi gibi görülmesi, anne babaların çocuklarının tartışma ve kavgalarda kendilerine taraf olmalarını istemesi durumlarında çocuk zorunlu olarak tercih yapmak zorunda kalacak yada arada kararsız kalacaktır (38, 64).

Özellikle yaygın bir görüş olarak sorunlu evliliklerde çocuğu evlilik güvencesi olarak görülmesi de çocuğun kendi çıkarına kullanma kapsamına girmektedir.

Aşırı Koruma

Aşırı koruma üstü kapalı bir red davranışı olarak ele alınabilir. Ana babanın aşırı baskısı ya da aşırı düşkünlük göstermesidir. Çocuğun bireysel tercihlerine izin vermeksizin çocuk üzerinde hakimiyet kurma olarak tanımlanabilir (66).

2.5.4. Ekonomik İstismar

Son yıllarda yeni bir istismar türü olarak ortaya çıkan ekonomik istismar, çocuğun çalışmaya erken yaşta başlatılması, çalışma nedeni ile ya da çalıştığı sırada yeterli eğitim alamaması, fiziksel, duygusal ve ahlaki gelişimine uygun olmayan işlerde ve koşullarda çalışması, çalışma süresinin uzunluğu nedeniyle uyku, dinlenme, eğlenme, sosyal ilişkiler kurma gibi temel gereksinimlerinin yeterince doyuramaması, çalışma ortamında fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar biçimleriyle karşılaşılma durumlarını kapsamaktadır. Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması ve çalıştırılması olarak da tanımlanmaktadır. Bazı araştırmacılar bu istismar türünü duygusal istismar kapsamına alırken, bazı araştırmacılar da özellikle şartlar ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir konu olan ve giderek artan çocuk işçiliği ve çocukların ekonomik yönden istismarını ayrı bir tür olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (16).

Dünyada ve Türkiye’de sokakta çalışan çocuk sayısının gün geçtikçe hızla arttığı dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu çocukların başlıca ekonomik nedenlerle işe başladıkları, çoğunluğunun ayakkabı boyacılığı, seyyar satıcılık ve pazarlarda çalıştıkları bulunmuştur (68).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesine göre; "Taraf Devletler, çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığına ya da bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte işlerde çalıştırılmasına karşı koruma hakkını kabul ederler (1).

Taraf Devletler bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her türlü önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler.

- Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

- Bu maddenin etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza ya da başka uygun yaptırımlar öngörürler (69).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bu maddesine karşın, gelişmekte olan ülkelerde ve birçok gelişmiş ülkede çocuklar elverişsiz koşullar altında çalıştırılmakta, dilendirilmekte, suça yönlendirmekte ve fuhuşa zorlanarak, üzerlerinden para kazanılmaktadır.

1990 yılında Bastaymaz tarafından yapılan bir araştırmada, çalışma yasına girmemiş, zorunlu eğitimlerini tamamlamamış çocukların çeşitli iş sektörlerinde yasal ve yasadışı faaliyetlerinde bulundurulduğu, bu çocukların emeklerinin sömürülmesi, kaçma saklanma gibi fiziksel ve kolay kandırma gibi psikolojik özellikleri nedeniyle yasa dışı faaliyetlere kolayca itildiği vurgulanmıştır (65).

Ülkemizde çocukların çalışmaya başlama nedenleri arasında hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak yaşanan ekonomik zorluklar yer almaktadır. Aileler, ekonomik zorluklar nedeniyle göçe yönelmektedir. Göç sonucunda yaşanan; düşük ekonomik düzey, sağlıksız yerleşim alanları, aile içinde yaşanan şiddet ve eğitimsizlik ise, çocuğun aile kontrolünden çıkıp sokağa itilmelerine neden olabilmektedir.

2.6.Çocuk İhmalinin Tanımı ve Türleri

Çocuk ihmali, çocuğa karşı en temel sorumluluklarının yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması olarak tanımlanan “Çocuk İhmali”, bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun ihmal edilmesi de, istismar davranışı kadar önemlidir. Bir çocuğu ihmal etmek onu hırpalamak kadar zararlı olabilmektedir (21).

İhmal, fiziksel, duygusal, eğitim ve tıbbi boyutlarda görülmektedir. Diğer istismar türlerinin aksine, çocuğa uygulanan davranışlar yerine, uygulanmayan, eksik bırakılan davranışlar söz konusudur. İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Bir çocuğun sağlıklı büyüme ve gelişimi için temel olduğu varsayılan davranışların eksikliği veya yokluğu olarak da tanımlanan ihmal, en sık gözden kaçırılan ve tanınması en zor olan türdür. Çocuğa zarar ile sonuçlanan davranışın, ihmalden mi, başka nedenlerden mi kaynaklandığını saptamak çoğu durumlarda zor veya yanlış olabilir. Ayrıca ihmal ve istismarı birbirinden ayırma çocuğun birden fazla istismar durumuna uğradığı durumlar nedeniyle de zorlaşmaktadır. Örneğin; fiziksel istismar gören çocukların duygusal yönden de zedelendiği ve yine birçok yönden ihmal edildiği gözlenmektedir (22).

İhmali tanılamada çok önemli olan bulgular iki grupta incelenir :

Dolaysız belirtiler: Küçük çocuklarda bakımın yeterli olmadığını gösteren kriterleri içerir. Örneğin; temiz olmamaktan kaynaklanan pişikler, kirli ve uygunsuz giyecekler ile temizlik eksikliği, beslenmenin yetersiz görüldüğü zayıf ve solgun görünüm;

Dolaylı belirtiler: Büyüme geriliği, gelişim noksanlığı ve davranış bozuklukları olarak sınıflandırılır.

- *Büyüme*: Organik nedeni olmayan büyüme geriliği, fiziksel ihmalin en somut göstergesidir. Çocukla yeterince iletişim kurulamamış olması, beslenmesinin unutulması ve ilgisizlik başlıca nedenler olarak görülmektedir.

- *Gelişim*: İhmal olgusunun yaşandığı ailelerde çocuğun gelişim eksikliğinin temel nedeni uyarılma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yoksunluğun üst düzeyde olduğu ortamlarda büyüyen bebeklerin doğumda normal oldukları halde daha sonra gelişim geriliği gösterdiği görülmektedir.

- *Davranış*: İhmal edilmiş çocukların ilgiyi üzerlerine toplamak için Antisosyal ve saldırgan davranışlara yönelebilirler. Bu tip çocukların çeşitli psikosomatik belirtileri de gösterdiği örneğin okuldan kaçma, enürezis, enkoprezis, tekrarlanan karın ağrıları görülmesine karşın bu bulguların kesin tanı kriterleri olamadığı vurgulanmaktadır.

Polat (2001a) ihmal edilmiş çocukların sıkılgan, pasif olabilirler, yabancı ve erişkinlerden korkabilecekleri, bu çocuklarda kısa süreçte parmak emme, öğrenme güçlüğü, okuldan kaçma, gençlik ve yetişkinlik döneminde uzun süreçte de ilaç, alkol bağımlılığı, hırsızlık, saldırganlık, suça eğilim gibi davranışların görülebileceğini vurgulamıştır (8).

2.6.1. Fiziksel İhmal

Çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada yoksunluk veya yetersizlik fiziksel ihmali olarak tanımlanır. Çocuğun yaşına uygun yiyeceklerle yeterince beslenmemesi, uygun ve temiz giydirilmemesi, yetersiz bir fizik çevrede yaşaması, ev içi ve dışı kazalara karşı önlem alınmamasıdır (70, 71).

Bebekler ve küçük çocuklarda genellikle yeterli beslenmeme nedeniyle yavaş büyüme ve gelişme geriliği görülür. Çok az kilo alımı ve büyümede durma şeklinde ortaya çıkan bu durum organik olmayan büyüme geriliği olarak adlandırılır ve çocuklarda sıklıkla rastlanır. Başlangıçta çocukların boyları ve baş çevrelerinin ölçümleri normalin biraz altında olabilir, ancak beslenmede yetersizlik devam ederse bu ölçümler özellikle de kilo alımı etkilenir. Yine küçük çocuklarda hijyenik bakımın iyi olmaması, çocuğa

bakımın iyi yapılmadığını gösterir. İhmal edilmiş çocukların çoğu hava durumu ile uygun olmayan veya çok kirli ve bakımsız giysiler içindedirler. Bebeklerde kafa bölgesindeki saçsız alanın bulunması da çocuğun uzun süre aynı pozisyonda bırakıldığını gösterir (72- 75).

Fiziksel İhmalin özel bir türü de henüz doğmamış bebeğin ihmali. Annenin gebelikte ilaç, alkol, sigara gibi zararlı maddeler kullanması, yetersiz beslenmesi, doğum öncesi tıbbi bakımı almaması bu bebeğin anne karnındaki gelişimi kadar ileriki sağlığını da etkileyecektir (76).

2.6.2. Cinsel İhmal

Ülkemizde bazı araştırmacılar cinsel ihmali de ihmal türleri arasında ele almışlardır. Aile içi eğitimin 0-6 yaştaki önemi yüksektir. Çocuklar, iki yaşından sonra "ben kızım/ben erkeğim" demeye ve cinsel kimliklerine uygun davranmaya başlarlar.

Çocuğun yaş dönemine ve cinsiyetine uygun davranılması, giydirilmesi, oyuncak alınması ve model olunması gerekir. Aksi takdirde bu döneme bağlı olarak davranış bozuklukları ortaya çıkabilir (77). Cinsel ihmal bu gerekleri yerine getirilmemesi, çocuğa yaş ve gelişim düzeyine uygun cinsel eğitimin verilmemesi olarak tanımlanabilir.

Çocukların cinsel gelişimine yeterli düzeyde önem verilmemesi, çocukların cinsel sömürüye karşı korunmaması ve ilgisiz kalınması 'cinsel ihmal' olarak ifade edilmektedir (21).

2.6.3.Duygusal İhmal

Duygusal ihmal, çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmemesi, özellikle ergenlik yıllarında destek ve denetimden yoksun bırakılması olarak tanımlanabilir. Duygusal ihmal çoğu kez fiziksel ihmalle ya da duygusal istismarla birliktedir. Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ile yakınlığın gösterilmemesi duygusal ihmal olarak kabul edilmektedir (10, 78).

Ayrıca Duygusal ihmal duygusal tepki vermeyi reddetme olarak da görülmektedir. Çocuğun duygusal-sosyal gelişiminin sağlıklı olması için gerekli duygusal tepkilerin verilmesinin ihmal edilmesi veya reddedilmesi, çocukla hiçbir şeyin paylaşılmamasıdır. Çocuğun temel gereksinimlerinin görmezden gelinmesi de örnek verilebilir. Bu temel gereksinimler altı grupta toplanmaktadır:

- 1- Dokunulma: Tutma, kucaklama, yüreklendirme ve ona gösterilen sıcaklığın temas ile ifade edilmesidir.
- 2- Güven: Çocuğun sağlığı ile ilgilenme, ona yiyecek ve içecek verme ve onu korumayı içine alır.
- 3- Düzen ve Yapı: Çocuğa örnek olma, yapabileceği ve yapamayacağı davranışların sınırlarını belirtme.
- 4- Sosyalleşme: Çocuğa zaman ayırma, dış dünya ile bağlantı sağlayacak kişi olmak ve ortam sağlamak.
- 5- Uyarılma: Çeşitli yaşantılarla acı, haz, neşe gibi duygularını dışarı çıkmasını sağlama.
- 6- Kendini Değerli Görme: Çocuğu dinleme ve kendisini bir birey olarak hissetmesini sağlamaktır (26, 63, 64).

2.6.4.Eğitimsel İhmal

Son yıllarda özellikle eğitim alanında ihmal ve istismara yönelik yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan eğitimsel ihmal sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak belirtilmektedir. Önceleri duygusal ihmal başlığı altında değerlendirilen bu ihmal türü, daha sonra özel eğitim alanında yapılan çalışmalarla birlikte ayrı bir ihmal boyutu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Yapılan araştırmalarda özellikle özel eğitime gereksinimi olan çocukların eğitimsel ihmalle karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde ve eğitim düzeyi düşük olan ailelerde sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir. Zorunlu okul çağında okula göndermemek, özel eğitim ihtiyaçlarına ilgisiz kalmak, kronik devamsızlık davranışına izin vermek eğitim konusunda ihmaldir. Sosyal ilişkiler kurabilecekleri, arkadaşlık

edebilecekleri ortamlara girmelerine izin verilmemesi gibi biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu çocukların okula gönderilmemesinin yanında, gidenlerin ise dersleri, okuldaki sorunları ya da başarısızlıkları ile ilgilenilmez (79-81).

Ayrıca devam eden okul kaçınılığına göz yummak, alıştırma, kardeş baktırma, ev işlerinin sorumluluğunu verme gibi nedenlerle okul yaşı gelmiş çocuğu okula kaydettirmemek de sık görülen eğitimsel ihmallerdir.

2.6.5.Tıbbi İhmal

Tıbbi ihmal çocuğun gereksinimi olan tıbbi yardımın çocuğun ailesi veya bakıcısı tarafından sağlanmamasıdır. Standart tanı yöntemlerinin ve tedavinin uygulanmasının reddedilmesi veya tedavinin devam ettirilmesinde uyumsuzluk gösterilmesi de tıbbi ihmal olarak kabul edilir. Hukuki açıdan, ailelerin çocukların sağlıklarının bozulmasına izin vermeleri suçtur. Tıbbi ihmal nedenleri arasında cehalet, ekonomik sıkıntılar, çocuğa karşı olumsuz duygular, dini inanışlar, hastanın sağlık kuruluşuna ulaşımının çok zor olması, sosyal güvence olmaması, verilen tedavinin iyi anlaşılmamış olması ya da tedavinin aileye çok zor gelmiş olması gibi etmenler sayılabilir. Sorunun hangi etmenden kaynaklandığını bulmak sorunla başa çıkmak için ilk şarttır ve bu doğrultuda tıbbi ihmal önlenmeye çalışılmalıdır (82,83).

2.7.ocuk İhmal ve İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar

ocuk istismarı ve ihmali konusundaki kuramlar istismar tiplerine özgü olmayıp tüm istismar ve ihmal tiplerini bir bütün olarak ele almakta ve açıklamaya çalışmaktadırlar. Literatürde ocuk istismarı ve ihmali açıklama çalışan kuramlar genellikle üç gruba ayrılmaktadır. 1960'lardaki ilk kuramlar psikolojik- psikiyatrik, 1970'lerdeki kuramlar sosyolojik ve 1980'lerden itibaren ortaya atılan kuramlar ekolojik kuramlar olarak adlandırılmaktadır.

2.7.1.Psikodinamik Kuram (Psikolojik Kuram)

1960'larda ve 1970'lerin başlarında çocuk istismar ve ihmalinin nedenlerinin açıklamasında psikolojik kuramlar hakim olmuştur. Bu modele göre; çocuk istismarı ve ihmalinin nedeni ebeveynin psikopatolojisidir. Bu modeli temel alan çalışmalarda çocuk istismarı uygulayanların klinik bir tanı almaları gerektiği ve bu durumun bir hastalık olduğu belirtilmiştir. Kuram, çocuk istismarı sorununun ilk açıklamaya çalışan kuram olup, savunucusu L.C.Terr'dir. Kurama göre istismarın sorumlusu ana babalardır ve istismarın nedenlerini ortaya koymak için ana babaların özellikleri üzerinde yoğunlaşılmalıdır. İstismarcı ana babaların diğer ana babalardan farklı bir dizi kişilik özelliklerine sahip oldukları varsayılmaktadır. Çocuklarını istismar eden ebeveynler, düşük benlik saygısı ve yetersizlik duyguları, olgunlaşmamış olma, narsistik eğilimler, empati kuramama, öfkesini kontrol edememe, depresif, ben merkezci olma, sağlık problemlerinin olması, çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentilere sahip olma, ebeveynlik rolünü stresli bulma, eşler arasında anlaşmazlık, kendi çocukluğunda istismar hikayesinin olması gibi özelliklere sahiptirler (7, 33).

Psikiyatrik kuram, çocuk istismarının önlenmesine yardım etmek için, istismarcı ana babaların kişiliklerini tanımlamak amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda beş tane istismarcı ana baba kişilik özelliği saptanmıştır. Bunlar:

- Zayıf benlik kavramı,
- Kişilik oluşumunda karmaşa,
- Tepki kontrolünde bozukluk,
- Çocuğun kötü algılanması,
- Aile ve eşle olan ilişkilerde doyum bulamamış bağımlılık

mekanizmalarının kullanılmasıdır.

Psikiyatrik kurama göre, anneye bağımlı olan çocuk, büyürken gittikçe artan isteklerde bulunmaktadır, ayrıca eşinden memnun olmayan kadın, çocuğuna yönelmekte ve gereksinimlerini karşılayamayan çocuğu yüzünden hayal kırıklığına uğramaktadır. Kendi çocukluğundaki reddediliş ve utandırılma duygularını çocuğa yansıtarak, reddedici bir ana haline

gelebilmektedir. Endişe, suçluluk ve kendine öz saygısını kaybetme ile karşı karşıya kalan anne; dışlama, yansıtma ve inkâr gibi savunma mekanizmalarını çocuğa karşı kullanmaya başlar. Bu duruma göre, bir anne ancak, cezalandırıcı üst benliğini (süper ego) simgeleyen kendi annesi yolu ile tanınabilir. Böylece anne, özgeçmişinin ve yetersizliklerinin bir simgesi haline getirdiği kendi çocuğuna kötü davranabilir (84).

Genel olarak kuram anne baba üzerinde durup, tedavi için de geçmişten etkilenen bugünkü yapısını tedavi ederek, olumlu anne babalık ilişkisi üzerinde odaklanmaktadır. Özetle bu teoriye göre istismar ve ihmalin temelinde, anne-babaların bir takım psikolojik sorunlar yaşamaları ve kendi ebeveynlik rollerini algılama konusunda problemlerinin olması vardır. Çocuğunu istismar ve ihmal eden anneler, kendi çocukluklarında anne babaları tarafından istismar edildikleri için, nasıl anne olunur bilememekte, çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve anne babalık içgüdülerine sahip olamamaktadırlar. Bu konuyu ilk kez bilimsel bir yayınlı duyan Kempe ve arkadaşları da bu görüşü savunmuşlardır. Kempe'ye göre, istismar potansiyeli ortaya çıkmadan önce çocuğun "özel" çocuk olması (istismarcı ebeveynler çocuklarını yetersiz, hiperaktif ya da başka normal dışı durumlara sahip olarak görürler) ve annenin stres oluşturacak bir krize maruz kalması (bu kriz bazen çamaşır makinesinin bozulması bile olabilir) gibi iki etmenin oluşması gerekmektedir. Kempe ve arkadaşları ebeveynlere dayalı faktörleri temel almakla birlikte çevresel faktörleri de tamamen yok saymazlar. Ancak, ebeveynin psikolojik durumu dışındaki her türlü faktör ikincil öneme sahiptir. Eğer, anne geçmişinde kendi çocukluğunda istismar ya da ihmal yaşamadıysa, çevresel faktörler ne kadar kötü olursa olsun, çocuğunu istismar ya da ihmal etmeyecektir (85-87).

Kaufman ve Zigler (1989), istismarın kuşaklararası geçişini inceledikleri çalışmalarında, istismara uğramış kişilerin ileride istismarı uygulayan olma olasılıklarının oldukça yüksek olmasına rağmen tüm istismar mağdurlarının fail olmadığını belirtmektedirler. Yaptıkları çalışmada istismar mağdurları arasında fail olma oranının %30 olduğunu ifade etmektedirler. Bu görüşün savunulması istismarcı profilinin belirlenmesinin mümkün olduğunu

düşündürmüştü de tüm istismar türleri bir arada düşünüldüğünde belli bir istismarcı profiline ulaşılması mümkün olmamıştır. Kuramda önceleri istismar eden ana babanın “hasta” ya da “anormal” olduğu iddia edilerek ana babalar; şizofren, manik, depresif ve psikotik gibi geleneksel psikiyatrik sınıflamalara sokulmak istenmiştir. Ancak daha sonra klinik gözlem ve incelemelere dayanan araştırmaların değerlendirmesi yapıldığında, istismar eden ana babaların yalnızca % 10'unun ruh hastası olarak tanımlanabileceği görülmüştür. Ayrıca bu ebeveynler üzerinde yapılan araştırmalarda bu ailelerin çocuklarına karşı kızgınlık, kırgınlık, kıskançlık gibi duygular besledikleri, narsistik eğilimler, kaygı, depresyon, empati kuramama gibi özelliklere sahip oldukları da saptanmıştır (84, 88, 89).

1970'lerin ortalarında psikolojik kuramların etkilerini yitirdiği görülmektedir.

Ayrıca psikolojik kuramlar, tüm anne babaların çocukların bakımı için toplumda benzer kaynaklara sahip olduğunu dolayısıyla çocuk bakımı konusundaki farklılıkların bireysel ve aile farklılıklarından kaynaklanacağını varsaymaktadır.

2.7.2. Sosyolojik Kuram

Gil'in geliştirdiği sosyolojik kurama göre, çocuk istismarı; çok boyutlu bir dizi nedensel etkene bağlıdır. Gil, ABD'de yaptığı ulusal düzeydeki bir tarama çalışması sonucunda, beş toplumsal neden saptamıştır:

- Çocuk yetiştirmede şiddet kullanımının kültürel açıdan onaylanması, buna göre; kitle iletişim araçları gizli ve açık bir şekilde fiziksel gücün kullanımını teşvik etmektedir.
- Farklı toplumsal sınıf ve etnik kümelerine ait olmak,
- Ana babanın, toplumun izin verdiği ölçüde disiplin uygularken, çocuğa aşırı derecede zarar vermesinde kaza ve çevresel şans etkeninin rol oynaması,
- Kişilerin öfke ve düşmanlıklarını kontrol etme yeteneğinin, çevresel baskılar tarafından zayıflatılması,

· Çocuklardaki biopsikososyal işlevlerin, ana babanın istismarda bulunmasına olanak vermesidir (20).

Sosyolojik kuram, çocuk istismarı ve ihmalini, sosyal tutum, sosyal yapı ve kaynak dağılımı bağlamında tanımlamaktadır. Bu modeller, çocuk istismarı ve ihmalinin nedeni olarak yoksulluk, sosyoekonomik statü, sosyal statü, yalıtılmışlık ve toplumda şiddetin kabulü gibi sosyal faktörlerin önemine işaret etmektedir. Sosyolojik kuramın bir başka varsayımı ise stres ve engellenmenin çocuk istismarına yol açtığıdır. Modelde stres kaynakları olarak işsizlik, kötü konut koşulları ve düşük gelir düzeyi gibi alt sosyo ekonomik sınıfa özgü bazı özellikler incelenmiştir. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalarda üst sosyo ekonomik düzeye ait stres kaynaklarının da aile yapısı üzerinde etkili olduğu ve istismar nedeni olduğu belirtilmektedir. Özellikle endüstrileşme ve kentleşme sürecinde, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, anne babanın çocuk bakımı ve diğer konularda sosyal desteğini azaltmaktadır. Ailenin toplumdan soyutlanması, sık sık ev değiştirmesi gibi faktörlerin aile hayatı üzerinde yarattığı değişiklikler dikkati çekmektedir (32, 90).

2.7.3. Psiko-sosyal Kuram

Bu kuram sosyal psikolojik ve sosyal durumsal kuram olarak da adlandırılmaktadır. Psikodinamik ve sosyolojik kuramları doğru ancak, yetersiz görülmesi, psiko-sosyal sistem modeli adıyla yeni bir model geliştirilmesine neden olmuştur. Teorilerin hiçbirinin aile içi şiddeti açıklamada tek başına yeterli olamayacağını, aile içi şiddeti açıklamada psikolojik ve sosyolojik faktörlerin bir arada olması gerektiğini belirtilmiştir (85, 91).

Sweet ve Resick'e göre (1979), psiko sosyal kuram, insan davranışlarının değerlendirilmesinde çevre ve birey arasındaki etkileşimi temel almaktadır. Bu kuram bireye ve çevreye yönelik kuramlar arasında uzlaşmaya gitmeyi önermektedir (92).

Çocuk istismarına ilişkin açıklanan kuramlar topluca değerlendirildiğinde, psikiyatrik modelde ebeveynin, sosyolojik modelde, çevrenin istismarı tek yönlü nedensellik içinde etkilediği varsayılmaktadır.

2.7.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, istismarın öğrenilmiş bir etkileşim örneği olduğunu ileri sürmektedir. İstismarcı ana babanın bu tür örnekleri öğrenmiş olmasına kanıt olarak, kendi ailesi içindeki davranışları model almaları gösterilmektedir. Bu kuram, davranışlar üzerinde durmakta olup, doğrudan kültürel etkenlerle ilgilenmemektedir. İstismarın ana babanın kişilik eksikliğinden değil, öğrenilmiş davranışlardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. İstismarın önlenmesinde ana babanın eğitilmesi yönteminin, geçerli bir adım olabileceği vurgulanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramcılarına göre saldırganlık öğrenilmiştir ve sosyal sistemin içerisinde yer almaktadır. Çocuk kendisini istismar eden ebeveynini model alır ve o da şiddet davranışını gösterir. Gelles (1987) göre, çocuklarını istismar eden ebeveynler çocuğun kendi iyiliği için ceza verdiklerini ileri sürerek bu durumu doğru kabul ederler (88).

Anne baba tarafından istismar ve ihmal edilme, anne baba arasındaki şiddete tanık olma, parçalamış aileden gelme, ve çeşitli aile sorunlarının yarattığı duygular çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkiler, bu olumsuz etkiler evden ve okuldan kaçma, saldırgan davranışlar gösterme şeklinde çocuk tarafından ortaya konabilir ve çocuğun bunları taklit ederek istismarcı bir kişilik kazanmasına neden olur (21, 34, 91).

Sosyal öğrenme kuramının günümüzdeki en önemli temsilcilerinden olan Albert Bandura, çocukların başkalarının davranışlarını gözleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrendiklerini belirtmektedir. Bandura, düşünceler ve duygular gibi içsel sürece önem vermiştir, çocuklukta ve yetişkinlikte başkalarını gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenilen davranışlarda bilişsel sürecin önemine dikkat çekmiştir. İstismar sorununun can alıcı noktalarından biri de, kuşaktan kuşağa aktarılma özelliğidir. Aile içinde şiddete uğrayan

çocukların çoğunun büyüdülerinde şiddet uygulayan eşlere ya da ana babalara dönüşeceği kesinlik kazanmamış olsa da, şiddet uygulayan yetişkinlerin çoğunun şiddete uğramış olma geçmişleri bulunmaktadır (91, 93).

Sonuç olarak; sosyal öğrenme kuramında, yanlış öğrenilen davranışların değiştirilmesi, benlik saygısı ve öz denetim sağlama tekniklerinin öğrenilmesi yoluyla istismar davranışlarının ortadan kalkması olasıdır (86).

2.7.5. Ekolojik, Etkileşimsel Kuram

Çocuk istismarı ve ihmali ilk olarak psikolojik, sosyolojik kuramlar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır, ancak istismarın ortaya çıkışını açıklamada yeterli görülebilirken birey üzerindeki gelişimsel etkileri ve bu etkileri değiştirmek için yapılabilecek müdahaleler konusunda yetersiz kalmışlardır. Günümüzde ekolojik modellerin çocuk istismarı ve ihmalinin etiyolojisini ve gelişimsel etkisini en kapsamlı biçimde açıklayan modeller olduğu düşünülmektedir (32).

Ekolojik Kuram, Belsky'nin Bronfenbrenner'ın insan gelişimi açısından sosyal bağların ebeveyn- çocuk arasındaki etkileşimlerine olan etkisi görüşüne dayanarak çocuk istismarını yaratan risk faktörlerini de kapsayan geniş bir kuramdır. Bu yönüyle ekolojik kuram, çocuk istismarında etkili olan sosyal destek yoksunluğunun, ebeveyn- çocuk etkileşiminde yarattığı olumsuzlukları ve aile içi streslerin nedenlerini kapsamlı olarak ele almaktadır (94).

Clouter'a göre ekolojik kuram, insan gelişiminin doğal ortamında oluştuğu ve bu doğal ortamıyla kurduğu bağlar ya da ilişkiler sonucunda insanın geliştiğini savunmaktadır. Bireyleri birbirinden farklı kılan etken ise, birbirlerinden farklı ortamlarda etkileşim halinde olmaları ve gelişmeleridir. Dolayısıyla laboratuvar ortamında insan davranışını ve gelişimini açıklamak, insan gelişiminin ekolojisini göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle ekolojik kuramı savunan yazarlar, insan gelişimini görmezlikten

gelen araştırmacılara karşı çıkmaktadırlar. Bu kuramda, davranış analizi için üç konu vurgulanmaktadır. Bunlardan ilki, istismarcı ya da ihmalcı bir biçimde davranan ebeveynin davranışının nasıl geliştiğini sorarak ebeveynin bireysel gelişimine, ikincisi davranışın hemen öncesinde neler olduğunu sorarak istismarın gerçekleştiği zaman yaşananlara, üçüncüsü ise davranışın sonrasında neler olduğunu sorarak istismar ya da ihmalin işlevine öne çıkarmaktadır. Bu davranış analizi için belirtilen ilk düzeyde, ebeveynin çocukluğunda istismara uğramış olup olmaması ya da şu anda beceri ve ihtiyaçlarına uygun bir işte çalışıp çalışmaması gibi istismarcı ebeveynin özellikleri ve geçmişte yaşadıkları önem kazanmaktadır. Ekolojik kuramda tanımlanan, mikrosistem (yakın ev ve çevresi), eksosistem (ailenin içinde yer aldığı geniş sosyal ve iş sistemi) ve makrosistemin (mikrosistem ve makrosistemi etkileyen kültürel inanç ve değerler), ebeveynin bireysel gelişimi ile birlikte düşünüldüğünde çocuk istismarı ve ihmali bağlamının kapsamlı biçime tanımlanacağını belirtilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmalinin ekolojik kuramda çeşitli faktörler de tanımlanmaktadır. İstismarı arttıran incinebilirlik faktörleri, koruyucu faktörlerden daha fazla olduğunda istismar gerçekleşmektedir. Kurama göre; istismarın kuşaklararası geçişi de koruyucu faktörlerin azalması ve incinebilirlik faktörlerinin artması durumunda gözlenebilecektir (60, 61, 95).

İncinebilirlik faktörleri; istismar riskini ve onun kuşaklararası geçişini arttıran özellik, koşul ya da faktörleri kapsamaktadır. İncinebilirlik faktörleri, çocuğun güç mizacı veya özürlü olması gibi biyolojik olabileceği gibi, ebeveynin çocukluğunda istismar edilmiş olması gibi tarihsel, psikopatolojik ya da kültürel olarak benimsenmiş çocuk büyütme ve disiplin yöntemleri gibi sosyolojik/kültürel veya yoksulluk, düşük iş fırsatları, fakir fiziksel çevre, zayıf ebeveynlik becerileri gibi durumsal özellikler de olabilmektedir. İncinebilirlik faktörleri, ebeveyn, çocuk ya da çevre ile ilişkili olabilirler.

Zorlayıcı faktörler: Ebeveynin çocuğu istismar etme eğilimini arttırabilecek bireyi ve aileyi rahatsız edecek geçici stres faktörleridir, bu stres faktörleri zorlayıcıdır ancak kısa sürelidir. Eş ya da sevilen birinin kaybı ya da statü ya da ekonomik kayıplar gibi kayıp yaşantıları, fiziksel yaralanma ya da

hastalanma, evlilik ya da aile problemleri ve disiplin problemleri gibi özellikler olabilecekleri ifade edilmektedir.

Koruyucu faktörler: İstismar riskini ya da onun kuşaklararası geçişini azaltabilecek kalıcı koşul ya da özelliklerdir. İyi mizaç, yüksek zeka, esneklik, yüksek uyum becerisi, fiziksel çekicilik, sosyal ve kişilerarası beceriler, yetenekler, başarılı baş etme becerileri, problem çözme becerileri ve iyi ebeveyne sahip olma geçmişi gibi özelliklerdir.

Tampon Faktörler: Aileyi ve kişiyi stresten ve zorlayıcılardan koruyabilecek ya da bunları engelleyebilecek geçici özellik ya da faktörlerdir. Olası tamponlar; iyi derecede maddi kazanç, iyi bir iş ve sosyal destek sistemi gibi özellikler olabilmektedir (60, 61, 95).

Kuramda dört gelişimsel düzey tanımlanmaktadır. Makrosistem, eksosistem, mikrosistem ve bireysel düzey. Bu modelde tanımlanan gelişimsel düzeyler aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

Makrosistem

Makrosistem, bireysel gelişimi, mikrosistemi ve eksosistemi etkileyerek çocuk istismar ve ihmalini besleyebilecek kültürel inanç ve değer sistemleri olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin daha yaygın olarak görüldüğü toplumlarda, çocuk istismarı ve ihmalinin tolere edilme eğiliminin de yüksek olacağı ifade edilmektedir. Birçok toplumda fiziksel cezanın bir disiplin yöntemi olarak kabul edilmesi ve çocukların ebeveynlerin bir mülkü olarak algılanması gibi kültürel özellikler makrosisteme ilişkin özelliklerdir. Makrosistemdeki bu ve benzeri özelliklerin varlığının istismarı arttıracaklarını belirtilmektedir. Toplumun şiddetin tolere etmeye yönelik istekliliği, hem eksosistemde hem de mikrosistemde şiddetin artmasına neden olabilecek bir incinebilirlik faktörü olarak düşünülmektedir (60, 61).

Makrosistemdeki arttırıcı faktörler eksosistem, mikrosistem ve bireysel düzeyde şiddetin yaşanmasına katkıda bulunabilmektedir.

Ekosistem

Ekosistem, iş, komşular, sosyal ilişkiler sunulan hizmetler ve aile ortamı gibi resmi ve resmi olmayan sosyal yapılara işaret etmektedir. Kişinin bu yapılarla doğrudan ilişkide olması ve kişiyi etkilemesi gerekmemektedir. Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili ekosistemi temsil eden en önemli risk faktörlerden birisi işsizliktir. Eğer ebeveyn işini kaybetti ise ve geçmiş deneyimleri onu bu tür değişimlere saldırgan tepki vermeye eğilimli kılıyorsa ebeveyn çocuk istismarı davranışı sergileyebilir (60).

Çocuk istismarı ile ilişkisi incelenen ekosisteme ilişkin diğer bazı özellikler, anne eğitimi, düşük sosyo-ekonomik düzeydir. Sosyo-ekonomik düzey, işsizlik, anne eğitimi ve olumsuz çevre koşullarıyla da ilişkilidir. Literatürde çocuk istismarının her sosyo-ekonomik düzeyde görüldüğü belirtilmesine rağmen düşük sosyo-ekonomik düzeyde daha sık görüldüğü de eklenmektedir (1, 61, 96).

Mikrosistem

Mikrosistem, karşılıklı ilişkilerin yaşandığı sistem olarak tanımlanmaktadır. Belsky, ekolojik modelde mikrosistemi tanımlarken daha çok aile, ebeveyn ve çocuklara ilişkin özelliklere işaret etmektedir.

Cicchetti ve Lynch (1993), Bronfenbrenner'in (1979) mikrosistem tanımının sadece aileyi değil işyeri ve okul gibi çocuğun doğrudan ilişkiye girdiği ortamları kapsadığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla çocukların aile dışında farklı mikrosistemlerde maruz kaldıkları şiddetin gelişim üzerinde doğrudan etkileri olduğunu belirtilmektedir. Aile dinamikleri, ebeveynlik stilleri ve ebeveynin kişilik özellikleri mikrosistem içinde ele alınmaktadır (60, 61).

Makrosistem, eksosistem ve mikrosistem yanı sıra ekolojik etkileşimsel kuramda tanımlanmış olan bireysel gelişim düzeyi Bronfenbrenner tarafından tanımlanmamıştır.

Bireysel Gelişim

Bu kuram bireysel düzeyde, istismara maruz kalan kişilerin yeterlilik ve uyumunu etkileyen bireysel faktörleri incelenmektedir. Bireysel düzeyde yeterlilik veya yetersizliğin en önemli belirleyicisi, bireyin her bir gelişimsel döneminde gösterdiği gelişim görevleridir. Bireysel gelişimle ilgili incelenen konular; bağlanma, duygu düzenleme, baş etme becerileri, özerk benlik, etkili akran ilişkileri ve okula uyumdur (61).

Benlik gelişimindeki konular da istismar çalışmalarında yer almaktadır. Çocuk istismarı ve ihmeline maruz kalanlar, kendilerini bir bütün ve sürekliliği olan bir kişi olarak algılamada ve ihtiyaçlarının, düşüncelerinin ve içsel ifadelerinin farkına varmada sorunlar yaşamaktadırlar. Genel olarak kendini değerli algılamada problem yaşamakta ve hem spesifik konularda hem genel olarak benliklerini diğer karşılaştırma gruplarına göre daha olumsuz algılamaktadırlar. Literatürde çocuk istismarı ve ihmeline maruz kalan grupların edilmeyen gruplara göre düşük benlik saygısına sahip olduğu da belirtilmektedir (97, 98).

Çocuk istismarı ve ihmeline maruz kalan çocukların sorun yaşadığı bir başka alan ise akran ilişkileridir. Fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda saldırganlık ya da içe çekilme özelliklerinin gözlenebildiği belirtilmektedir. Ayrıca istismar edilen çocuklar okula uyum ya da okul başarısı konusunda da edilemeyenlere göre daha çok sorun yaşamaktadırlar. İstismar edilen çocuklar döneme özgü gelişim konularının çoğunda sorun yaşamaktadırlar. Bu tekrarlayan güçlükler, istismar edilen çocukların sonraki gelişim görevlerindeki yeterlilikleri için incinebilirlik faktörüne dönüşmektedirler. Gelişimin farklı alanlarında sorun yaşayan tüm çocuklar psikopatoloji geliştirmese de yaşanan bu güçlükler çocukları psikopatoloji için risk altına sokmaktadır. Pek çok çalışma istismara maruz kalan çocuk, ergen ve yetişkinlerin psikolojik belirtilerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir (61, 95, 99, 100).

Kuramda bireylerin yeterliliğini etkileyen faktörlerin belirlenerek yeterliliğin geliştirilmesine yönelik etkili müdahale çalışmalarının planlanabileceği ifade edilmektedir (61).

2.8. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi

Çocuk istismarını önleme, hükümet ve çok çeşitli kurumların isin içine girdiği karmaşık ve hassas bir konudur. Daha olumlu bir çocuk ebeveyn etkileşimi ile sonuçlanacak erken müdahalenin, risk altında bulunan çocuklar ve toplum açısından çok önemli yararları olduğu bilinmektedir. Travmanın önlenmesi, basta çocuğun kendine güveninin üzerindeki etkisi olmak üzere, korku, endişe ve diğer psikopatolojik durumların ortaya çıkmasını engelleyecek ve dolayısıyla sağlık durumunu da olumlu etkileyecektir (58).

Çocuk istismarını önlemek için denenmiş ve denenmekte, uluslar arası düzeyde geniş çapta uygulanmış olan birçok yaklaşım, kendi geçmişimiz ve günümüzün koşullarına uygun olmadıkları sürece geçerli olmaz. Bu yaklaşımlardan bazıları kriz zamanında anne babanın gerginliğini gidermek üzere doğrudan anne babaya yöneliktir. Bazıları ise önleyici önlemler veya ana-baba rolünü destekleyici hizmet niteliğindedir.

Bu çalışmalar şöyle sırlanabilir :

1. 24 saat telefonla yardım hizmeti,
2. Çocuk bakımı ve yetiştirmede danışma,
3. Sağlık ziyareti hizmetleri,
4. Uzman olmayan kişilerin yardımı,
5. Sosyal çalışma,
6. Bireysel psikoterapi,
7. Evlilik terapisi,
8. Grup terapisi,
9. Anonim ana-baba grupları,
10. Ev içi yardım,
11. Çocuklar için kriz üniteleri ve barınaklar,
12. Aile için evde sağlanan terapi ortamı,

13. Çocuklar için terapiye yönelik gündüz bakım,
14. Aile terapisi (101).

Literatürü incelediğimizde Lynch'in çocuk istismarı ve ihmalini engellemek için alınacak önlemleri üç basamağa ayırdığı görülmektedir.

- Birincil Önleme: Genel popülasyonda istismar için olan ön koşullara odaklanmak, herkesin sağlıklı olmasını sağlamak.
- İkincil Önleme: Yüksek risk altındaki bireyler için olan istismar potansiyelini arttırıcı etmenlerin azaltılmasını amaçlamak, yüksek risk gruplarını belirlemek,
- Üçüncül Önleme: İstismar gerçekleşikten sonra tekrar istismara uğrama riskine karşın müdahaleyi içermektedir (58).

2.9.Aile Hayatı ve Olumsuz Anne Baba Tutumları

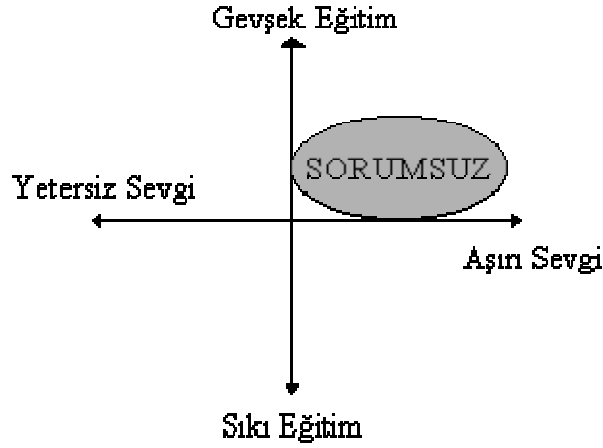
2.9.1.Aile Hayatı

Aile çocuğun ilk temel sosyal davranışları öğrendiği kurumdur. Ailenin ait olduğu kültürün özellikleri, anne babanın eğitim durumu, ailenin sosyoekonomik durumu, aile üyelerinin çocuğa verdiği değer, çocukla ilgilenme düzeyleri, ailedeki çocuk sayısı, eğitime verdiği önem gibi birçok aile içi ilişkilere ve aile hayatına etki etmektedir. Çocuk yaşamı boyunca geliştireceği tutum ve davranışların temelini aile yaşantıları ile oluşturur.

Sağlıklı aile düzeninde üyelerin hepsi görev ve sorumluluklarını olarak yerine getirirler; aralarında olumlu duygusal bağlar vardır. Sağlıklı aile düzeni içinde üyeler kendilerini değerli bulur ve benlik değerleri olumlu yönde gelişir. Sağlıklı aile, insanların psikososyal yönden olgunlaşmasını temin eden temel sosyal bağlamı oluşturur (102).

2.9.2.Olumsuz Anne Baba Tutumları

Aşırı Sevgi ve Gevşek Tutum



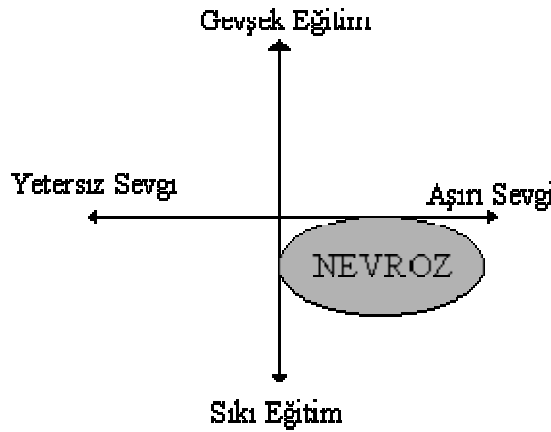
Şekil 2.1. Aşırı sevgi ve gevşek çocuk yetiştirme tutumu.

Bu tutumu gösteren anne babalar sevgiyi çocuğu şımartacak derecede verir, sevgi aşırı vericilik ve aşırı koruyuculuk biçimindedir. Ailenin çocuktan beklentisi yoktur ve aile yapısı çocuk merkezlidir. Çocuğa karşı aşırı özveride bulunulur. Aile yetişkin olduklarında bile aile onlara ilk yıllarda olduğu gibi daima vermeye ve onları korumaya eğilimlidir. Bu tarz yetiştirilen çocuklar genellikle erişkinlik yaşamlarında sorumluluk taşımayan, hep alıcı, doyumsuz ve bencil bireyler olmaktadır. Üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde çocuk dayanaksız ve doyumsuz kaldığında ise alkol, kumar ve madde kullanımına başlama olasılığı artar. Yavuzer'e göre gevsek ailede büyüyen, her istediği karşılanan çocuklar okula gittiklerinde aynı şeyi göremeyip çeşitli kurallarla karşılaştıklarında hayal kırıklığına uğrayarak uyum sağlamak istememektedirler. Böyle bir ortamdan gelerek okula başlayan çocukların okula gitmeme isteği sıkça görülebilmektedir (103, 104).

Disiplin ise yok denecek kadar azdır, disiplin biçimi hoşgörü gibi görünse de aslında ailenin güçsüzlüğü ve yetersizliğinin bir sonucudur yok

denecek kadar azdır. Bu anne-babaların ya otorite olmayı öğrenememişlerdir, çocuklarına gerekli sınırlamaları koyamazlar ya da katı baskı altında yetişmişlerdir ve kendi yaşamadıklarını çocuklarına yaşatmak isterler ve dolaylı olarak doyum sağlamaya çalışırlar. Sınırların katı ve dar olması kadar iyi çizilmemesi de çocuğun gerekli rehberlikten yoksun kalmasına neden olur. Bu gibi çocuklarda başkaldırıcı ve toplumdışı davranışlar daha sık gözlenir. Gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde yeni ve yapay coşkular oluşturma çabaları vardır ve doyumsuz bir yetişkin olur (66, 105, 106), (Şekil.2.1.).

Aşırı Sevgi ve Sıkı Eğitim Tutumu

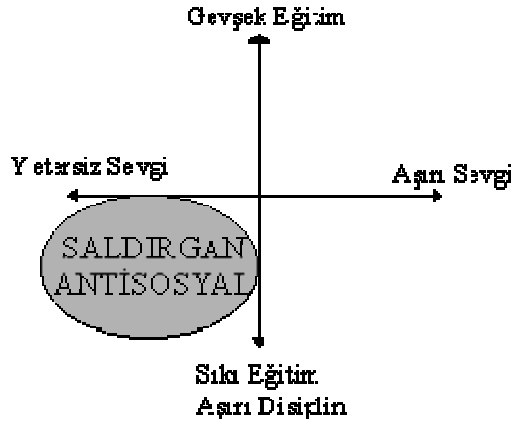


Şekil 2.2. Aşırı sevgi ve sıkı eğitim çocuk yetiştirme tutumu.

Burada sevgi, aynı birinci tutumda olduğu gibi aşırı verici ve koruyucu bir davranışla sunulmaktadır (Şekil 2.2). Ancak çocuğa bir bebek gibi bakıldığı halde, aşırı sevgi ve gevşek durumdan farklı olarak kendisinden beklenenler çoktur. Hiçbir şey esirgenmez ve tüm olanaklar sağlanır ve buna karşılık çocuktan ileri düzeyde başarı beklenir. Bu beklenti, sevgi ile beraber sunulduğundan çoğunlukla çocuklar tarafından kolay benimsenir ve benliğe sindirilir. Bazen çocuk bu özellikleri çok sindirmiştir ve kendisini aşırı derecede kontrol eder; böylece aşırı kontrollü bir üst benliğe sahip erişkin

olarak yetişir (103, 106). Orta yaştın üzerinde çocuk sahibi olan aileler ile çocuğun kalabalık yetkinsinler grubu içerisinde tek çocuk olarak yetiştiren ailelerde bu tutuma sıklıkla görülmektedir.

Yetersiz Sevgi ve Aşırı Disiplin Tutumu



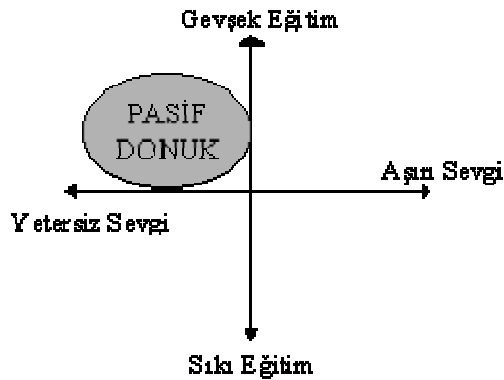
Şekil 2.3. Yetersiz sevgi ve aşırı disiplin çocuk yetiştirme tutumu.

Sıkı eğitim vardır ve disiplin genellikle aşırı cezalarla uygulanır; en küçük şeyde cezalandırma (dayak, şiddet) yoluna gidilir (Şekil 2.3). Çocuk çoğunlukla aşağılanır ve horlanır. Böyle yetiştirilen çocuklarda saldırgan ve antisosyal davranışlara eğilim artar. Bu tür ailelerde büyüyen çocuklar, karşı çıkma ve saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek isterler ve kendi iç dünyalarını açıklamakta zorlanırlar (103, 106). Geleneksel Türk aile yapısında sık rastlanan bir tutumdur. Aşırı baskılı otoriter tutum; çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Anne babanın uyguladığı katı disiplin yüzünden çocuk her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Bu tutumu benimseyen anne babalar, çocuklarının kendilerinden farklı bir birey olduğu düşüncesinde değildir. Bu tutumun temel niteliği çocuğa karşı gösterilen baskıdır. Anne baba çocuklarına kesin olarak hâkim olduklarına inanırlar. Hiçbir açıklama yapmaksızın konulan kuralları vardır. Çocuklar anne babalarının koydukları bu kurallara koşulsuz uymalı ve itaat etmelidir (107).

Otoriter ana-baba, sevgisini, çocukta istenilen davranışların oluşması için bir pekiştiren olarak kullanır. Eğer çocuk ana-babanın istediği şekilde davranırsa sevgilerini gösterirler. Kendilerini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görürler ve çocuktan mutlak uyum beklerler. Aile içinde otoriteyi elinde tutan kişi bağımsız benlik geliştirilmesine karsıdır; herkesin boyun eğmesi, itaatkâr olması istenir (108).

Otoriter davranan ana ve baba için esas olan çocuklarının onlara itaat etmesidir. Bu tür anne ve babaya göre çocuk için en önemli meziyet anne ve babaya itaat ve onların dediklerinin yapılmasıdır. Anne baba kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuktan mutlak itaat bekler. Boyun eğmeğe bir erdem gözüyle bakılır. Anne baba çocuğu toplumsal standartlara göre kendi tasarladığı gibi şekillendirilmeye çalışır (103, 109).

Gevşek Eğitim ve Yetersiz Sevgi Tutumu



Şekil 2.4. Gevşek eğitim ve yetersiz sevgi çocuk yetiştirme tutumu.

Bu durum yoksul ve kalabalık ailelerde gözlenir. Çocuğa düşen sevgi ve ilgi payı az, çocuğun eğitimi de yetersizdir (Şekil 2.4). Çocuk, kendi yolunu bulmaya çalışır. Bu tutumda da disiplinsizlik söz konusudur, ancak disiplinsizliğin buradaki nedeni sorumsuzluk ve ilgisizliktir. Sevginin yetersiz oluşu aşırı iticiliğe neden olur. Çocuk yeterli sevgi ve bakım görmez. Hazır olmadığı çağlarda bağımsızlığa zorlanır; bir an önce kendi kendisine yetmesi ve kendisine bakması beklenir (66, 103).

Ulusoy, Demir ve Baran (2005) tarafından yapılan çalışmada ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile aile içi şiddet, gencin madde bağımlılığı, hayatı yaşamaya değer bulmaması, vücuduna zarar verme davranışı, okula devamsızlığı, evden kaçma davranışı ve arkadaşları ile ilişki kuramaması arasında güçlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Özellikle otoriteyi aşırı kullanan baskıcı ebeveynlerin ergenlerin intihar da dahil pek çok sapmış davranışa yönelmelerinde uygun aile atmosferini oluşturdukları görülmüştür (110).

Tutarsız (Dengesiz-Kararsız) Tutum

Bu tür tutumun en önemli özelliği ebeveynlerin çocuğun yaptıklarına hiç karışmayışlarıdır. Çocuğun her yaptığı hoş karşılanır. Bu tür ailelerin çocukları ile olan ilksileri zayıftır. Çocuğa karşı bazen ilgisizdirler ve duygusal bağları zayıftır ve bazen de sıcak ve yakındırlar. Çocuk hiçbir şekilde denetim altında değildir. Bu bakımdan çocuklar bir çeşit aile otoritesi eksikliği çekmektedirler Çocuk evde ne isterse onu yapmaktadır. Ne zaman isterse o zaman yemek yer, ne zaman isterse o zaman ders çalışır ve ne zaman isterse o zaman uyur. Çocuğun her davranışı tamamı ile kendi isteklerine göredir. Bu tür çocuklar kendi arzu ve isteklerini denetlenmesini pek öğrenemezler ve bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemlerle karşılaşırılar. Yani bu tür çocuklar evlerinden ayrıldıklarında ya da sosyal yasama katıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşırılar. En büyük sorun evdeki izin verici tutumun dış dünyada bulunamayışdır. Bu bakımdan bu şekilde izin verici bir tutum ile yetişmiş olan bu çocuklar dış dünyada hayal kırıklığına uğrarlar. Bu tip çocuklar kendi arzularını ve isteklerini denetleme yeteneğinden yoksundurlar ve bu bakımdan özellikle sebat ve konsantrasyon gerektiren işlerde başarılı olamazlar. Onlar hep kendi isteklerine göre yaşamaya alışmışlardır ve bu bakımdan da okul hayatında ya da is hayatında başarılı olamazlar (107).

Çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen dengesiz ve kararsız tutum birçok şekilde çocuğun karşısına çıkmaktadır. Dengesizlik ve tutarsızlık, anne baba arasındaki fikir ayrılığından kaynaklanacağı gibi, anne

babanın gösterdiği değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Yavuzer'e göre anne babanın, çocuğun yanında kendisi ile ilgili tenkitlerde bulunmaları, birinin olumlu yaklaşımına diğlerinin olumsuz yaklaşması ya da birinin çocuğu sürekli kayırması, sık görülen tutarsız davranışlardır. Bunun dışında anne babanın şahsi anlamda yaptığı dengesiz ve tutarsız davranışlara da rastlanılmaktadır. Çocuk konusunda birbirlerini eleştirirler, davranışın uygun ya da uygun olmayan sınıfına girmesi anne babanın ruh haline göre değişir (103, 111).

Bu tutumun çocukta değerler sisteminin oluşması engellenir. Çocuk kendisiyle ve anne babasıyla çatışır. Çocuk hangi davranışın ne zaman ve nerede istenmediğini anlayamaz. Çocuk davranışın doğru ya da yanlış oluşunu değil ne zaman yaparsa cezadan kurtulacağını düşünür (111, 112).

3.GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni, örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler sunulmuştur.

3.1.Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Ankara il merkezinde bulunan ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların anneleri oluşturmaktadır.

3.2.Araştırmanın Örnekleme

Araştırma örneklemini Ankara il merkezinde bulunan sekiz ilçe (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle) sınırları dahilindeki okullar rastgele sayılar tablosu kullanılarak 'basit rastgele örnekleme ' yöntemi ile seçilmiştir. Seçilen okullara gidilip, annelere araştırmanın amacı ve sürecini açıklayan, annelerin katılım onayları ve ekonomik düzeylerinin belirtildiği bilgilendirme formu uygulanmıştır (Ek:1). Sosyo ekonomik düzeyler annelerin verdikleri cevaplar doğrultusunda belirlenmiştir. Alt, orta ve üst olarak belirlenen sosyo ekonomik düzeylerden 100'er anne olmak üzere toplam 300 anne anneler çalışmaya dahil edilmiş, kabul etmeyen veya fikir belirtmeyen anneler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırmaya katılan anneler ek:1'deki veriler doğrultusunda alt,orta ve üst sosyo ekonomik düzeye göre ayrılmıştır.

Tablo 3.1. Annelerin düzeylere göre dağılımı.

Düzy	n	%
Alt	100	33.3
Orta	100	33.3
Üst	100	33.3
Toplam	100	100

Tablo 3.1’de verilen annelerin düzeylere göre dağılımları annelerin ek:1’deki verilerine göre oluşturulmuştur. Ailenin aylık gelirlerine göre oluşturulan her düzeyden 100’er olmak üzere toplam 300 anne araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada bağımsız değişkenlerden sosyo-demografik nitelikler hakkında veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, annelerin çocukluk örselenme yaşantıları bağımsız değişkenine ilişkin veriler için ”Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” (Childhood Trauma Questionnaire) ve araştırmanın bağımlı değişkeni çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin veriler için ise, “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği” (Parental Attitude Research Instrument) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, örneklem grubunu oluşturan anneleri tanımak ve araştırmanın amacına ulaşmasında gerekli olduğu düşünülen bazı değişkenler hakkında bilgi toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından düzenlenen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu örneklemini oluşturan anneler tarafından doldurmuştur.

Kişisel bilgi formunda annelerin öğrenim düzeyi, çalışma durumu, çocuk sayısı, ilk çocuklarını doğurma yaşları, aile yapıları, şiddete maruz kalma durumları, çocukluk dönemi kriz yaşantılarına ilişkin sorular sorulmuştur.

Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formunun bir örneği Ek: 2'de sunulmuştur.

3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramaya yönelik geliştirilmiş olup 40 maddelik, 5'li likert tipi bir ölçektir. Yanıt seçenekleri (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sıklıkla ve (5) çok sık olarak verilmiştir. Yüksek puanlar, o alt boyuttaki kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir.

Bernstein ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada Cronbach Alpha katsayısı 0.79– 0.94 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması madde bağımlısı bir grupta yapılmış olup, ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak üzere dört alt ölçeğinin olduğu belirlenmiştir. ÇÖYÖ'nin, özgün formunu geliştiren Aslan ve Alparslan (1999) tarafından ölçek Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, bu çeviri üç psikiyatrist, bir psikolog ve bir epidemiyolog tarafından değerlendirilmiştir. Özgün ölçekte "When I was growing up", olan başlangıç tümcesinin, anlaşılabilirliği sağlamak için "Ben çocukken," biçiminde çevrilmiştir. Yine aynı amaçla olumsuzluk içeren ve zor anlaşılan 18. madde olan "Ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi nadiren gördüm" tümcesi olumlu biçime sokularak, "Ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi gördüm" olarak ölçekte yer almıştır. Son olarak Türkçe çeviri her iki dili iyi bilen bir psikolog tarafından İngilizce'ye geri çevrilmiş, geri çevirinin özgün ölçekteki maddelerin anlamını verdiği belirlenmiştir (113).

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Cronbach alfa katsayısı 0.96, alt ölçeklerin ise 0.94–0.96 arasında bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir. Bu faktörler duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanımdır. Duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal ile

fiziksel kötüye kullanım puanları yaş ve kardeş sayısı ile korele bulunmuştur. Anne ve baba eğitimi üç tür kötüye kullanım ile de ilişkilidir. 18 yaşından önce anne-baba ölümü ya da boşanması öyküsü olan öğrencilerin üç tür kötüye kullanım puanları da daha yüksektir.

Özgün ölçekte fiziksel ya da duygusal kötüye kullanım puanları 23-115, duygusal ihmal puanları 21-105, fiziksel ihmal puanları 11-55, cinsel kötüye kullanım puanları 5- 25 arasında değişmektedir (Bernstein ve ark. 1994). Üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada ise, duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal alt ölçeği için bu değerler 19 ve 95, fiziksel kötüye kullanım alt ölçeği için 16 ve 80, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği içinse 5-25'dir. ÇÖYÖ' den alınabilecek en alt puan 40, en üst puan 200'dür (113).

3.3.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI)

Schaefer ve Bell (1958) tarafından ABD'de geliştirilen ölçek, çocuğun kişilik gelişimine, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının ve aile hayatının doğrudan etkili olduğu ilkesine dayandırılmıştır. Güney Le Compte, Ayhan Le Compte, Serap Özer ve Şenay Küçük tarafından Türkçe'ye çevrilerek, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılan PARI, anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmektedir. Bu ölçek anne babalara, çocuk ve ergenlere uygulanmaktadır.

Schaefer ve Bell (1958), değişik çocuk yetiştirme tutumu ölçeklerinden bazı maddeleri almış, bazılarını ise kendileri yazmıştır. Bu yolla her biri beşer maddelik 23 alt test olmak üzere toplam 115 maddeden oluşan bir envanter ortaya çıkmıştır. 100 anneden oluşan örneklem grubuna uygulanmış ve faktör analizi sonucu 3 faktör bulunmuştur. Bunlar: Otoriter tutum, Reddetme, Demokratik tutum ve eşitlik tanıma şeklinde belirlenmiştir.

Ölçek, Güney Le Compte ve Özer (1978) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve 115 maddenin anlaşılabilirliği saptanmıştır. Sonra bağımsız hakemler tarafından maddeler tekrar İngilizce'ye çevrilerek, anlam kaybı olmamasına dikkat edilmiştir. Maddeler bir grup psikolog tarafından Türkçe' ye ve İngilizce'ye çevrilmiş, son düzeltmelerden sonra form Ankara' da 3 hafta ara ile bir grup kız ve erkek öğrenciye uygulanmıştır. Test, tekrar test

korelasyonları. 58 ve .88 arasında bulunmuştur. Form daha sonra yüksek, orta ve düşük sosyoekonomik düzeyi temsil eden 129 anneye uygulanmıştır. Annelerin yanıtlarından elde edilen Cronbach alfa katsayısı (iç tutarlılık) .64 olarak bulunmuştur. 115 maddeden madde güvenilirliği yüksek ve faktör yükleri açık olan 60 ifade seçilmiştir. Bu kısaltılmış formun Cronbach alfa katsayısı .81 olarak bulunmuştur. 5 faktörün Cronbach alfa katsayısı ise .59 ile .90 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkçe formu 10 kişilik bir anne grubuna uygulanmış ve maddelerin anlaşılamayan yönleri düzeltilmiştir. Küçük tarafından (1990) 15 yaşındaki 160 lise öğrencisi (80 kız, 80 erkek) ile 138 baba ve 152 anne örneklemini ile alt boyutların geçerlik çalışması yapılmıştır. Aşamalı bileşik regresyon analizi kullanılarak yapılan çalışmada PARI'nın 2., 3. ve 4. alt boyutlarının yapı geçerliği desteklenmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's alfa katsayısı 0.89 olarak, alt boyutların Cronbach's alfa katsayıları; aşırı koruyuculuk 0.83, demokratik 0.40, ev kadınlığı rolünü reddetme 0.77, geçimsizlik 0.65, sıkı disiplin 0.77 olarak bulunmuştur (114).

Bu araştırmada kullanılmış olan, kısaltılmış formu 60 madde içermekte ve 5 faktörden oluşmaktadır. Maddelerde olumlu ve olumsuz ifadeler bulunmaktadır. Ölçekte her boyuta ait maddeler karışık bir sırayla verilmiştir. Böylece denekler ölçeği doldururken bu değişik boyutlar hakkında bir tahminde bulunamamaktadır. 4'lü likert tipli olan ölçekte her madde için "hiç uygun bulmuyorum", "biraz uygun buluyorum", "oldukça uygun buluyorum" ve "çok uygun buluyorum" şıklarından birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir. Maddelere verilen "hiç uygun bulmuyorum" yanıtına "1" puan, diğerlerine sırasıyla "2", "3" ve "4" puan verilir. Ancak 22. ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Yani 1 puanlık yanıt "4" puan, 2 puanlık yanıt "3", 3 puanlık yanıt "2" puan, 4 puanlık yanıt "1" puan verilir. Her boyutun temsil ettiği alt test için ayrı puan elde edilir, toplam puanlama yapılmamaktadır. Alt boyutlardan alınan puanlar birbirleriyle karşılaştırılmaz. Alt boyuttan alınan puanın yüksek olması o boyutun yansıttığı tutumun onaylandığını gösterir. 1., 2. ve 5. Faktörler ana-baba tutumlarını doğrudan;

3. Ve 4. Faktörler ise aile içi ve eşler arası ilişkiyi ele alarak çocuğu dolaylı yoldan etkileyen faktörleri içermektedir.

PARI, 1978' den günümüze pek çok araştırmada kullanılmış, geçerliliği ve güvenilirliği kabul edilebilir düzeyde bir ölçme aracı olması nedeniyle araştırmamızda da ana baba tutumlarını ölçme amacıyla kullanılmıştır.

PARI Ölçeğinin Alt Boyutları

Aşırı Annelik (Aşırı Koruyuculuk) Alt Boyutu: Aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan bağımlı, faal ve çalışkan olmasını istemektir. Anne son derece özverilidir. Çocuğun bunu anlaması gerektiğine inanır. Annenin çocuğa zorla müdahalesini, çocuğun anne babasına bağımlılığını ölçer. Toplam varyansın %37'sini oluşturur. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 1, 3, 4, 7, 11, 12, 14, 26, 27, 28, 32, 34, 36, 46, 51, 57. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu: Çocuğa eşit haklar tanıma, çocuğun düşüncelerini açıkça belirtmesini destekleme, çocukla arkadaşlık kurma ve paylaşımıdır. Anne babanın cesaret verici yaklaşımlarını ve paylaşımını ölçer. Toplam varyansın %10'unu oluşturur. 9 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 2, 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45, 59. En düşük puan 9, en yüksek puan 36'dır. Yüksek puan alınması olumlu olarak değerlendirilir.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu: Annenin kendi annesi ya da başkalarına bağımlılığı, sinirlilik, çocukla uzun süre bir arada kalmaktan hoşlanmama, yeni doğan bebeğin bakımından ürkmektir. Evde sessiz olan kadının mutsuzluk durumunu, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili doyumsuzluğunu ölçer. Toplam varyansın %7'sini oluşturur. 13 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52, 55. En düşük puan 13, en yüksek puan 52'dir. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Geçimsizlik (Aile İçi Çatışma) Alt Boyutu: Eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmedeki rolü, eşin anneye yardımcı olmayışı ve

düşüncesizliğidir. Toplam varyansın %5'ini oluşturur. 6 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 8, 19, 33, 40, 48, 54. En düşük puan 6, en yüksek puan 24'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Sıkı Disiplin Alt Boyutu (Artık Boyut): Diğer dört faktör ile belirgin korelasyon göstermeyip kendi arasında korelasyon gösteren maddelerin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Cezalandırma, sıkı disiplin, cinsel ve saldırgan davranışları bastırma, anne babanın mutlak hakimiyetine inanma durumlarını kapsar. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58, 60. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

3.4. Veri Toplama Yöntemi

Veriler seçilen okulların öğretmen ve idarecileri ile görüşülerek uygun olunan saatler kararlaştırıldıktan sonra toplanmaya başlanmıştır. Görüşme, anket ve ölçeklerin uygulanması okula geliş ve gidiş saatlerinde, veli-öğretmen görüşme günlerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım konusunda gönüllü olan ancak uygun zamanı bulunamayan anneler ile okul dışında görüşmeler gerçekleştirmiştir. Verilerin toplanmasına 2009 Eylül ayında başlanmış olup ile 2011 Ocak ayında tamamlamıştır.

Araştırma hakkında bilgi ve onay formu ailelere öğretmenler arayıcılığıyla gönderilmiş, kabul eden annelere Kişisel Bilgi Formu ve ÇÖYÖ, PARI ölçekleri uygulanmıştır. Uygulama öncesinde araştırmacı verilen bilgileri sadece kendisinin göreceğini, kesinlikle öğretmen, idareciler veya diğer annelerin cevapları bilmeyeceği vurgulanmıştır. Ölçekler ve bilgi formunun nasıl doldurulacağı dair gerekli açıklamalar yapıp, örnek ifadeler okunduktan sonra eksiksiz doldurmaları sağlanmıştır.

Araştırmacı ölçek ve anketlerin doldurulması esnasında ortamda bulunmuş, gerek duyulan yerlerde bilgi vermiştir. Ayrıca annelerle yüz yüze görüşmeler de gerçekleştirilmiştir.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) programı kullanılmıştır. Demografik bilgilerin değerlendirilmesi için betimsel sonuçlar kullanılmış, dağılımları incelenmiştir. Her iki ölçeğin alt boyutlarının karşılaştırılmasında Pearson Korelasyon Analizi, istismar türleri, ekonomik düzey ile annenin çocukluk dönemi kriz yaşantıları ve PARI'nin alt boyutları ile demografik bilgiler arasındaki ilişki değişkenler arası ilişkilerin ise, verilerin normal dağılım göstermesi, grupların birbirinden bağımsız olması, verilerin ölçümle belirtilmesi ve veri sayısının 30'dan geçmesi nedeniyle One-Way Annova ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar $p > 0.05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anlamlı çıkan farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey HSD yöntemleri kullanılmıştır.

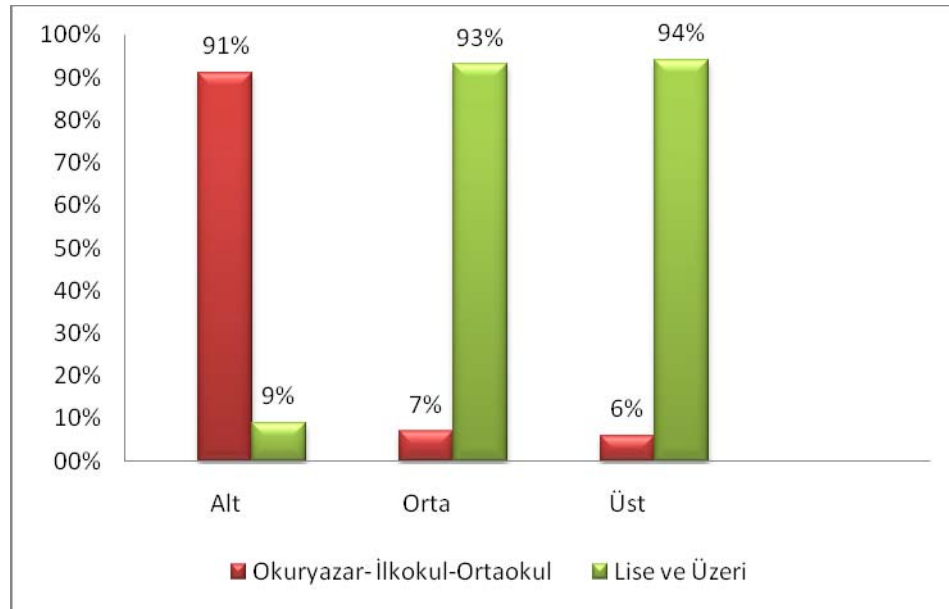
4.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda örnekleme oluşturan annelere ilişkin demografik bilgilere ve araştırma süresinde yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin analizi sonucunda belirlenen bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 4.1. Örnekleme oluşturan annelere ilişkin betimleyici bulgular.

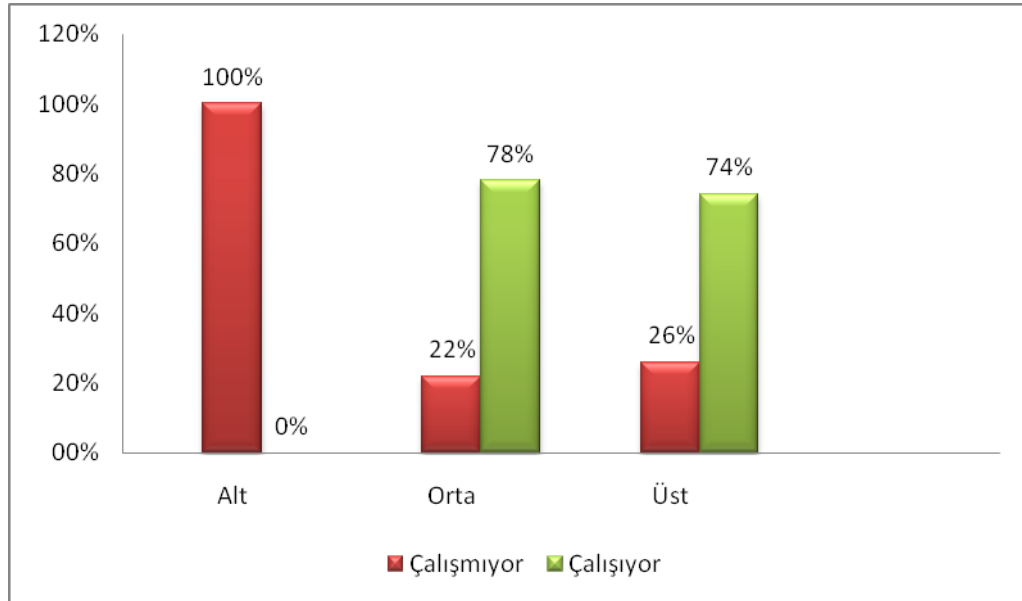
Annelere Ait Bilgiler	SOSYO EKONOMİK DÜZEY					
	ALT		ORTA		ÜST	
	n	(%)	n	(%)	n	(%)
Öğrenim Düzeyi						
Okuryazar-İlkokul- Ortaokul	91	91	7	7	6	6
Lise ve Üzeri	9	9	93	93	94	94
Çalışma Durumu						
Çalışıyor	0	0	78	78	74	74
Çalışmıyor	100	100	22	22	26	26
Çocuk Sayısı						
1 ve 2	8	8	89	89	94	94
3 ve üzeri	92	92	11	11	6	6
İlk Çocuk Doğurma Yaşları						
18 ve altı	94	94	3	3	0	0
19-29	6	6	91	91	18	18
30 ve üzeri	0	0	6	6	82	82
Aile Yapıları						
Çekirdek	57	57	98	98	100	100
Geniş	43	43	2	2	0	0
Şiddete Maruz Kalma Durumu						
Var	87	87	57	57	28	28
Yok	13	13	43	43	72	72
Çocukluk Dönemi Olumsuz Aile Yaşantıları						
Yok	0	0	34	34	85	85
Tek durum	0	0	43	43	15	15
Birden çok durum	100	100	23	23	0	0

Tablo 4.1.'de Örnekleme oluşturan 300 anne sosyo ekonomik düzeylerine göre alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzey olmak üzere üç alt grup altında incelenmiştir. Her alt grup 100'er kişiden oluşmaktadır. Buna göre annelerin öğrenim düzeyleri, çalışma durumları, sahip oldukları çocuk sayıları, ilk çocuk doğurma yaşları, aile yapıları, şiddete maruz kalma durumları ve çocukluk dönemi kriz yaşantılarından oluşan demografik bilgilere ait yüzde dağılımları verilmiştir.



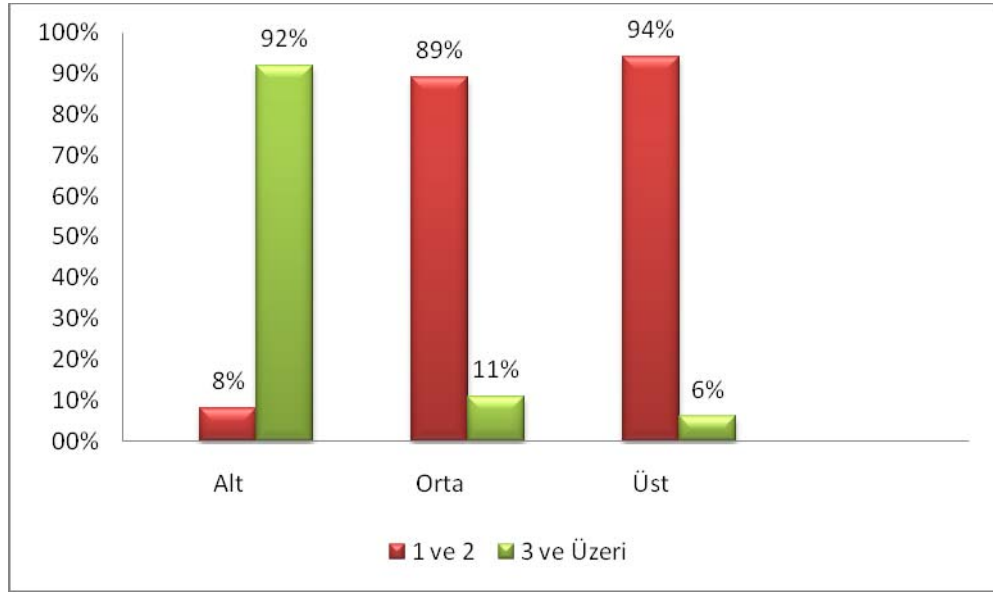
Şekil 4.1. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımları

Annelerin öğrenim düzeyleri, sosyo ekonomik düzeylerine göre incelendiğinde lise ve üzeri okul mezunu olan annelerin oranı üst sosyo ekonomik düzeyi oluşturan grupta % 94 iken bu oran orta düzeyde % 93'e, alt düzeyde ise % 9'a düşmektedir. Bunun yanısıra okur yazar, ilkokul ya da ortaokul mezunu olan annelerin alt düzeydeki oranı % 91 iken bu oran orta düzeyde % 7, üst sosyo ekonomik düzeyi oluşturan annelerde ise % 6'dır. Öğrenim düzeyinin artan sosyo ekonomik düzey ile arttığı görülmektedir (Şekil 4.1).



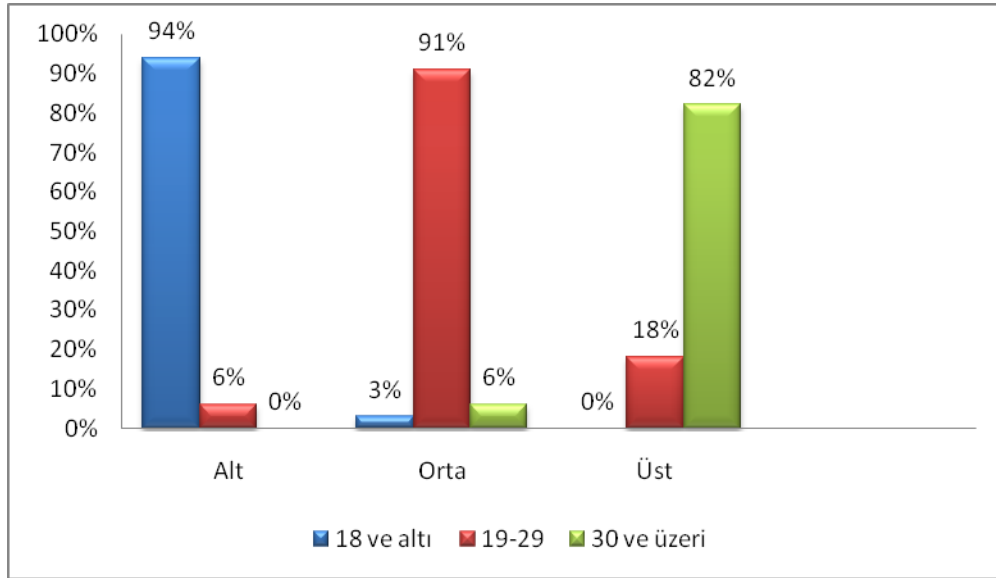
Şekil 4.2. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çalışma durumlarına göre dağılımları

Annelerin çalışma durumları incelendiğinde alt sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerin hiçbirinin çalışmadığı gözlenmiştir, üst gruptaki annelerin % 74'ü çalışmakta, % 26'sı ise herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çalışan annelerin % 78 ile en yüksek oranda bulunduğu grup ise orta sosyo ekonomik düzeyi oluşturan annelerin bulunduğu gruptur. Bu grupta çalışmayan annelerin oranı % 22 olarak belirlenmiştir. Bu durum alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin düşük öğrenim düzeyleri ve çok sayıda çocuk sahibi olmaları ile ilişkilendirilebilirken, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerde yüksek oran, tek gelir kaynağının ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmasına ve öğretim düzeyleriyle meslek sahibi olma imkanları arasındaki ilişkiye bağlanabilir (Şekil 4.2).



Şekil 4.3. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocuk sayılarına göre dağılımları

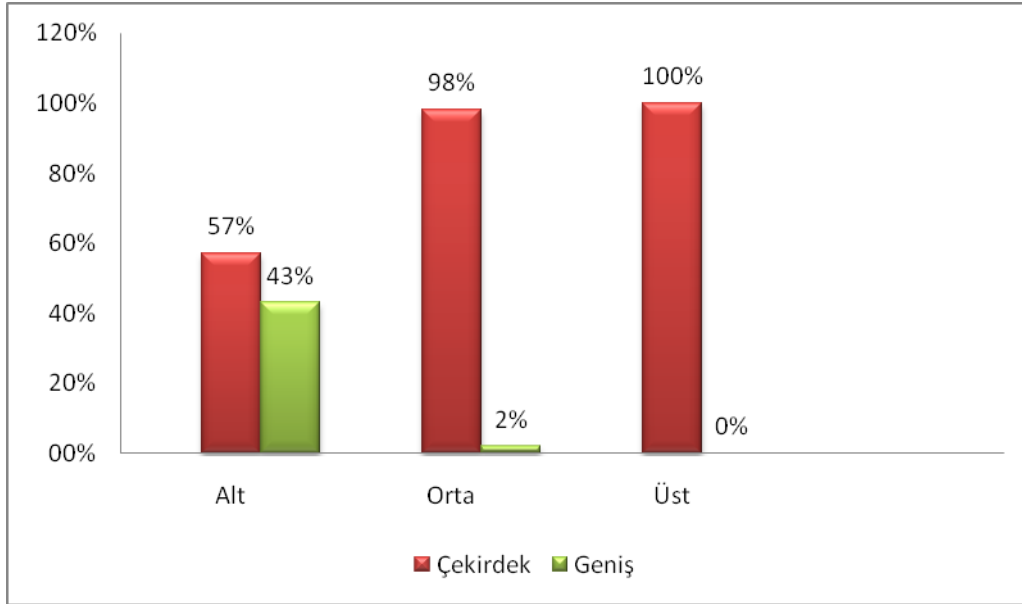
Annelerin sahip oldukları çocuk sayıları 1 ve 2 çocuk ile 3 ve üzeri çocuk olmak üzere iki başlıkta sınıflandırılmıştır. Buna göre üst sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerin %94 gibi yüksek bir oranının 1 ve 2 çocuğa sahip olduğu gözlenmiş, bu oran orta sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerde % 84'e, alt sınıfı oluşturan annelerde ise % 8'e düşmüştür. Alt sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerde 3 ve üzeri çocuğa sahip olma oranı % 92 gibi yüksek bir yüzde göstermekte olduğundan bu ailelerin çok çocuklu, kalabalık nüfuslu aileler olduğu sonucuna ulaşılabilir. Sosyo ekonomik düzeyleri orta düzeyde olan annelerde 3 ve üzeri çocuk sahibi olma oranı % 11'ken, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde bu oran %6 gibi düşük bir kesimde gözlenmiştir (Şekil 4.3).



Şekil 4.4. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ilk çocuk doğurma yaşlarına göre dağılımları

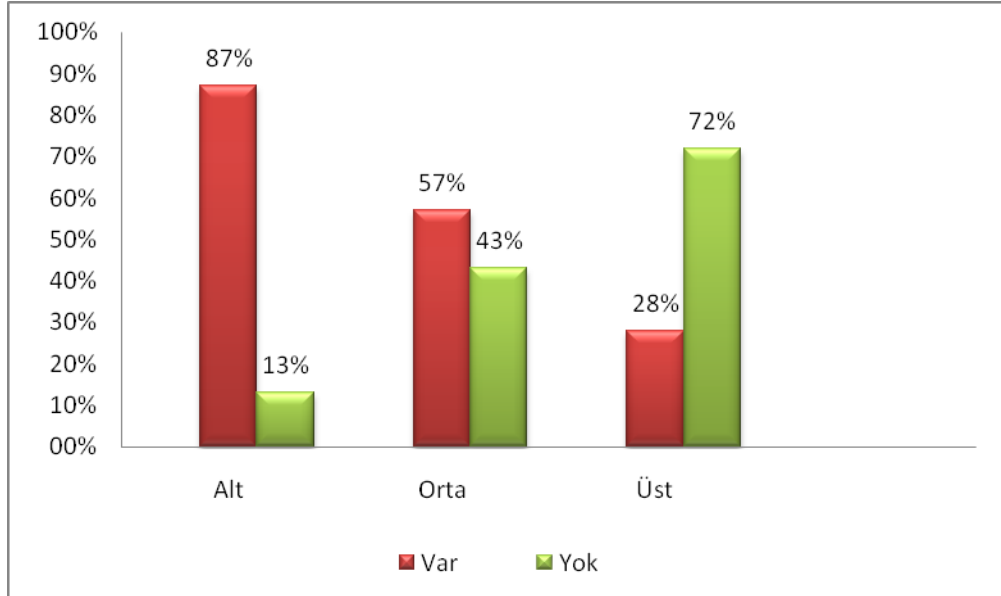
Çalışma kapsamında anneler ilk çocuk doğurma yaşları açısından da ele alınmış olup, çocuk doğurma yaş aralıkları 18 ve altı, 19-29 ile 30 ve üzeri olarak üç gruba ayrılmıştır. Alt sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerde ilk çocuklarını doğurma yaşlarına bakıldığında, en yüksek oranın % 94 ile 18 ve altı yaşlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. 19-29 yaşlarında ilk çocuklarına sahip olan alt sosyo ekonomik düzeye dahil olan anneler ise toplamın % 6'sını oluşturmaktadır. Bu sosyo ekonomik düzeyde 30 ve üzeri yaşlarda ilk çocuğunu doğuran anne sayısı ise sıfırdır. Orta sosyo ekonomik düzeyi temsil eden annelerde ise ilk çocuk doğurma yaş aralığı 19-29 olarak belirlenmiştir. Araştırmada yer alan orta sosyo ekonomik düzeye dahil olan annelerin % 91'i ilk çocuklarını bu yaş aralığında doğurmuşlardır. Bu annelerden % 6'lık bir grup ilk çocuklarını 30 ve üzeri yaşlarda doğurmuşken, % 3 gibi düşük bir oranı ise ilk çocuklarını 18 ve altı yaşlarda doğurmuşlardır. Üst sosyo ekonomik düzeyde incelenen annelerde ise 18 ve altındaki yaşlarda ilk çocuk doğurmaya hiç rastlanmamıştır. Bu annelerin % 82'si ilk çocuklarını 30 ve üzeri yaşlarda, % 18'i ise 19-29 yaşlarında doğurmuşlardır. Üst ve orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocuk sahibi olma yaşının

alt sosyo ekonomik düzey ile karşılaştırıldığında yüksek olması, annelerin artan öğrenin düzeylerine bağlanabilir (şekil 4.4).



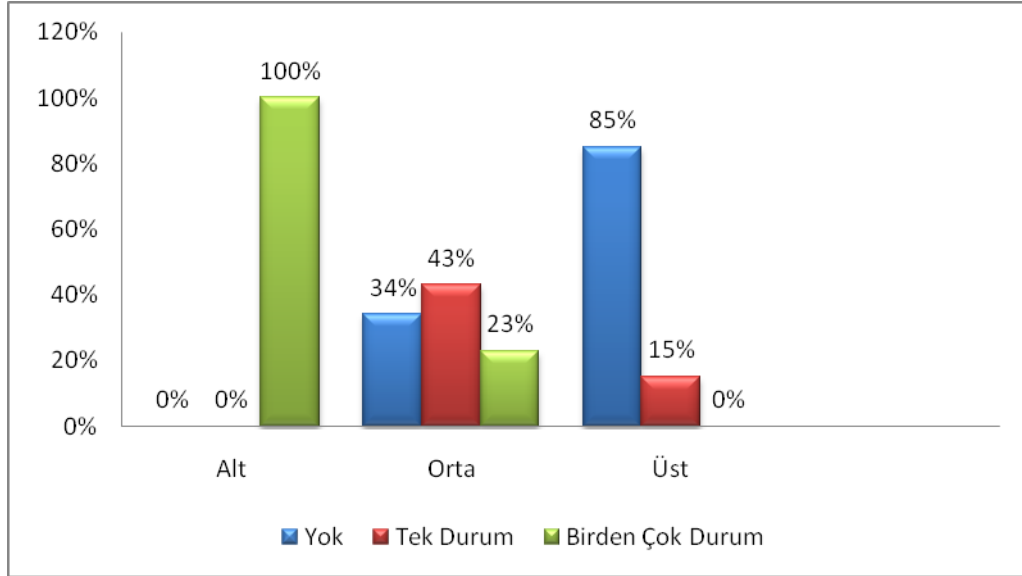
Şekil 4.5. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile yapısına göre dağılımları

300 anne aile yapıları bakımından ele alındığında, üst sosyo ekonomik düzeyde bulunan annelerin tamamının çekirdek aile yapısı gösterdiği görülmüştür. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerde bu oran %98'ken %2'lik düşük bir kesimde geniş aile yapısı gözlenmiştir. Alt sosyo ekonomik düzeyi oluşturan annelerin ise %57'si çekirdek, %43 ise geniş aile yapıları göstermektedir. Öğretim düzeyi ve sosyo ekonomik imkânlar arttıkça ailelerin çekirdek aile yapısını tercih ettikleri söylenebilir (Şekil 4.5.).



Şekil 4.6. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile içi şiddete uğrama durumlarına göre dağılımları

Anneler aile içi şiddete uğrama durumları bakımından ele alındığında her üç grupta da farklı oranlarda olmakla beraber, şiddete uğrama gözlenmiş olup, alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler % 87' lik oran ile en fazla aile içi şiddete uğrayan kesimi oluşturmaktadırlar. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerde bu oran % 57 gibi yüksek bir yüzdeyle örneklem grubundaki annelerin yarısından fazlasını içermektedir. Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde ise aile içi şiddete uğrama oranı % 28' e gerilemiştir. Aile içi şiddet durumuna uğramayan anneler alt grubun %13'ünü, orta grubun % 43' üni, üst grubun ise % 72' sini oluşturmaktadır (şekil 4.6). Bu verilerden hareket ile örneklemimiz dahilinde aile içi şiddete her sosyo ekonomik düzeyde ve her öğrenim düzeyine sahip kadınların uğradığı sonucuna ulaşılabilir. Şiddet ile ilgili tablo ayrıntılı olarak tablo 4.2'de sunulmuştur.



Şekil 4.7. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantılarına göre dağılımları

Çalışma kapsamında anneler çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantıları açısından "yok", "tek durum" ve "birden çok durum" olmak üzere üç grup altında sınıflandırılmıştır. Buna göre alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin tamamı birden çok duruma maruz kalmışlardır. Orta sosyo ekonomik düzeyde bulunan annelerin % 34'ünde çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantısı yokken, % 43'ü tek durum, % 23'ü ise birden fazla durumla karşılaşmıştır. Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin hiçbiri birden çok durumla karşılaşmamış olmakla beraber, % 15'lik kısmında tek duruma rastlanmıştır. Bu grupta olumsuz aile yaşantısı olmayan annelerin oranı ise % 85 olarak belirlenmiştir (Şekil 4.7). Çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantıları ile ilgili tablo ayrıntılı olarak tablo 4.3'de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin eşleri tarafından fiziksel ve duygusal şiddete uğramalarına göre dağılımları.

Sosyo Ekonomik Düzey Şiddet	Şiddet Yok		Sadece Fiziksel Şiddet		Sadece Duygusal Şiddet		Her İki Şiddet		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alt	13	13	15	15	4	4	68	68	100	100
Orta	43	43	11	11	25	25	21	21	100	100
Üst	72	72	4	4	19	19	5	5	100	100
Toplam	128	42,7	30	10	48	16	94	31,3	100	100

Araştırma kapsamında alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeyi temsil eden annelerin aile içi şiddete uğramaları "şiddet yok", "sadece fiziksel şiddet", "sadece duygusal şiddet" ve "her iki şiddet" başlıkları altında incelenmiştir. Fiziksel şiddete ilişkin soru vurma, itme, tekmeleme, tokatlama, yumruklama, sarsma; duygusal şiddete ilişkin soru bağırma, hakaret etme, aşağılama, sürekli eleştirme, tehdit etme olarak açıklanmıştır.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler içinde aile içi şiddete uğramayanların oranı %13 iken sadece fiziksel şiddete uğrayanların oranı % 15, sadece duygusal şiddete uğrayanların oranı ise % 4 olarak belirlenmiştir. Bu grupta her iki tip şiddete maruz kalan anneler ise % 68 ile en büyük dilimi oluşturmaktadırlar.

Orta gruba dahil olan annelerde aile içi şiddete uğramayan anneler toplamın % 43' ünü oluştururken, sadece fiziksel şiddete uğrayan % 11, sadece duygusal şiddete uğrayanlar ise % 25' lik dilimi oluşturur. Bu grupta her iki şiddet tipine de uğrayan annelerin oranı % 21 olarak gözlenmiştir.

Üst sosyo ekonomik düzeyi oluşturan annelerde aile içi şiddete hiç uğramama oranı % 72 ile en büyük dilimi teşkil ederken, en düşük oran ise % 4 ile sadece fiziksel şiddete uğrama seçeneğinde gözlenmiştir. Bu grupta sadece duygusal şiddete uğrama oranı % 19, her iki tip şiddete uğrama oranı ise % 5' tir.

Örnekleme oluşturan 300 annenin tamamı ele alındığında annelerin sadece % 42,7' lik kısmı hiç şiddet davranışına uğramamışken, % 10' u sadece fiziksel şiddete, % 16' sı sadece duygusal şiddete, % 31.3' ü ise hem duygusal hem de fiziksel şiddete uğramışlardır.

Bu sonuçlardan araştırmaya katılan annelerin yarıdan fazlasının hayatlarında en az bir kez aile içi şiddete uğradığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra şiddete uğramama oranının sosyo ekonomik düzey arttıkça arttığı ancak üst gruplarda karşılaşılan şiddet davranışının ağırlıklı olarak duygusal şiddet olduğu gözlenmiştir. Alt sosyo ekonomik grubu oluşturan kadınların % 83 gibi büyük bir oranı ise en az bir şiddet davranışına uğrayarak üç grup içindeki en yüksek orana sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 4.3. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantılarına göre dağılımları.

Sosyo Ekonomik Düzey Çocukluk Dönemi Olumsuz Aile Yaşantılar	Hiçbiri		Sadece		Sadece		Birden		Toplam	
	Yok		Ayrı Anne Baba		Göç		Çok Duruma Maruz Kalma			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alt	0	0	0	0	0	0	100	100	100	100
Orta	34	34	12	12	31	31	23	23	100	100
Toplam	34	11,3	12	4	31	10,3	123	41	300	100

Üst gruba dahil olan annelerde çocukluk dönemi aile kriz yaşantılarına rastlanmamıştır.

Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantılarına ilişkin veriler Tablo 4.3' te verilmiştir. Her grubu temsil eden yüzer anne çocukluk dönemlerinde hiç kriz yaşamamış, anne baba ayrılığı yaşamış, göç yaşamış ya da birden fazla duruma maruz kalmış olarak gruplanmıştır.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin tamamının çocukluk dönemlerinde birden çok duruma maruz kaldıkları saptanmıştır. Birden çok gruba maruz kalmak seçeneği anne baba boşanması, göç etme, depresyon, afet, sel gibi felaketleri yaşama, hırsızlık, kavga, çatışma, cinayet gibi olaylara tanık olma şeklinde açıklanmıştır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki

annelerin doğudan batıya göç ettikleri ve göç sebeplerinin ekonomik sebepler olduğu saptanmıştır.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemi olumsuz aile yaşantıları incelendiğinde hiçbir duruma maruz kalmayan annelerin grubun % 34' ünü oluşturduğu görülürken, anne baba ayrılığı yaşananların oranı % 12, göç yaşayanların oranı ise % 31 olarak saptanmıştır. Bu grupta birden çok duruma maruz kalan anneler % 23' lük dilimi oluşturmaktadır.

Araştırmada yer alan toplan 300 annenin % 39.7' si çocukluk dönemlerinde herhangi bir olumsuz aile yaşantısı yaşamamışken, % 4' ü anne baba ayrılığına, %10.3' ü göçe maruz kalmışlardır. Tüm anneler açısından sonuçlar ele alındığında birden fazla duruma maruz kalma % 41 ile en yüksek oran olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.4. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeği puanlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri

ÇÖYÖ Ölçeği Alt Boyutları	Alt $\bar{X} \pm SS$	Orta $\bar{X} \pm SS$	Üst $\bar{X} \pm SS$	Toplam $\bar{X} \pm SS$
Fiziksel İstismar	4,16 $\pm$ 1,41	3,22 $\pm$ 1,5	3,10 $\pm$ 1,78	5 $\pm$ 0
Duygusal İstismar	3,61 $\pm$ 1,64	3,01 $\pm$ 1,72	2,92 $\pm$ 1,46	5 $\pm$ 0
Cinsel İstismar	1,87 $\pm$ 1,62	1,06 $\pm$ 0,31	1,03 $\pm$ 0,16	5 $\pm$ 0
ÇÖYÖ Toplam	3,21 $\pm$ 1,70	2,43 $\pm$ 1, 67	2,35 $\pm$ 1,65	5 $\pm$ 0

* Her maddeden alınabilen en yüksek puan 5'dir.

Örnekleme grubundaki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları çocukluk çağı örselenme ölçeği (ÇÖYÖ) ile değerlendirilmiş olup ölçek fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar alt boyutlarını kapsamaktadır. Ölçekte fiziksel istismar alt boyutu 16 madde ile, duygusal istismar alt boyutu 19 madde ile, cinsel istismar alt boyutu ise 5 madde ile ölçülmüştür ve her madde 1 ile 5 arasında puanlanmıştır. Ölçeğin fiziksel istismar alt boyutunda alt sosyo ekonomik seviyedeki annelerin aldığı ortalama puan ($\bar{X}$) 4.16, bu grupta hesaplanan standart sapma (ss) ise $\pm 1,41$ dir. Orta sosyo ekonomik düzeyde yer alan annelerin bu alt boyuttaki ortalama puanları 3.22 ve standart sapmaları ± 1.5 , üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ortalama puanları 3.10 ve standart sapmaları ± 1.78 olarak hesaplanmıştır.

ÇÖYÖ ölçeğinin duygusal istismar alt boyutu ele alındığında alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aldığı ortalama puan 3.61 olurken bu grupta hesaplanan standart sapma değeri ± 1.64 olmuştur. Orta grupta yer alan anneler ± 1.72 ' lik standart sapma ile 3.01 puanlık ortalama ortaya koymuşlardır. Üst grupta yer alan anneler incelendiğinde ise ortaya çıkan ortalama puan 2.92 olurken, bu grup için hesaplanan standart sapma değeri ± 1.46 olmuştur.

Araştırmada yer alan anneler ölçeğin cinsel istismar alt boyutuna göre ele alındığında alt gruba ait annelerin ortalama puanı 1.87 ve standart sapmaları ± 1.62 , orta düzeye dahil olan annelerin ortalama puanı 1.06 ve standart sapmaları ± 0.31 , üst sosyo ekonomik düzeyde yer alan annelerin ortalama puanı ise 1.03 ve standart sapma değerleri ± 0.16 olarak ortaya çıkmıştır.

40 maddelik çocukluk çağı örselenme ölçeğinde elde edilen puanlar her grup için ayrı ayrı toplamlara bakılarak değerlendirildiğinde ise alt düzeyde elde edilen ortalama puan 3.21 ve standart sapma ± 1.70 olurken, bu değerler orta gruptaki annelerde 2.43 ortalama puan ve ± 1.67 standart sapma, üst gruptaki annelerde ise 2.35 ortalama puan ve ± 1.65 standart sapma değeri olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.5. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular.

Varyansın Kaynağı İstismar türleri	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi (df)	Kareler ortalaması	F	P*
Fiziksel İstismar	3755,460	2	1877,730	76,311	,000
Duygusal İstismar	2745,173	2	18,625	46,340	,000

*P < 0,05 anlamlı

Tablo 4.5’de örnekleme oluşturan annelerin sosyo ekonomik düzeye göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin alt boyutları olan fiziksel, duygusal istismar türlerine ait aldıkları puanlar annova yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Cinsel istismar puan ortalamalarının düşük olması nedeniyle cinsel istismara yönelik veriler dikkate alınmamıştır. Annelerin sosyo ekonomik düzeye göre fiziksel istismar alt boyutuna göre aldıkları F değeri 76.311, duygusal istismar alt boyutuna göre aldıkları F değeri 46.340 olarak bulunmuştur. Annelerin sosyo ekonomik düzeye göre alt ölçek boyutlarından aldıkları puanlar arasında $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde önemli farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu farkın hangi sosyo ekonomik grup ya da gruplarından kaynaklandığını bulmak için Tukey testi yapılmıştır.

Tablo 4.6. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin göre çocukluk çağı örselenme yaşantılarına ilişkin tukey analiz sonuçları.

	SED	SED	Farkların Ortalaması	P
Fiziksel istismar	Alt	Orta	14,9900	,000*
		Üst	16,9500	,000*
	Orta	Alt	-14,9900	,000*
		Üst	1,9600	,015*
	Üst	Alt	16,9500	,000*
		Orta	-1,9600	,015*
Duygusal İstismar	Alt	Orta	11,5500	,000*
		Üst	13,0900	,000*
	Orta	Alt	-11,5500	,000*
		Üst	4,2400	,014*
	Üst	Alt	-13,0900	,000*
		Orta	-4,2400	,014*

*p < ,05

Tablo 4.6'daki veriler doğrultusunda, örnekleme oluşturan annelerin sosyo ekonomik düzey açısından ÇÖYÖ puanları arasındaki farklılık Tukey Testi ile analiz edilmiştir. Fiziksel ve duygusal istismar boyutunda alt ile üst ve alt ile orta ve orta ile üst sosyo ekonomik düzeyler arasında anlamlı bir fark ortaya bulundu $p < 0.05$. Tüm gruplar arasındaki fark anlamlıdır.

Tablo 4.7. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği puanlarına göre dağılımı.

N= 300

PARİ Ölçeği Alt Boyutları	Madde Sayısı	Madde Puanı Ortalamaları*		
		Alt	Orta	Üst
		$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Aşırı Annelik	16	2,27 $\pm$ 1,21	3 $\pm$ 0,87	3,75 $\pm$ 0,75
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	9	1,28 $\pm$ 0,57	3,16 $\pm$ 0,72	3,73 $\pm$ 0,66
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	13	2,21 $\pm$ 1,20	3,01 $\pm$ 0,85	3,91 $\pm$ 0,41
Geçimsizlik	6	3,52 $\pm$ 1,08	3,11 $\pm$ 0,58	2,55 $\pm$ 1,49
Sıkı disiplin	16	2,32 $\pm$ 1,29	3,15 $\pm$ 0,85	2,76 $\pm$ 1,36

*Her maddeden alınabilen en yüksek puan 4'dür.

Araştırma kapsamında anneler aile hayatları ve çocuk yetiştirme tutumları açısından da değerlendirilmiş ve bu amaçla "aşırı annelik", "demokratik tutum ve eşit tanıma", "ev kadınlığı rolünü reddetme", "geçimsizlik" ve "sıkı disiplin" alt boyutlarından oluşan "PARI" ölçeğinden yararlanılmıştır.

Aşırı annelik davranışı ortalama puanları alt sosyo ekonomik düzeyde 2.27 çıkarken bu gruba ait standart sapma değeri ± 1.21 olmuştur. Orta sosyo ekonomik boyutta elde edilen ortalama puan 3.00 ve standart sapma ± 0.87 , üst grupta elde edilen ortalama puan 3.75 ve standart sapma değeri ise ± 0.75 olarak bulunmuştur. Aşırı annelik tutumuna sahip annelerin en fazla üst sosyo ekonomik düzeyde olduğu, sıralamayı orta ve alt düzeyin takip ettiği görülmüştür.

Ölçeğin annelerin demokratik tutum ve eşitlik tanıma davranışlarını değerlendiren alt boyutunda ise ortalama puanlar alt sosyo ekonomik seviye için 1.28, orta sosyo ekonomik seviye için 3.16 ve üst sosyo ekonomik seviye için ise 3.73 olarak ortaya çıkmıştır. Bu alt boyutta oluşan standart sapma değerleri alt grup anneleri için ± 0.57 iken, orta grup için ± 0.72 ve üst grupta yer alan anneler için ise ± 0.66 olmuştur. Demokratik tutum ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama puanların üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin oluşturduğu, en düşük ortalama puanlarının da alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin oluşturduğu görülmüştür.

Annelerin ev kadınlığını reddetme tutumları incelendiğinde alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 2.21 puanlık ortalama değer belirlenmiş ve ± 1.20 puanlık bir standart sapma olduğu tespit edilmiştir. Orta gruptaki annelerde oluşan ortalama puan 3.01 olurken, bu kategorideki standart sapma değeri ± 0.85 olmuştur. Üst grupta yer alan annelerde ise bu alt boyut için en yüksek ortalama puan olan 3.91' lik sonuç ortaya çıkarken bu gruba ait standart sapma değeri ± 0.41 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin bir başka alt boyutu olan evlilik çatışması geçimsizlik davranışları incelendiğinde alt, orta ve üst sosyo ekonomik seviyelerde elde edilen ortalama puanlar sırasıyla 3.52, 3.11 ve 2.55 olarak ortaya çıkmıştır.

Bu ortalamaların yanı sıra alt grup için standart sapma değeri ± 1.08 , orta grup için ± 0.58 ve üst grup için ± 1.49 olmuştur.

PARI ölçeği dahilinde ele alınan bir başka tutum da annelerin sıkı disiplin tutumlarıdır. Bu alt boyutta ortaya çıkan ortalama puanlar alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler için 2.32, orta sosyo ekonomik düzeydeki anneler için 3,15 ve üst sosyo ekonomik düzeyde yer alan anneler için 2.76 olmuştur. Bu alt boyutta hesaplana standart sapma değerleri ise alt grup için ± 1.29 , orta grup için ± 0.85 , üst grup için ise $\pm 1.36'$ dır. Buna göre en sıkı disiplin tutumunu gösteren annelerin orta sosyo ekonomik düzede yer aldığı görülmüştür.

Tablo 4.8. Farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelere ait aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin alt boyutları ile çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin alt boyutları arasındaki korelasyonlar

PARİ Alt Boyutları																
		Aşırı Koruyucu Annelik			Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma			Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme			Evlilik Çatışması Geçimsizlik			Sıkı Disiplin ve Baskı		
Sosyo Ekonomik Düzey		Alt	Orta	Üst	Alt	Orta	Üst	Alt	Orta	Üst	Alt	Orta	Üst	Alt	Orta	Üst
ÇÖYÖ Alt Boyutları	Fırlan	,513(*)	,284(*)	-,026	,264(*)	,386(*)	-,012	,546(*)	,406(*)	,240(*)	,177	,470(*)	,323(*)	,013	,493(*)	,083
		,000	,004	,796	,008	,000	,904	,000	,000	,016	,079	,000	,001	,897	,000	,410
		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Dışlan	,441(*)	,053	-,127	,210(*)	,363(*)	-,003	,297(*)	,075	,306(*)	,421(*)	,300(*)	,363(*)	-,130	,478(*)	,034
		,000	,600	,206	,036	,000	,980	,003	,456	,002	,000	,002	,000	,199	,000	,740
		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*p<0.05 , **p<0.01

Yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçlarına göre alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları fiziksel istismar ile aşırı koruyuculuk $r=0.513$ ($p<0.01$), demokratik tutum $r=0.264$ ($p<0.01$), ev kadınlığı rolünü reddetme $r=0.546$ ($p<0.01$) tutumları arasında pozitif anlamlı ilişki bulunurken, evlilik çatışması- geçimsizlik ve sıkı disiplin-baskı tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmadı. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları fiziksel istismarın çocuk yetiştirme tutumlarına etki ettiği söylenebilir. Bu tutumlardan aşırı koruyucu annelik ve ev kadınlığı rolünü reddetme tutumları orta düzeyde ($r=0.5-0.74$) diğer tutumların zayıf düzeyde ($r=0-0.49$) ilişkili olduğu söylenebilir.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları duygusal istismar ile aşırı koruyucu annelik $r=0.441$ ($p<0.01$) , ev kadınlığı rolünü reddetme $r=0.297$ ($p<0.01$) , evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.421$ ($p<0.01$), demokratik tutum ve eşitlik tanıma $r=0.210$ ($p<0.05$) tutumları arasında pozitif anlamlı ilişkinin, zayıf düzeyde ($r=0-0.49$) ilişkili olduğu söylenebilir. Sıkı disiplin ve baskı tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmadı.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları fiziksel istismar ile aşırı koruyucu annelik $r=0.284$ ($p<0.01$), demokratik tutum ve eşitlik tanıma $r=0.386$ ($p<0.01$), ev kadınlığı rolünü reddetme $r=0.406$ ($p<0.01$), evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.470$ ($p<0.01$) , sıkı disiplin ve baskı $r= 0.493$ ($p<0.01$) tutumları arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu tutumlardan sıkı disiplin ve baskı tutumu ile fiziksel istismar arasındaki ilişki orta düzeyde ($r=0-0.49$), diğer tutumlar ile fiziksel istismar arasındaki ilişki zayıf düzeyde ilişki ($r=0-0.49$) olduğu söylenebilir.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları duygusal istismar ile demokratik tutum ve eşitlik tanıma $r=0.363$ ($p<0.01$), evlilik çatışması- geçimsizlik $r=0.300$ ($p<0.01$), sıkı disiplin ve baskı tutumları $r=0.478$ ($p<0.01$) arasında pozitif anlamlı ilişkinin zayıf düzeyde

ilişki ($r=0-0.49$) olduğu söylenebilir; aşırı koruyucu annelik, ev kadınlığı rolüne reddetme tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmadı.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları fiziksel istismar ile ev kadınlığını reddetme $r=0.240$ ($p<0.05$) tutumu ve evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.323$ ($p<0.01$) boyutu arasında pozitif anlamlı ilişkinin zayıf düzeyde ilişki ($r=0-0.49$) olduğu söylenebilir. Aşırı koruyucu annelik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, sıkı disiplin ve baskı tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmadı.

Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları duygusal istismar ile ev kadınlığı rolünü reddetme $r=0.306$ ($p<0.01$), evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.363$ ($p<0.01$) tutumları arasında pozitif anlamlı ilişkinin zayıf düzeyde ilişki ($r=0-0.49$) olduğu söylenebilir. Aşırı koruyucu annelik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, sıkı disiplin ve baskı tutumları arasında anlamlı ilişki bulunamadı.

Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Cinsel istismar puan ortalamalarının düşük olması nedeniyle cinsel istismara yönelik veriler dikkate alınmadı.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı çocukluk döneminde ihmal ve istismara uğramış annelerin, sosyo demografik özelliklerini saptamak ve maruz kaldıkları ihmal ve istismarın çocuk yetiştirme tutumlarına olan etkilerini incelemektir, bu amaç doğrultusunda elde edilen bulguların değerlendirmesi yapılmıştır elde edilen sonuçlar daha önce yapılmış olan araştırmalar ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 4.1 ve şekil 4.1 incelendiğinde annelerin öğrenim düzeylerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Alt sosyo ekonomik düzeyde annelerin % 9'u, orta sosyo ekonomik düzeyde % 93'ü, üst sosyo ekonomik düzeyde % 94'ü lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahiptir. Öğrenim düzeyi bakımından orta ve üst sosyo ekonomik düzey birbirine yakın yüzdelere sahiptir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin öğrenim durumları ise orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelere göre oldukça düşüktür. Yüksek eğitim ve düzenli istihdam, orta ve üst sosyo ekonomik düzeyde gözlenen özelliklerdir. Yapılan görüşmelerde alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin erken evlilik ve çalışma hayatına erken başlama nedenlerinde ötürü öğrenim düzeylerinin düşük olduğu ifade edilmiştir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki öğrenim düşüklüğü, sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde kız çocuklarının eğitime değer verilmemesi, çocukların da çalışarak eve katkıda bulunması nedenlerine bağlanabilir. Orta ve üst sosyo ekonomik düzeyde statü ve meslek sahibi olma öğrenim düzeyinin alt sosyo ekonomik düzeye göre yüksek olmasını açıklayabilir.

Tablo 4.1 ve şekil 4.2'de alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çalışmadığı görülmüştür. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %78'i , üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %74'ü çalışmaktadır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin temizlik, el işi gibi geçici işlerde çalıştıkları ancak düzenli bir gelire sahip olmadıkları görülmüştür. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin öğrenim düzeylerinin düşük olması ve bir meslek eğitimlerinin olmaması düzenli bir işe sahip olmalarını engellemektedir. Kadın ve erkeğin birlikte çalışmasının ekonomik açıdan gerekli olduğu çağımızda, çocuk sahibi olma, çocuğa bakacak kimsenin olmaması veya

çocuğun bakımını sağlayacak kişi ve kurumlara verilecek ücretin annenin çalışması ile elde ettiği gelirden fazla veya eşdeğer olması kadının iş hayatından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler ile yapılan görüşmelerde bakıcı veya kurumun vereceği eğitimin niteliği konusunda kaygılı olduklarını, bu nedenle çalışmamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmamızda tablo 4.1 ve şekil 4.3’de alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocuk sayılarına ilişkin bilgileri yer almıştır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin üç ve üzeri çocuğa sahip olmaları, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerden yüksek bulunmuştur. Artan çocuk sayısı annenin gereken ilgi ve desteği azaltabileceği gibi, çocuğa sağlanacak olanakları da sınırlı hale getirebilmektedir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler kız çocuklarının diğer kardeşlerin bakımı ve ev işleri konusunda anneye destek verdikleri, özellikle büyük kız çocuklarının kardeş bakımında zaman zaman sorumluluğun tamamını üstlendiğini ifade etmişlerdir. Özellikle risk altında olan alt sosyo ekonomik düzeydeki bu ailelerin çocukları erken eğitimden en çok yararlanması gereken kesimi oluştururken, ailedeki çocuk sayısının fazla olması ve ailenin karşılamakta zorlandığı okul giderleri sebebiyle bu çocuklar okul öncesi eğitimden faydalanamamaktadırlar. Orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler ise okulda verilen eğitim ve öğretmenlerin niteliğini sorguladıklarını bu sebeple çocuğun anaokuluna devamı konusunda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.1 ve şekil 4.4’ deki verilere göre genç annelik alt sosyo ekonomik düzeyde yoğunlaşmaktadır. İlk çocuk doğurma yaşlarına ait bilgilere yer verilen tablo ve grafikte, 18 ve altı yaş grubunda alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %94’ü, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin % 3’ü, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde ise 18 ve altı yaş grubunda ilk çocuklarını doğurdukları saptanmıştır. Alt sosyo ekonomik düzeyde erken evlilikler kadınların erken yaşta çocuk sahibi olmalarına neden olmaktadır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin 18 ve altında doğum yaşında yoğunlaşması, düşük öğrenim düzeyi, meslek sahibi olmamaları ve geleneklerinin etkisine bağlanabilir. Alt sosyo ekonomik

düzeyde kadının yerinin ev, işinin çocuk bakımı olduğu varsayımı günümüzde de çeşitli kesimlerde kabul görüldüğü bilinmektedir. Üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler ile yapılan bireysel görüşmelerde ilk çocuk doğurma yaşının eğitim, iş kurma gibi nedenlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Tablo 4.1 ve şekil 4.5'deki verilere göre alt sosyo ekonomik düzeyde annelerin %57'si, orta ekonomik düzeyde % 98'i ve üst sosyo ekonomik düzeyde de %100'ü çekirdek aile yapısına sahiptir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerle yapılan görüşmelerde ailelerin tümünün doğudan batıya göç ettikleri, göç öncesi geniş olan aile yapısının göç sonrası çekirdek yapıya dönüştüğü görülmüştür.

Tablo 4.1 ve şekil 4.6'da üç sosyo ekonomik düzeydeki annelerin eşleri tarafından aile içi şiddet görüp görmediklerine ilişkin veriler incelenmiştir. Alt düzeydeki annelerin %87'si, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin % 57'si, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %28'i aile içi şiddet görmektedir. Bulgular üç sosyo ekonomik düzeydeki kadınların tümünün de aile içi şiddet gördüklerini göstermiştir. Öğrenim düzeyi gibi çeşitli değişkenler aile içinde şiddet gören anne sayısını azaltmaktadır ancak engellememektedir. Tüm sosyo ekonomik ve öğrenim düzeylerinde kadının gördüğü şiddet erkek egemen toplumlarda kabullenilebilir bir durum haline gelmiştir.

Tablo 4.3 ve şekil 4.7 incelendiğinde, örnekleme oluşturan annelerin yaşadığı olumsuz aile yaşantılara ilişkin ayrıntılı bulgular yer almaktadır. İstismar ortalamalarının en yüksek olduğu alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %100'ü çocukluk döneminde olumsuz aile yaşantıları geçirmiştir ve bu yaşantılar birden çok durumu kapsamaktadır. Bu durumlardan iç göç alt sosyo ekonomik düzeyin tamamında görülmüştür. Yapılan bireysel görüşmelerde kırsal kesimden toprağın parçalanması, makineleşme sonucu ortaya çıkan insan işgücünün fazlalığı, işsizlik nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntılar, terör, kan davası gibi etkenlerin iç göçlere neden olduğu görülmüştür. Mağden'in yaptığı çalışmalar da elde edilen bulguları destekler niteliktedir (115-117).

Annelerle yapılan görüşmelerde tablo 4.3 ve şekil 4.7. 'de verilen olumsuz aile yaşantılarından (anne baba boşanması, göç etme, deprem, afet, sel gibi felaketleri yaşama, hırsızlık, kavga, çatışma, cinayet gibi olaylara tanık olma) kavgaya, çatışma olayları ile sıklıkla karşılaştıkları, adli mercilere yansıyan vakalar da olduğunu ifade etmişlerdir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerden ikisi toprak paylaşımı nedeniyle çocukken baba ve amcalarının ölümlerine tanık olduklarını, bu durumun yaşadıkları bölgede karşılaşılan bir durum olduğunu ifade etmişlerdir. Annelerin durumu kabullenip, duyarsızlaştıkları görülmüştür.

Çalışmaya katılan farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ortalama puanları tablo 4.4.'de verilmiştir. Tablo 4.4 incelendiğinde, fiziksel istismar ortalama puanları alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 4.16, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 3.22, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 3.10, duygusal istismar ortalama puanları alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 3.61, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 3.01 ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde 2.92 olarak görülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun verilerine göre (2002) Amerika Birleşik Devletleri'nde 1995 yılında yapılan bir ulusal araştırmada, her 1000 çocuktan 49'unun, Çin Halk Cumhuriyeti'nde her 1000 çocuktan 461'inin ağır fiziksel istismara uğradığı belirtilmekte olup, bu oran Mısır'da %37, Kore'de %45, İtalya'da %8 olarak bildirilmiştir (33). 2002-2007 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli birimlerine başvuran toplam 142, %50,7'sinin ihmal, %22,6'sının cinsel istismar %18,3'ünün fiziksel istismar, %8,4'nün ise oluşturulmuş hastalık ön tanıları ile değerlendirilmeye alındığı belirtilmiştir. Vakaların %47,2'si, adli olgu kapsamında Adli Tıp Anabilim Dalı tarafından değerlendirilmiş, bir vaka da, Çocuk Köyü'ne yerleştirilmiştir, oluşturulmuş hastalık tanısı alan vakaların ikisi iyileşmiş, biri kaybedilmiştir. Sarsılmış Bebek Sendromu tanısı alan bir vaka kaybedilmiştir (118). Yapılan bu çalışmalar da bulguları destekler niteliktedir. Ayrıca fiziksel istismar puan ortalamaları duygusal istismar puan ortalamalarından daha yüksektir. Fiziksel istismar puan ortalamalarının duygusal istismar puanlarından daha düşük olması fiziksel istismarın görünür

olması ve hatırlanabilir olması, duygusal istismara neden olan davranışların ise soyut ve zor hatırlanır olmasından, fiziksel istismarın görünür ve kolay hatırlanabilir olmasından kaynaklanabilir.

Araştırmada kullanılan ÇÖYÖ ölçeğinin ‘Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverlerdi’ maddesine alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin tamamı çok sık, sıklıkla ve bazen seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. İstismara uğramanın yanı sıra tanık olmanın da istismar olarak değerlendirilebileceği tanımından yola çıkarak, ‘ ben çocukken, annemi ya da kardeşlerimi dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm ‘ maddesine yine alt, orta ve üst düzeydeki annelerin tümü çok sık, sıklıkla ve bazen seçenekleri işaretleyerek cevap verildiği görülmüştür.

Şiddetin düzeyine ilişkin ‘ben çocukken kemer, sopa, oklava ya da benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırıldım’ maddesine alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin tümünün çok sık; ‘ ben çocukken, ailemdekiler, beni bir yerlerim çürüyecek ya da iz kalacak denli döverdi’ maddesine de çok sık, sıklıkla ve bazen seçeneğini işaretleyerek cevap verdikleri görülmüştür. Yapılan görüşmelerde de anneler kendilerinin ve kardeşlerinin daha çok anneleri tarafından sert cisimle fiziksel olarak cezalandırıldıklarını, babalarından gördükleri şiddetin ise doğrudan olduğunu, cisim kullanılmadığını ifade etmişlerdir. Çocukların bakımından annenin sorumlu olması ve çocuklarla daha çok vakit geçiren ebeveynin anne olması, şiddet uygulayanın daha çok anne olması durumunu açıklayabilir. Başbakanlık aile araştırma kurumunun 1998 ve 1995 araştırma sonuçları annelerin bu görüşünü destekler niteliktedir. Başbakanlık aile araştırma kurumunun yaptığı araştırmalara göre çocuklara daha çok anneleri tarafından şiddet uygulandığı belirtilmiştir (119-121).

Fiziksel istismara yönelik olan ‘ Ben çocukken fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum’ maddesine alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %1’i orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin % 20’si, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ise %100’ü çeşitli düzeylerde onayladıkları yönünde cevaplar vermişlerdir. Tablo 4.4’deki verilerde en yüksek fiziksel istismar oranı sırasıyla alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerde

görülmüştür. Annelerin düzeylerine göre fiziksel istismara uğrama puanları ile yaşadıkları durumları fiziksel istismar olarak kabul etmeleri arasında görülen bu ters orantı öğrenim düzeyleri ile açıklanabilir. Özellikle alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin cevapları, annelerin çocukluk dönemlerinde fiziksel olarak istismara uğradığının farkında olmadıklarını gösteriyor. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin, 'bir tokat şiddet sayılmaz' ifadelerinin fiziksel istismarı ve şiddeti bir noktaya kadar tolere ettiğini göstermektedir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelere şiddet sorulduğunda vücut bütünlüğüne zarar gelebilecek büyük fiziksel zararları fiziksel istismar ve şiddet olarak kabul ettikleri görülmüştür. Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerle yapılan görüşmelerde ise istismar konusunda elin havaya kalkmasını bile fiziksel istismar olarak tanımladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.4 incelendiğinde, araştırmada elde edilen fiziksel istismar puan ortalamaları ve her sosyo ekonomik düzeyde istismarın var olduğu bulgusu ülkemizde fiziksel istismarın sıklığına işaret etmektedir. Aral 1997 yılında yaptığı çalışmada çocukların %65,72'sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismar edildiklerini belirlemiştir (122). Yapılan araştırmalar tablo 4.4'de yer alan istismar bulgularımızı destekler niteliktedir. Fiziksel istismar türü olarak tanımlanan çocuğun ağızına biber sürmek, sarsmak, kulağını ve saçını çekmek, çocuğun vücudunun herhangi bir yerine elle veya ayakla vurmak, yakmak, boğmak gibi fiziksel cezalandırmalar olarak adlandırılmaktadır. Alt, orta, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerle yapılan görüşmelerde, anneler bu fiziksel cezalandırmaları çocukluk dönemlerinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Buradaki en önemli sorun bu cezalandırma şekillerinin, bazı toplum ve kültürlerde istismar olarak algılanmaması veya tanımlanmamasıdır. Hatta bazı toplumlarda ve kültürlerde yer alan bu davranışlar çocuğun disiplini ve terbiye edilmesi için gerekli olarak düşünülmektedir. Örneğin; 'Dayak, cennetten çıkmadır' , 'Annelerin/Öğretmenin vurduğu yerde gül biter' , 'Kızını dövmeyen dizini döver' , 'Eti senin kemiği benim' gibi atasözleri, anne babaların çocuklarına karşı uyguladıkları davranışların toplum tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Bunun sonucu olarak da pek çok fiziksel istismar vakaları

sağlık kayıtlarına girmemesi, toplumun şiddeti kabullenmesi ve şiddete karşı duyarsızlığın gelişmesi ortaya çıkabilir. Tezcan (1974)'in ulaştığı sonuçlara göre, Türk toplumunda çocukların başarısızlık gösterme, boyun eğmeme ve söz dinlememe gibi durumlar karşısında cezalandırma biçiminin genellikle dayak olduğu ortaya çıkarılmıştır (123). Sadece Türk Toplumunda değil değişik toplumlarda da fiziksel cezalandırmanın disiplin yöntemi olarak kabul edildiği görülmektedir. Amerikan ailelerinin %90'ından fazlasının popoya şaplak atmak gibi bir fiziksel cezalandırma yöntemini disiplin yöntemi olarak kullandığını göstermiştir. Hindistan'da yapılan bir araştırmada annelerin %50'sinin ağır sözel cezalandırmayı, %42'sinin ise ciddi fiziksel cezalandırmayı kullandıkları saptanmıştır. Hong Kong'da yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin %95'inin çocukluk döneminde fiziksel cezalandırmaya maruz kaldıkları ve geleneksel olarak bu yöntemlerin sıklıkla kullanıldığı gösterilmiştir. Kuveyt 'li ailelerin de %86'sının disiplin amacıyla fiziksel cezalandırma yöntemlerini kullandıkları gösterilmiştir (10, 124). Türkiye'de çocuğa uygulanan disiplin yöntemleri ve çocuk istismarı konusunda yapılmış çalışmalar çok yersiz olmakla birlikte, kullanılan disiplin yöntemleri arasında özellikle fiziksel şiddet içeren davranışların yaygın olduğu bilinmektedir (123).

Tablo 4.4 incelendiğinde, duygusal istismara ilişkin verilere göre alt (3.61), orta (3.01) ve üst (2.92) sosyo ekonomik düzeyde duygusal istismarın görülmüştür. Alt sosyo ekonomik düzey duygusal istismar ortalama puanı en yüksek olan gruptur. Fiziksel ve cinsel istismarın olmadığı durumlarda da duygusal istismar ve ihmal gerçekleşebilir. Ancak duygusal istismarın fark edilme güçlüğü ve daha zararsız gibi yorumlanması, bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı olmasına neden olmuştur. Claussen ve Crittenden (1991) fiziksel istismar ve ihmal vakalarının %90'ında duygusal istismar ve ihmal olduğu saptanmıştır (125). Beş farklı ülkede yapılan bir çalışmada çocuğa bağırarak %75-80 oranında bulunup, en sık görülen duygusal istismar olduğu saptanmıştır (59). Tablo 4.4'deki bulgulara göre her sosyo ekonomik düzeyde duygusal istismar görülmüştür, yapılan çalışmalar da araştırmamızı destekler niteliktedir. ÇÖYÖ ölçeğindeki 'duygusal olarak istismar edildiğime

inanıyorum' maddesine alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin hiçbiri, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin %81'i, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin de tamamı onaylayan cevaplar verdikleri görülmüştür. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin fiziksel istismara oranla duygusal istismara yönelik kabullenmelerinin daha yüksektir.

Tablo 4.4'de ÇÖYÖ ölçeğinin cinsel istismar alt boyutuna ait ortalamalar incelendiğinde, orta (1.06) ve üst (1.03) sosyo ekonomik düzeydeki annelerde cinsel istismara rastlanmamıştır. Ülke genelinde çalışan 10 çocuk koruma birimine, 2001-2006 yılları arasında çocuk hastanelerine başvurup istismar ve ihmal kuşkusu ile izlenen 593 vakanın %51,4'ü cinsel istismar olarak tanımlanmıştır (11). Bu veriler araştırmada orta ve üst düzeyde cinsel istismarın bulunmaması, alt sosyo ekonomik düzeyde de çok düşük düzeyde var olmasını desteklememektedir. Bu durumun nedeni cinselliğin bir tabu olması, insanların bu istismar türünün varlığına karşı gösterdikleri kuvvetli direnç, özellikle bazı toplumlarda mağdurun suçlu olarak görülmesi, çevre baskısı, suçlu ailenin reisi ise aile reisinin hapse girmesiyle ortaya çıkacak olan ekonomik sıkıntılar veya istismarcıyı çeşitli nedenlerle koruma çabası olabilir.

Alt (1.87) sosyo ekonomik düzeydeki annelerin cinsel istismar puanları da düşük düzeyde cinsel istismara uğradıklarını göstermiştir. Yapılan bireysel görüşmelerde alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler cinsel istismara yönelik yaşantılarını araştırmacı ile paylaşmıştır. Yaşantılar ensest özelliği taşımaktadır, ayrıca kendileri haricinde ailenin diğer kız çocuklarının da (kuzenler, kardeşler) enseste maruz kaldıklarına şahit olduklarını veya bildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumları cinsel istismar olarak değerlendirmedikleri, çevrelerinde de benzer yaşantıların olduğunu ifade etmektedirler. Yapılan görüşmelerde bu annelerin durumu normalleştirdikleri ve kabullendikleri, herkesin başına gelebileceği gibi bir algılarının geliştiği görülmüştür. Ayrıca anneler ensest yaşantılarını anlatırken 'beni çok severdi, bana aşıktı' gibi ifadeler kullanmışlardır. Anneler aile bireylerinin sıklıkla amca, dayı olmak üzere çocukluk döneminde öpme, okşama gibi cinsel istismarlarına maruz kaldıklarını araştırmacıya ifade etmişlerdir. Cinsel

istismar vakalarında istismarcı çocuklara her zaman zorla yaklaşmamaktadır. yapılan görüşme bu yargıyı desteklemiştir. Ayrıca annelerin sevgi, aşk kavramlarına yükledikleri anlamların, kavramların gerçek anlamlarından farklılık taşıdığı görülmüştür. Oates'in (1999) cinsel istismara uğramış 46 çocuk üzerinde yaptığı araştırmada suç işleyen bireylerin % 39'unun çocuğun bir akrabası olduğu, % 49'un çocuğu iyi tanıyan biri olduğu, % 22'sinin de yabancı bir kişi tarafından gerçekleştiği bulgusu elde edilmiştir. Annelerin görüşmelerde verdikleri bilgiler ile Oates'in araştırma sonuçları birbirini destekler niteliktedir (126).

İstismar her toplum ve düzeyde karşılaşılan bir durum olmakla birlikte alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde yoğunlaşmaktadır (127). Tablo 4.4'deki verilerde de istismara uğrayan alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Nedenleri incelendiğinde istismara etki eden pek çok faktör dikkati çekmektedir. Üzerinde durulan temel etken sosyo ekonomik düzey ile birlikte, anne ve babaların sosyo demografik özellikleridir. Alt sosyo ekonomik düzeyde istismar vakalarının daha fazla görülmesinin bir nedeni de, bu düzeydeki ailelerde meydana gelen olayların çoğunun polise yansması olabilir. Orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelerde olay dışarıya pek yansıtılmamakta ve sorun aile içinde, bazen de uzmanların desteği ile çözülmeye çalışılmaktadır. Yapılan yüzyüze görüşmelerde üst düzeydeki anneler aile içi ve çocukla ilgili karşılaştıkları problemleri önce kendi bilgileri dahilinde çözmeye çalıştıkları, problem çözümünü aile içinde gerçekleştirmeye çaba sarf ettiklerini ifade etmişlerdir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler ise aile içi olan problem ve çatışma durumlarını akraba, komşu gibi yakınların tanık olduğunu ve çözüm bulma aşamasında destek olduklarını ifade etmişlerdir. Üst sosyo ekonomik düzeyde okul döneminde yaşanan aile içi sorunların en son aşamada veya bir kriz durumunun sonrasında öğretmen veya uzmana aktarıldığı öğretmenlerin ifadeleri ile de desteklenmiştir. Araştırmada annelere ait sosyo demografik bilgiler de incelenmiş, annelerin çocuklarına ilişkin risk faktörlerine de değinilmiştir.

Literatürde yapılan çalışmalarda istismar için bir takım risk faktörlerinden bahsedilmektedir. Ailenin sosyo ekonomik durumu, aile yapısı, annenin çocuğu doğurduğu yaş, annenin öğrenim düzeyi üzerine en çok çalışma yapılan ana başlıklardır. Çalışmaya katılan farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelerin demografik özelliklerine ait bilgilere tablo 4.1’de yer verilmiştir.

Konanç ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmaya göre annenin öğrenim durumuna göre şiddet oranlarına bakıldığında, hiç eğitim almamış annelerin çocuklarında istismar oranı %36,7 iken, okuryazar ve ilkokul mezunu olanlarda %35.5, orta ve lise eğitimi olanlarda %19.8, yüksek eğitimi olanlarda ise %11.6. olarak bulmuştur (128). Brown ve arkadaşları (1998) tarafından yürütülen bir risk tarama çalışmasında, rastgele seçilen 644 ailenin sosyo-demografik bilgileri alınarak ailedeki çocukların 18 yaşına gelmesine dek görüşmeler sürdürülmüştür. Araştırmaya katılan aileler ve çocukları ile ihmal ve istismar konusunda görüşülerek bilgi toplanmıştır. Araştırma sonucunda, annenin genç yaşta olması, çocuğa ağır ceza uygulanması, annede sosyopat (kurallara karşı gelme, suça ve yalan söylemeye eğilim) özelliklerin bulunması, ailenin maruz kaldığı olumsuz yaşam deneyimleri, üvey babanın varlığı ve çocuğun istenmeyen gebelikten dünyaya gelmesi çocuğun istismara uğrama riskini en çok artıran faktörler olarak bulgulanmıştır (91). Araştırmalar göstermektedir ki öğrenim düzeyi düşük olan annelerin çocukları ihmal ve istismar riski altındadır.

Çengel ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışma da istismara uğrayan çocukların %54’ünün ise annesinin ev hanımı olduğu göstermiş ve araştırmada elde edilen bulguları desteklemiştir (53). Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler de ekonomik sıkıntılar ve eve yönelik sorumlulukların getirdiği yük nedeniyle çabuk sinirlenebildikleri ve zaman zaman çocukla ilgili olmayan konularda bile çocuğa yönelik tepki geliştirip şiddet uygulayabildikleri, tüm günü evde geçirmenin, ev ve ailenin tüm sorun ve sorumluluklarını yüklenmenin yorucu ve yıpratıcı bir iş olduğunu ifade etmişlerdir. Ailenin düzenli gelire sahip olmaması, düşük yaşam koşulları ailede en çok çocuğa yansımakta ve yansıtılmaktadır.

Durmuş'a (2006) göre aile çocuk sayısının artması ile şiddet arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır (129). Güler ve arkadaşlarının 2002 yılında yaptıkları araştırmada bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısının fazla olduğu annelerin çoğunlukla çocuklarına fiziksel ihmal ve istismar davranışında bulundukları saptanmıştır (130). Bu ilişki araştırmamızdaki verileri de destekler niteliktedir.

Şahiner ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (2001) anne yaşına bakıldığında 20 yaş ve altındaki annelerin çocuklarına daha sık olarak fiziksel istismarda bulundukları gözlenmektedir (131). Bilir ve arkadaşlarının 1016 çocuk üzerinde yaptıkları başka bir çalışmada da genç annelerin çocuklarını daha fazla istismar ve ihmal ettikleri belirtilmiştir (17). Steir ve ark. (1993), üç yıllık periyotta 219 adet 18 yaş ve daha küçük yasta doğum yapan annelerin çocukları ile 219 adet 19 ve üzeri yaşlarda doğum yapan annelerin çocuklarını ihmal ve istismar açısından karşılaştırmışlardır. Sonuçta küçük yasta çocuk sahibi olan annelerin çocuklarında ihmal ve istismar oranı diğer gruba göre 2 kat daha fazla bulunmuştur (71). Genç anneliğin düşük öğrenim düzeyi, anneliğe ilişkin bilgi ve beceriden yoksun olunması, bebeğin istenmeyen bir gebelik sonucu doğmuş olması gibi etkenlere bağlı olarak istismar ve ihmale risk faktörü olabileceği söylenebilir. Ayrıca araştırmamızda üst sosyo ekonomik düzeydeki anne olma yaşına ilişkin veriler incelendiğinde 30 yaş ve üzeri anne olma yaşının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler ileri yaş anneliğin dezavantajlarını yaşadıklarını ifade etmişlerdir, ancak anneler çocuğun gelişimi ve bakımı konusunda genç annelere oranla daha bilgili olduklarını düşündüklerini anlatmışlardır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler çocuk doğurma yaşlarıyla ilgili bir dezavantaj görmediklerini, çocuğun bakımının kolay bir iş olduğunu ve içgüdüsel olarak herkeste var olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde üst ve orta düzeydeki annelerin çocuk gelişimi konusunda sorgulayıcı oldukları görülmüştür. Türkiye'de, Bilir ve arkadaşları (1991) tarafından 8 ilde gerçekleştirilen çalışmada, 4-12 yaş arası kız ve erkek çocukların fiziksel ve duygusal

örselenmelerine bakılmış, anne yaşı küçüldükçe örseleme oranının arttığı bulunmuştur (17).

Göç etmeden önce geniş aile olan ailede çocukla aile büyüklerinin daha çok ilgilendiği, göçle birlikte küçülen ailede sorumluluk artışının kadın üzerinde olduğu alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin vurguladıkları nokta olmuştur. İstismar özellikle kriz durumlarının sonrasında, durumla baş edemeyen yetişkinlerin anlık olarak gerçekleştirdikleri, çocuğa yönelen bir şiddet türüdür. Göçün getirdiği değişen yaşam tarzına uyum, yaşanan ekonomik sıkıntılar anneyi güçlüklerle karşılaştırmakta, çoğu zaman tüm sorun ve sorumluluğun karşısında tek bırakmaktadır. Bunların etkisi ile anne çocuk ilişkisi sağlıksızlaşabilir, alt sosyo ekonomik düzeyde, annelerin çocuklarına şiddet uygulamalarının sıklıkla görülmesini bu gerekçelere bağlanabilir.

Çengel ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada istismara uğrayan çocukların % 71.7'sinin ailesinin çekirdek aile olduğu bildirilmiştir (53). Bu bulgular araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular ile benzerdir. İhmal ve istismar vakalarının daha çok kriz durumlarında gerçekleştiği, geniş aile yapısında çocukla ilgilenen bireylerin fazla olması, bireylerin karşılaştığı kriz durumlarında aile için destek mekanizmaları geliştirmiş olmalarına bağlanabilir. Yapılan diğer araştırmada çekirdek aile yapısında olan annelerin çocuklarına daha fazla fiziksel istismar-ihmal davranışında bulundukları ancak istatistiksel değerlendirmede bunun anlamlı olmadığı belirlenmiştir (63). Yapılan bazı araştırmalarda da aile yapısının annelerin çocuklarını istismar ve ihmal etmede etkili olmadığı belirlenirken bazı çalışmalarda ise geniş aile yapısında şiddet davranışının daha fazla olduğu saptanmıştır (17). Bu sonuçlar aile yapısının annelerin çocuklarını istismar ve ihmal etmelerinde bir etken olmadığını düşündürülebilir.

Aile yapısına ilişkin üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerle yapılan görüşmelerde ise çocuk bakımından aile büyüklerinin veya bakıcıların sorumlu oldukları anneler tarafından ifade edilmiştir. Anne ve öğretmenler ile yapılan görüşmelerde özellikle yoğun çalışan annelerin çocuklarına ayırdıkları zamanın oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Anne babanın yoğun

iş temposu nedeniyle büyükanne ve bakıcıların bakımını üstlendikleri çocuklar, hafta içlerinde anne ve babalarından uzak kalmaktadır. Hafta sonları ise çocukların tamamı özel ders ve kurs programlarına devam etmekte olup, anne ve baba ile geçirilen zamanın daha da kısıtlı hale geldiği görülmüştür. Öğretmenler annelerin 'hafta sonu da okul olsa, tüm gün ne yapacağımızı şaşırtıyoruz' ifadelerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu çocukların karşı karşıya olduğu sevgi yoksunluğu ve ihmal kısa ve uzun vadede sonuçlarının ortaya çıkacağı ve çocuğun hayatına derin izler bırakacak bir etkidir. Üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler çocuğa yönelik sabırlarının zaman zaman oldukça tükendiğini, fiziksel şiddet uygulamadıklarını ancak ÇÖYÖ ölçeğini doldururken kendi çocuklarına yönelik duygusal istismar ve ihmal uygulamış olabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler çocuklarından diğer sosyo ekonomik düzeydeki annelere oranla daha yüksek beklenti içinde olduklarının düşündüklerini, ancak günümüz koşullarında bunun çocuklarının geleceği ve refahı için gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Bu düşünceleri destekleyen annelerin tamamının 30 ve üzeri yaş grubunda çocuk sahibi oldukları, yapılan görüşmede bunun nedeninin çocuğun olabildiğinde kısa sürede kendi ayakları üzerinde durmaları gerektiği düşüncesi olduğu anneler tarafından ifade edilmiştir. Görüşme yapılan beş anne ise, çocuğun zorlanması gerektiği ve ne kadar zorlanırsa o kadar başarılı olacağı görüşünü savunduklarını belirtmişlerdir.

Çeşitli nedenleri olmakla birlikte özellikle ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan stres faktörleri babanın yön değiştirme savunma mekanizması ile anneye uyguladığı şiddet dönüşmekte, aynı savunma mekanizmasıyla anne de çocuğa şiddet uygulamaktadır. Şiddete ilişkin tanımlar incelendiğinde şiddete tanık olmanın dahi şiddet kabul edilebileceğinin tartışıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda eşinden dayak yiyen annenin çocuğunu genel olarak daha çok istismar ettiği, ihtiyaçlarını karşılamayarak ihmal ettiği belirlenmiştir. Aynı zamanda aile içinde eşi tarafından annenin dövülmesine tanık olan çocuk da istismara uğramaktadır (3, 34). Bu noktadan hareketle çalışmamızda fiziksel ve duygusal şiddet

birlikte ele alınarak şiddete maruz kalma durumları incelenmiştir. Annelerle yapılan görüşmelerde alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler duygusal şiddeti (bağırma, hakaret etme, aşağılama, sürekli eleştirme, tehdit etme) şiddet olarak algılamadıklarını, fiziksel şiddeti de fiziksel bütünlüğe zarar geldiği durumları şiddet olarak algıladıklarını, şiddetin bir noktaya kadar tolere edilebileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Aile içinde erkek çocuk öğrendiği şiddeti ileride eşine veya çocuklarına uygulayabilmekte, kız çocuk ise baba evinde gördüğü şiddeti normalleştirerek eşinden şiddet görmesini de olağan karşılamaktadır. Aile içi şiddet ortamında yaşayan kız çocuk için şiddeti bir cinsiyet rolünün parçası olarak kabul edebilmektedir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aile içi şiddeti kabullenmeleri annelerin duruma duyarsızlaştıklarını göstermektedir. Kars tarafından 1996 yılında 286 ilkokul 4. sınıf öğrencisi ile yapılan çalışmada, çocuğun aile içi konuşmalara katılımının engellenmesinin oranı %48,3; çocuğun kapasitesinin üstünde beklentilerin bulunmasının oranı %76,9; çocukların gelecek güvencesi olarak görülmesinin oranı %76,2 olarak bulunmuş, duygusal istismarın en çok anne-baba geçimsizliği bulunan ailelerde görüldüğü saptanmıştır (132). Aile içi şiddetin olduğu alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki aileler içinden alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları en fazla risk altındaki çocuklardır.

Dong ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk döneminde cinsel istismara uğrayan kişilerin evde şiddet gören bir anneye sahip olma oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur (133). Araştırma sonuçlarında ulaşılan alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin gördüğü aile içi şiddetin ileride çocukları için risk faktörü olacağı düşünülmektedir.

Göçün ekonomik yansımalarının yanı sıra sosyal dışlanma sebebiyle toplumsal destek mekanizmalarından da yararlanamayan anne, kızgınlık ve öfkesini çocuğa yansıtabilir.

Büyük şehirlere göç ile birlikte, göç eden ailelerin geçimini sağlayabilecek şekilde istihdama katılması oldukça zordur. Ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntılara çözüm olarak ortaya çıkan çalışan çocuklar da bu

çocukların karşılaştığı ekonomik istismarı ortaya koymaktadır. Ayrıca bu çocuklar hem evde hem de sokakta pek çok risk altındadırlar.

Araştırmadan elde edilen veriler, alt sosyo ekonomik düzeyde olumsuz aile yaşantılarının birden çok durumu içerdiğini göstermiştir. Yayınlanan diğer araştırmalar da, anne babanın çocuğu istismar etmesinde rol oynadığı düşünülen bu etmenlerden bir ya da birkaçına maruz kalmasının çocuğun istismara uğrama riskini arttırdığı vurgulanmaktadır (12, 50, 89, 134).

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerle yapılan görüşmelerde anneler, kendilerine yapılan sosyal desteğin az; eğitim, bilgilendirme çalışmalarının sınırlı ve yaşadıkları bölgeye sağlanan olanakların yetersiz olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Çocukların gelişimi ve eğitimi konusunda okul ve öğretmenlerden yeterli ilgi ve desteği göremediklerini ifade etmişlerdir. Aileler kendileri gibi yoksul ailelerin yaşadığı, yetersiz çevre koşullarına sahip bölgelerde yaşamaktadır. Bu bölgeler sağlık koşullarına uygun olmayan ve pek çok olanaktan yoksun bölgeler olma özelliği taşımaktadır. Toplumun diğer kesimlerinden ayrı olma, ötekileşme olarak da ortaya çıkan bu durum sosyal dışlanma olarak tanımlanmaktadır. Mekansal ayrımcılık uyum sorunlarını da beraberinde getirip, bu dışlanmanın çözümsüz hale getirebilmektedir. Göç ile geline daha büyük şehrin olanakları ve kaynakları kullanılamayıp, göç edilen köyden farksız hatta daha da kötü koşullarla baş etmek durumunda kalabilmektedirler. Alt sosyo ekonomik düzeyde görüşme yapılan anneler göçten önceki koşullarının çok daha iyi olduğunu, komşu, akraba gibi destek mekanizmalarının daha fazla olduğunu sıklıkla ifade etmişlerdir. Sosyal dışlanma kişilerin kişilerin, temel eğitim ve becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık nedeniyle toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine olarak tanımlanmaktadır. Özkaplan bu tanımı genişletmiş ve toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi yoksunluğu da kapsar hale gelmiştir (135).

Albarracin ve arkadaşları (1997) Sosyal bakımdan içe kapalı yaşayan, çevreleriyle ilişkileri sınırlı, toplumdaki iletişim kaynaklarından yararlanamayan ve çevrelerinde yeterli destekten yoksun olan aileler

kızgınlıklarını ve streslerini güçlerinin yettiği çocuklarını döverek, rahatlama yolunu seçmektedir, çocuklarını istismar eden annelerin sosyal bağları daha zayıf ve az, yine arkadaşları ve komşularıyla ilişkilerinin sınırlı ve akrabalık ilişkilerinin zayıf olduğu saptandığını belirtmişlerdir (136).

Sosyal dışlanma risk faktörlerinden kaynaklandığı gibi risk faktörlerini besleyerek sorunun çözümünü zorlaştıran bir durum haline gelebilmektedir. Bu özelliğiyle nesilden nesile de fırsat eşitsizlikleri geçiş yaparak sorunu kalıcı hale getirebilmektedir.

Annelere ilişkin bu demografik bilgiler ve istismara maruz kalmış olma durumları, kendi çocuklarına ihmal ve istismar uygulama ihtimallerini arttırabilmekte ve çocukların risk grubu altında olmalarına neden olabilmektedir. Ekolojik/etkileşimsel modele göre, alt sosyoekonomik düzeyde olmak, düşük ebeveyn eğitimi ve işsizlik, ailenin kaynaklarını azaltarak ve ebeveyn üzerindeki stresi arttırarak istismarın artışına katkıda bulunmaktadır (60, 61).

İstismar annelerin demografik özellikleri istismar durumlarını etkileyip, çocuk için risk faktörü oluşturduğu gibi; anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları da, demografik özelliklerinden de etkilenebilmektedir. Anne-baba-çocuk arasındaki iletişim biçimi ise bireyler üzerinde uzun veya kısa sürede, olumlu veya olumsuz etkiler oluşturmakta; çocuklar anne-babalarından hem uygun hem de uygun olmayan biçimde davranmayı öğrenmektedirler. Tablo 4.7.'deki PARİ ölçeği verilerine göre aşırı anneliğin en yüksek saptandığı sosyo ekonomik düzey üst sosyo ekonomik düzeydir. En düşük ortalama puanı ise alt sosyo ekonomik düzeydeki annelere aittir. Ancak Özyürek (2004), yaptığı çalışmada sosyoekonomik düzeylere göre annelerin tutumlarını karşılaştırılmış alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin üst sosyo ekonomik düzeydeki annelere göre daha koruyucu tutum sergiledikler sonucuna varmıştır (137). Araştırmamızda üst sosyo ekonomik düzeyde tablo 4.1'de ilk anne olma yaşı verileri incelendiğinde anne olma yaşının 30 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Geç çocuk sahibi olmanın annelerde aşırı koruyucu tutum geliştirebildiği söylenebilir. Öğretmenler ile yapılan görüşmelerde de üst sosyo ekonomik

düzeydeki annelerin daha koruyucu oldukları belirtilmiştir. Sürekli çocuğu kontrol etme, çocuk hakkında verilecek kararlarda yalnızca kendi kararlarını önemseme davranışlarını sergiledikleri öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Babaların bu konuda daha ılımlı olduğu, anne ve baba arasında koruyuculuk konusunda görüş ve tutum farklılıkları olduğu yine öğretmenler tarafından belirtilen görüşlerdendir.

Tablo 4.8’da alt orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde yaşadıkları fiziksel ve duygusal istismar ile aşırı koruyucu tutum arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre annelerin yaşadığı istismar aşırı annelik tutumu geliştirmelerine neden olabilmektedir ve fiziksel istismar duygusal istismara göre aşırı koruyucu tutum üzerinde daha etkilidir. Kendi çocukluklarında yaşadıkları istismarı çocuklarının da yaşamaması amacıyla kontrol ve koruyuculuklarını arttırdıkları söylenebilir. Bu koruyuculuğun ÇÖYÖ maddelerinde yer alan ‘fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum’ ve ‘duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum’ ifadelerine katılmadıklarını belirtmeleri nedeniyle bilinçsiz olarak geliştiği söylenebilir.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları fiziksel istismar ile demokratik tutum ve duygusal istismar ile demokratik tutum arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. İlişkilerin kuvvetleri birbirleri ile benzerdir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin yaşadıkları çocukluk dönemi duygusal ve fiziksel istismarı demokratik tutumları üzerlerinde etkilidir. İstismar arttıkça demokratik tutum azalmaktadır.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları fiziksel istismar ile ev kadınlığını reddetme tutumu ve duygusal istismar ile ev kadınlığını reddetme tutumu arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. İlişkilerin kuvvetlerine bakıldığında alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin fiziksel istismar ile ev kadınlığını reddetme tutumları arasındaki ilişkinin duygusal istismar ile ev kadınlığını reddetme arasındaki

ilişkiden kuvvetli olduğu görülmüştür. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde yaşadıkları fiziksel istismarın duygusal istismar ile karşılaştırıldığında demokratik tutum üzerinde daha çok etkili olduğu görülmüştür. Fiziksel istismarın daha kolay hatırlanabilir olması bu sonuç üzerinde etkili olabilir.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları duygusal istismar , fiziksel istismardan farklı olarak evlilik çatışması-geçimsizlik alt boyutu ile ilişkili bulunmuştur. Duygusal İstismarın

Alt sosyo ekonomik düzeyde fiziksel istismar ile tutumlar arasındaki ilişki duygusal istismar ile tutumlar arasındaki ilişkiden daha kuvvetli olduğu görülmüştür. Örneklem grubundaki alt sosyo ekonomik düzey annelerin uğradıkları fiziksel istismar çocuk yetiştirme tutumları üzerinde duygusal istismara göre daha kuvvetli etkiye sahiptir. Duygusal istismarın zor fark edilmesi ve çocuk gelişimini olumsuz etkileyen disiplin yöntemlerinin toplumumuzda kabul görmüş olmasının bu etkiyi açıklayabileceği düşünülmüştür.

Tablo 4.8.'deki veriler orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları arasında ilişki olduğunu gösterir.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları fiziksel istismar ile demokratik tutum ve duygusal istismar ile demokratik tutum arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. İlişkilerin kuvvetleri birbirleri ile benzerdir. Annelerin yaşadıkları çocukluk dönemi istismarı demokratik tutumları üzerlerinde etkilidir. Tablo 4.4'de istismar puanı artarken, tablo 4.7 'de PARI ölçeğinin demokratik tutum alt puanlarına ait ortalama puanlarının aynı sosyo ekonomik gruplarda azaldığı görülmektedir.

Orta sosyo ekonomik düzey, alt sosyo ekonomik düzey ile karşılaştırıldığında iki düzeyde de duygusal ve fiziksel istismarın demokratik tutum üzerinde etkiye sahip olduğu görülmüştür. Annelerin uğradıkları istismar ile çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri demokratik tutum arasında ters ilişki vardır. Demokratik tutumun kişilik özellikleri, kişilik özelliklerinin de ihmal ve istismar yaşantılarından etkilenebileceği söylenebilir.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları fiziksel istismar ile evlilik çatışması-geçimsizlik alt boyutu ve duygusal istismar ile evlilik çatışması-geçimsizlik alt boyutu arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Geçimsizlik ve evlilik çatışması boyutu alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin duygusal istismarları ile, orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ise hem fiziksel hem de duygusal istismar puan ortalamaları ile ilişkili bulunmuştur. Geçimsizlik ve çatışma durumları aile içi yaşanan problemlerin sağlıklı yollar ile çözümlenememesi, anne babanın kişilik özellikleri ve ailenin yaşadığı kriz durumları ile açıklanabilir. Kriz durumları ile baş etme ve sağlıklı yollarla çözümleme bireyde donanım ve belirli bilgi beceri sahibi olmayı gerektirir. İhmal ve istismara uğrayan bireyler uzun veya kısa vadede sonuçlarını yaşamaktadırlar. Annelerin de yaşadıkları istismar durumları aile hayatlarına olumsuz olarak yansıyabilmektedir. Aile kişinin hayatında etkisini her zaman hissedeceği en büyük duygusal rahatsızlıkların, kişisel çatışmaların kaynağı da olabilir.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları fiziksel istismar ile sıkı disiplin ve baskı tutumu ve duygusal istismar ile sıkı disiplin ve baskı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmüştür. İlişkilerin kuvvetleri birbirleri ile benzerdir. Aradaki ilişkinin annelerin kendi çocukluklarında yaşadıkları istismarı çocuklarının da yaşamaması amacıyla kontrol ve koruyuculuklarını arttırdıkları söylenebilir. Bu koruyuculuğu ÇÖYÖ maddelerinde yer alan ‘fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum’ ve ‘ duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum’ ifadelerine çeşitli düzeylerde onayladıklarını belirtmeleri nedeniyle bilinçli olarak geliştiği söylenebilir. Orta sosyo ekonomik düzeydeki anneler ile yapılan görüşmelerde, özellikle kitle iletişim araçlarında yer alan haberlerin de baskı ve disiplin kurma eğilimleri üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Baskı ve aşırı disiplin yöntemlerini kullandıklarının zaman zaman farkında olduklarını, ancak çevre koşulları ve istismar vakalarında artış olduğunu düşündükleri için bu tutumların kullanılması gerektiğini anlatmışlardır.

Orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler kitle iletişim araçlarında çocuk ihmal ve istismarı haberlerini dikkatle takip ettikleri, bu vakaların eskiden bu kadar çok olmadığını vakalarda artış olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir, ancak orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki anneler aynı zamanda istismarın kendi çocukluklarında da herkesin başına geldiğini, dayak, aşağılama, azarlama, sürekli eleştirme, ihmal etmenin geçmişte her çocuğun başına gelebileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Burada çocuk cinayetleri, cinsel istismar gibi durumların uç noktada istismarlar olduğunu, bu istismarların günümüzde yaygınlaştığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Annelerin istismarı, kabul edilebilir düzey ve kabul edilemez düzey olarak ikiye ayırdığı görülmüştür.

Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları fiziksel istismar, duygusal istismardan farklı olarak ev kadınlığını red alt boyutu ile ilişkili bulunmuştur. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin istismara uğramaları ev kadınlığını reddetme üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 4.8’de üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde annelerin uğradığı fiziksel ve duygusal istismar ile ev kadınlığını red ve geçimsizlik alt boyutları arasındaki ilişki anlamlı çıkmıştır. Diğer boyutlardaki ilişkiler anlamlı çıkmamıştır. Yapılan görüşmelerde üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin yaşantı ve bilgi paylaşımını kısıtlı olarak yapmayı tercih ettikleri görülmüştür. Annelerin verdikleri cevap ve görüşlerde sergiledikleri bu tutumlar nedeniyle gerçek durum ile ifade edilen durum arasında fark olabileceğini düşündürmüştür.

Tablo 4.4’deki verilere göre cinsel istismar puan ortalamalarının düşük olması nedeniyle karşılaştırma yapılamamıştır.

Tablo 4.7’de demokratik tutum puanları incelendiğinde en yüksek puan ortalaması üst sosyo ekonomik düzeydeki annelere aitken, alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin en düşük puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Çocuğu birey olarak kabul etme, alınacak kararlarda söz hakkı

verme gibi tutumların annelerin öğrenim düzeyleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 4.7’de ev kadınlığı rolünü reddetme ortalama puanları incelendiğinde üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin 3,91 puan ortalamasıyla hem sosyo ekonomik düzey içinde, hem de grup içi tutum puanları arasında en yüksek ortalamaya sahip tutum olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde de üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ev işleri ve en kadınlığına yönelik olumsuz algılarının oldukları görülmüştür. Ev kadınlığı rolünü red puan ortalamalarını sırasıyla orta ve alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler takip etmektedir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki anneler kadının aile hayatındaki rolünün ev kadınlığı olduğunu, öğrenim ve iş hayatının kadınlara göre olmadığını kadının evinde olmaması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu düşünce alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin kız çocukları için risk oluşturduğu düşünülmektedir.

Geçimsizlik alt boyutuna bakıldığında, en yüksek ortalamanın alt sosyo ekonomik düzeyde, en düşük ortalamanın ise üst sosyo ekonomik düzeyde olduğu saptanmıştır. Annenin şiddete maruz kalma durumunu incelediğimizde de en yüksek yüzdeye sahip olan alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin yaşadıkları olumsuz yaşantılar, çocuk yetiştirme tutumları üzerinde olumsuz etkiye neden olabileceği düşünülmektedir.

Sıkı disiplin ve baskı alt boyutu incelendiğinde en yüksek ortalamaya orta sosyo ekonomik düzeye sahip annelerin sahip olduğu görülmüştür. En düşük ortalama puanı ise alt sosyo ekonomik düzeye sahip annelere aittir.

Ölçeğin sıkı disiplin ve baskı alt boyutunu ölçen ‘sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar, anne babalar çocuklarına sorgu sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmenlidirler, sıkı terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir, çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar’ maddelerine orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin tamamı çeşitli düzeylerde onayladıklarını gösteren seçenekleri işaretlemişlerdir. Yapılan bireysel görüşmelerde ise üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin baskı ve disiplini onaylamadıkları, çocuğun gelişimine ve aile ilişkilerine zarar vereceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Veriler ve yapılan görüşmeden

elde edilen bulgular annelerin disiplin konusunda tutum ve düşüncelerinin tutarlı olmadığını göstermiştir.

6. SONUÇ

Annelerin istismar yaşantılarına ilişkin veriler için "Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği" ile, çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin veriler için ise, "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar;

- 1- Ölçeğin fiziksel istismar alt boyutunda alt sosyo ekonomik seviyedeki annelerin aldığı ortalama puan ($\bar{X}$) 4.16, orta sosyo ekonomik düzeyde yer alan annelerin bu alt boyuttaki ortalama puanları 3.22 ve üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ortalama puanları 3.10 olarak bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzey azaldıkça annelerin istismara uğrama oranlarında artış olduğu görülmüştür.
- 2- ÇÖYÖ ölçeğinin duygusal istismar alt boyutu ele alındığında alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aldığı ortalama puan 3.61 olurken, orta sosyo ekonomik düzeyde yer alan anneler 3.01 puanlık ortalama ortaya koymuşlardır. Üst sosyo ekonomik düzeyde yer alan anneler incelendiğinde ise ortaya çıkan ortalama puan 2,92 olarak bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzey azaldıkça annelerin istismara uğrama oranlarında artış olduğu görülmüştür.
- 3- Ölçeğin fiziksel istismar alt boyutunda alt sosyo ekonomik seviyedeki annelerin aldığı ortalama puan ($\bar{X}$) 4,16, bu grupta hesaplanan standart sapma (ss) ise $\pm 1,41$ dir. Orta sosyo ekonomik düzeyde yer alan annelerin bu alt boyuttaki ortalama puanları 3,22 ve standart sapmaları $\pm 1,5$, üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ortalama puanları 3,10 ve standart sapmaları $\pm 1,78$ olarak hesaplanmıştır.
- 4- ÇÖYÖ ölçeğinin duygusal istismar alt boyutu ele alındığında alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin aldığı ortalama puan 3,61 olurken bu grupta hesaplanan standart sapma değeri $\pm 1,64$ olmuştur. Orta grupta yer alan anneler $\pm 1,72$ ' lik standart sapma ile 3,01 puanlık ortalama ortaya koymuşlardır. Üst grupta yer alan

anneler incelendiğinde ise ortaya çıkan ortalama puan 2,92 olurken, bu grup için hesaplanan standart sapma değeri $\pm 1,46$ olmuştur.

- 5- Örnekleme oluşturan annelerin sosyo ekonomik düzeyleri ile çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin alt boyutları olan fiziksel, duygusal istismar puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Tüm sosyo ekonomik düzeyler arasındaki farklılığın anlamlı olduğu bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzey istismar üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır (tablo 4.5, tablo 4.6).
- 6- Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları kaldıkları fiziksel istismar ile aşırı koruyuculuk ($r=0.513$), demokratik tutum $r=(0.264)$, ev kadınlığı rolünü reddetme ($r=0.546$) tutumları arasında, duygusal istismar ile aşırı koruyucu annelik ($r=0.441$), ev kadınlığı rolünü reddetme $r=(0.297)$, evlilik çatışması-geçimsizlik ($r=0.421$), demokratik tutum ve eşitlik tanıma ($r=0.210$) tutumları arasında anlamlı ilişki anlamlıdır. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
- 7- Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları fiziksel istismar ile aşırı koruyucu annelik $r=0.284$, demokratik tutum ve eşitlik tanıma $r=0.386$, ev kadınlığı rolünü reddetme $r=0.406$, evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.470$, sıkı disiplin ve baskı $r= 0.493$ tutumları arasında, duygusal istismar ile demokratik tutum ve eşitlik tanıma ($r=0.363$), evlilik çatışması-geçimsizlik ($r=0.3$), sıkı disiplin ve baskı tutumları ($r=0.478$) arasında ($p<0,05$) ilişki anlamlıdır. Orta sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.
- 8- Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk döneminde uğradıkları fiziksel istismar ile ev kadınlığını reddetme $r=0.240$, evlilik çatışması $r=0,323$ duygusal istismar ile ev kadınlığı rolünü

reddetme $r=0.306$, evlilik çatışması-geçimsizlik $r=0.363$ tutumları arasında ($p<0,05$) ilişkinin anlamlı olduğu görülmüştür. Üst sosyo ekonomik düzeydeki annelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

7.ÖNERİLER

Bu araştırmada alt orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki toplam 300 annenin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile aile tutumları arasındaki ilişki incelenmiş olup, çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

- Risk faktörlerinin belirlenmesine yönelik yapılacak araştırmaların artması alınacak önlemlere temel oluşturacaktır.
- Aile içi şiddetin önlenbilmesinde düzenli geliri olmayan ailelere iş olanağı sağlanması önerilebilir.
- Kırsal kesim ve gecekondü bölgelerinde çocukların anasınıflarına katılımı sağlanabilir.
- Farklı sosyo ekonomik düzeyde çocuklara yönelik şiddetin niteliği de farklı algılanabilmektedir. Şiddete ilişkin toplumsal düzeyde bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.
- Mevcut politikalar gözden geçirilip uygulanabilir hale getirilmelidir. Yeni düzenlemeler yapılırken kademeli olarak geçiş aşaması planlanmalı ve uygulanabilir olmalıdır.
- Yapılan tüm uygulamalar üzerinde denetleme mekanizması oluşturulmalı ve bu mekanizma işlevsel olarak görevini yerine getirmelidir.
- Sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenecek eğitim uygulamaları ve konferanslar yolu ile ailelerin istismar, ihmal ve çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili bilgilendirilmesi sağlanabilir.
- Sivil toplum kuruluşları ülke çapında genişleyebilir.
- Çocuk ve aileyi etkileyen etmenlerin çeşitliliği göz önüne alınarak disiplinler arası bir bakış açısı geliştirilmelidir ve kurumlar uyguladıkları programları, yöntem ve teknikleri tüm alan çalışanları ile paylaşmalıdır.
- Önleme çalışmaları sadece üçüncül değil birincil ve ikincil olarak da planlanmalı ve sürdürülmelidir. Pek çok olay adli vaka

olmadan teşhis edilip, müdahale edilebilir. Risk grupları üzerinde takip ve destek programları yürütülmelidir.

- Okulda ve evde disiplini sağlamak için fiziksel şiddet dışındaki sağlıklı yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Anne ve babaların istismar, ihmal ve çocuk yetiştirme tutumları hakkında farkındalıklarını arttırmak ve doğru bilgileri kazanmalarını sağlamak amacıyla bu konuda yapılacak çalışma ve araştırmalar arttırılmalıdır.
- Araştırma süresince babaların çalışma ve araştırmalara katılımları konusunda istekli olmadıkları gözlenmiştir, babalarla yapılacak çalışmalar arttırılıp, çeşitlendirilebilir.
- Konu ile ilgili nitel araştırmalar yapılabilir.
- Çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler ile ilgili kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- 1- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1995). T.C. Resmî Gazete, 22184, 27 Ocak 1995.
- 2- Kaynak, H. ve Hatipoğlu, N. (2007). *Çocuk İstismarı ve Ceza Hukuku. Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım*. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- 3- İzmirli M. (2000). Çocuğa Karşı Dayak Olgusu Ve Çocuk İstismarı, *Çocuk Forumu*, 3(1): 37- 49.
- 4- Kara B., Biçer Ü., Gökalp A. (2004). Çocuk istismarı, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2):s.140-151.
- 5- Lazoritz, S. (1990). Whatever Happened to Mary Ellen? *Child Abuse and Neglect*, 14, 141-149.
- 6- Lazoritz, S. ve Shelman, E. A. (1996). Before Mary Ellen. *Child Abuse and Neglect*, 20(3), 235-237.
- 7- Kempe H., Silverman F. N., Steele B.F., Droegemuller W., Silver H.K (1962). The Battered Child Syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181: 17-24.
- 8- Polat O. (2001a). *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yayınları.
- 9- Crosson-Tower, C. (2008). *Understanding Child Abuse and Neglect*: Pearson Education Inc.
- 10- Polat, O. (2006). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı* ,Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 11- Ağırtan, C. A., Akar, T., Akbaş, S., Akdur, R., Aydın, C., Aytar, G. ve diğerleri (2009). Establishment of Interdisciplinary Child protection teams in Turkey 2002-2006: Identifying the Strongest Link can Make a Difference! *Child Abuse and Neglect*, 33, 247-255.
- 12- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ates, N., Cetin, G. ve diğerleri. (2001). Child Abuse in Turkey: an Experience in Overcoming Denial and a Description of 50 Cases. *Child Abuse & Neglect*, 25,p. 279-290.

- 13- Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu , Erişim tarihi: 04.11.2010
[http://tr.wikipedia.org/wiki/T.C. Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k Sosyal Hizmetler ve %C3%87ocuk Esirgeme Kurumu](http://tr.wikipedia.org/wiki/T.C._Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k_Sosyal_Hizmetler_ve_%C3%87ocuk_Esirgeme_Kurumu)
- 14- Slep, A. M. S., O'Leary, S. G. (2001). Examining partner and child abuse: Are we ready for an integrated theory of family violence? *Child and Family Psychology Review*, 4, 87-108.
- 15- Parke R.D, ve Collner C.W. (1975), *child abuse : an interdisciplinary analysis*, in E.M. Hetherington, (ed) *review of child dewelopment research*. Chicago: Chicago University.
- 16- Zeytinoğlu, S., (1990)'Sağlık,Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışan Türkiye'de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu İle İlgili Görüşler' V.Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı , (s.561-574) , İzmir.
- 17- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B. ve Güneysu, S. (1991). 4-12 Yaşları Arasında 16100 Çocukta, Örselenme Durumları ile İlgili Bir İnceleme. *Çocuk İstismarı ve İhmali 1. Ulusal Kongresi* (s. 9-18.), Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği
- 18- Faller, K. C. (1981). *Social Work With Abused and Neglected Children: A Manual of Interdisciplinary Practice*, New York : Free Press, New York.
- 19- Feshbach S. (1980). *Child Abuse and the Dynamics of Human Agression and Vioience. İn G. Gerbner, C. J. Ross. & E. Zigler (Eds), Child Abuse: An Agenda for Action*, New York: Oxford University Press.
- 20- Gil, DG.(1970). *Violence Againts Children*, Cambridge: Mass Harvard University Press.
- 21- Aral N., Gürsoy F. (2001) Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı, *Milli Eğitim Dergisi*, Eylül, s.151.
- 22- Kozcu, Ş. (1990). *Çocuk istismarı ve İhmali Aile Yazıları T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları*, Cilt 3. Ankara ; Devran Matbaası.

- 23- Polat, O. (2004). *Çocuk İstismarı. Klinik Adli Tıp*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 24- Byers, J.(1991). Çocuk istismarını önleme, Önleyici programlar ve Halk eğitimi, *Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi Yayını* (s.279-285), Konanç E., Gürkaynak ., Egemen A. (Çev.), Ankara, Gözde Repro Ofset.
- 25- Güçray, S.,(1997). '*Çocuk İstismarı Ciddi Boyutlarda*', Radikal Gazetesi 14.02.1997
- 26- Polat, O. (2001b). Aile İçi Cinsel İstismar: Ensest, *Çocuk Forumu*, 4, 1-12
- 27- Polat O. (1998) Fiziksel İstismarda Hekim Yaklaşımı Ne Olmalıdır?, *Çocuk Forumu*, 1,1-10.
- 28- Polat O. (1997a). Vurursan Kırılır, İstanbul: Analiz Yayınları.
- 29- Polat, O. (1997b). *Fiziksel İstismar Nedir?* İstanbul:Analiz Yayınları.
- 30- Çakıcı M. (1998). *Çocuk Öldürme Olguları- Filisidler*, Çocuk Forumu, 1:30-32.
- 31- Caffey J. (1974).The whiplash shaken infant syndrome: Manual shaking by the extremities with whiplash-induced intracranial and intraocular bleedings, linked with residual permanent brain damage and mental retardation. *Pediatrics*.54, 396-403.
- 32- Scannapieco, M, Connell-Carrick, K. (2005). Focus on the First Years: *Correlates of Substantiation of Child Maltreatment for Families with Children 0 to 4. Children and Youth Services Review*, 27 (12), 1307-1323.
- 33- Walker , C. E. , Bonner , B. L., Kaufman, K. L., (1988). *The physically and sexually abused child. Evulation and treatment* . Newyork: Pergamon Pres.
- 34- Polat, O., İnanıcı, M.A., Aksoy, M.E. (1997). *Adli Tıp Ders Kitabı*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- 35- Glaser D. (1991). Treatment issues in child sexual abuse. *Br J Psychiatry* 159, 769-782

- 36- Hobbs, C J., Hanks. H., Wynne, J M. (1993). *Child Abuse and Neglect: A Clinician's Handbook*,. Edinburg: Churchill Livingstone.
- 37- Walker JL, Carey PD, Mohr N ve ark (2004). Gender Differences in the Prevalence of Childhood Sexual Abuse and in the Development of Pediatric PTSD. *Archives of Women's Mental Health*, 7, 111–121
- 38- Finkelhor, D. ve Korbin, J. (1988). Child Abuse as an International Issue. *Child Abuse and Neglect*, 12, 3-23.
- 39- Şar, V., Kötüye Kullanım ve İhmalle İlişkili Sorunlar. (1998), "Psikiyatri Temel Kitabı Cilt 2" (Ed. Köroğlu E, Güleç G) (s: 823-833),Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- 40- İşeri E. (2008), Cinsel İstismar. "Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı"(ED.Çetin F.Ç.) (s:470 477.) Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, Ankara.
- 41- Meran, N. (2007). Türk Ceza Kanunu Madde 94. Açıklamalı İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 42- Kutchinsky, B.(1999). "Çocuğun Cinsel İstismarı : Yaygınlık, Müdahale ve Önleme". *Çocuk İstismarı ve İhmali* , Derleyen: Esin KONANÇ v.d. Ankara : Pelin Ofset.
- 43- Aksoy, E., İnanıcı M.A., Çetin G., Polat O., Sözen Ş., Yavuz F.(2010). *Cinsel Saldırıları Birinci Basamak İçin Adli Tıp*. Erişim Adresi: <http://www.ttb.org.tr/eweb/adli/7.html> Erişim Tarihi: 13.11.2010
- 44- Ward, MG, Bennett S, Plint AC, King WJ, Jabbour M, Gaboury I. (2004) Child protection: a neglected area of pediatric residency training, *Child Abuse and Neglect*, 28, 1113–1122.
- 45- Biçer, Ü., Çolak B., Gündoğmuş Ü.N. (1999). Bir Çocuk İstismarı Olgusu, *Çocuk Forumu*, 2(1), 18-22.
- 46- Gold, S. N., Hyman, S.M. ve Andres-Hyman, R.C. (2004). Family of origin environments in two clinical samples of survivors of intra-familial, extrafamilial and both types of sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 28, 1199 - 1212.

- 47- Finkelhor, D. (1990). *Sexual abuse in a national survey of adult men and women: prevalence, characteristics and risk factors*. *Child Abuse and Neglect*, 14, 19-28.
- 48- Howe, D. (2005) *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development and Intervention*. Londra: Palgrave-Macmillan.
- 49- Fergusson, D. M. ve Mullen, P.E.(1999). *Childhood Sexual Abuse: an Evidence Based Perspective*. California: SAGE Publications.
- 50- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G. ve Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: findings of a 17 year prospective study of officially recorded and self reported child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 22(11), 1065-1078.
- 51- Crosson-Tower, C. (2002). *When Children are Abused: an Educator's Guide to Intervention*. Boston: Allyn and Bacon Yayınları.
- 52- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- 53- Çengel-Kültür, E., Çuhadaroğlu-Çetin, F. ve Gökler, B. (2007). Demographic and Clinical Features of Child Abuse and Neglect Cases. *The Turkish Journal of Pediatrics*, 49, 256-262.
- 54- Kozcu, Ş. (1990). *Çocuk istismarı ve İhmali Aile Yazıları T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları*, Cilt 3. Ankara ; Devran Matbaası
- 55- Thompson, A., Kaplan, C. (1999). Emotionally abused children presenting to child psychiatry clinics. *Child Abuse and Neglect*, 23, 191–196.
- 56- O'Hagan, K. P. (1995). Emotional and psychological abuse: problems of distribution. *Child Abuse and Neglect*, 19,449-461.
- 57- Bahçecik, N., Kavaklı A. (1993). Çocuk İstismarı ve İhmalini Hazırlayıcı Nedenler, *Çocuk İstismarı ve İhmali Hemşirelik Bülteni*, Cilt: VII, 28, 33-37.
- 58- Erkman, F.(1991). *Çocukların Duygusal Ezimi*, Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmali, Gözde Repro Ofset.

- 59- Runyan, D., Corrine, W., Ikeda, R. (2002). *Child Abuse and Neglect By Parents and other Caregivers. In: World report on violence and health. Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A. (eds). Geneva: World Health Organization.*
- 60- Belsky, J. (1980). Child Maltreatment: An Ecological Integration. *American Psychologist*, 35, 320-335.
- 61- Cicchetti, D., Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, 53, 96-118.
- 62- Kulaksızoğlu, A. (2005), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 63- Hamarman, S., Bernet, W. (2000). Evaluating and reporting emotional abuse in children: Parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 39 (7), 928-930.
- 64- Yavuzer (1987). Çocuklarda Parmak Emme. *Aile ve Çocuk* ,6, 88-93.
- 65- Başyatmaz, Tahir (1990), *6-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.
- 66- Yörükoğlu A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı* , İstanbul: Özgür Yayınları.
- 67- Jain A.M. (1999). Emergency department evaluation of child abuse, *Emergency Med. Clin.* (17), 575-593.
- 68- Subaşı B.M. (2000) "Sokakta Çalışan Çocukların Psiko-Sosyal ve Sağlık Durumlarına Bir Bakış". *Çocuk Forumu*. 3 (3).
- 69- Özmen, R., (2011). *İnsan Hakları Mevzuatı* , Ankara : Seçkin Yayıncılık
- 70- Kepenekçi Y. K., (2001). Hukuksal Açıdan Çocuk İstismarı ve İhmali, *Katkı Pediatri Dergisi*, 22 (3), 263-275.
- 71- Steir M.D., Leventhal M.J., Berg A.T. (1993). Are children born to young mothers at increased risk of maltreatment? *Pediatrics*, 91, 642-648.

- 72- Leventhal, J.M.(1996). *Child Maltreatment: Neglect to Abuse, Child Maltreatment in Rudolf AM, Hofman JIE, Rudolph CD (eds)*, Stamford: Rudolf's Pediatrics.
- 73- Mackner, M.L, Starr, H.R.(1997)., The Cummulative Effect of Neglect and Failure to Thrive on Conitive Functining, *Child Abuse and Neglect*, 691-700.
- 74- Spradley W.B.(1986). Readings in Community Health Nursing, Boston Toronto: Brown and Company.
- 75- Uysal, A., (1998). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılamada Hemşire ve Ebelerin Bilgi Düzeylerinin Saptanması*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- 76- Reece, R.M. (1997). *Background Considerations in Child Maltreatment. Child Maltreatment*, Newyork: Mosby.
- 77- Öz, İ.,(1997). *Çocuk Olmak, Ailelere Rehber Kitaplar Dizisi*,Ankara:Kök Yayınevi.
- 78- Paavilainen E., Merikant, J., Kurki A., Laippala P., Tammentie T., Paunonen M. (2002) Identification of Maltreatment While Caring for Their University Hospital, *International Journal of Nursing Studies*,39, 287-294.
- 79- Hetherington, E. M., Parke R.D., (1993). Child Psychology, New York: McGraw-Hill.
- 80- Öksüz,Y,(2002). Ergenin Kişilik Gelişiminde Ebeveynin Rolü ,*Milli Eğitim Dergisi*,Sayı:155-156.
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/155156/oksuz.htm>. Erişim Tarihi:06.05.2009
- 81- Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetistirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Araştırmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(1), 99-118.
- 82- Şahin F. ,(2002). Çocuk İhmali: Tanı ve Tedavide Hekimler İçin İpuçları. *Klinik Pediatri Dergisi*, 1(3),103-106.

- 83- Vatansever Ü. (2004). *Çocuk İstismarı ve İhmali. İçinde: Çocuk Acil Tıp Kitabı*.(s.363-381), Eds: M, Uzel N, Yılmaz L, İstanbul: Çocuk Acil Tıp ve Yoğun Bakım Derneği Yayını.
- 84- Özdemir, A. S . (1989).*Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.
- 85- Buchanan. A. (1996). *Cycles of child maltreatment facts, fallacies and interventions*. England: John Wiley and Sons Ltd., West Sussex.
- 86- Giovannoni, J. (1989). Definitional issues in child maltreatment. D. Cicchetti and V. Carlson (Ed). *Child maltreatment theory and research on the causes and consequences of child* .
- 87- Justice, B., Justice R. (1990). *The Abusing Family*. Newyork : Plenum Pres.
- 88- Gelles, R. J. (1987). What to learn from cross-cultural and historical research on overview. In R. J. Gelles & J. B. Lancaster (Ed) *Child abuse and neglect: Biosocial dimensions*, Aldine De Gruyter, New York.
- 89- Kaufman, J., Zigler, E. (1989). *The inter generational transmission of child abuse*. In D. Cicchetti ve V. Carlson (Ed). *Child maltreatment theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- 90- Zigler E., Hall N.W. (1991). Physical child abuse in America: Past, present and future. In D.Cicchetti, V.Carlson (Ed), *Child maltreatment theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (s.38-75). Cambridge University: Pres Cambridge.
- 91- Browne, K., Herbert, H.(1997). *Preventing Family Violence*. Chicheste John Wiley and Sons Ltd.
- 92- Sweet, J., Resick, P., (1979). The maltreatment of children: A review of theories and research. *Journal of Social Issues*, 35, 40-59.
- 93- Ünal G.(2005). Aile İçi Şiddet, *Aile ve Toplum Eğitim - Kültür ve Araştırma dergisi* , 2(7), 85-93.

- 94- Ammerman, R. T. & Hersen, M. (1990). *Research in child abuse and neglect: current status and an agenda for the future*. In R. T. Ammerman ve M. Hersen (Ed) *Children at risk an Evaluation of factors contributing to child abuse and neglect* (s:3-22). New York: Plenum.
- 95- Cicchetti D., Rizley R.(1981). Developmental perspectives on child maltreatment, *Jossey-Bass (San Francisco)*, 11: 118.
- 96- Trickett, P.K., Aber, L.J., Carlson, V., & Cicchetti, D.(1991) Relationship of socioeconomic status to the etiology and developmental sequelae of physical child abuse. *Developmental Psychology*, 27, 148-158.
- 97- Harter, S. (1999). *The Construction of the Self. A Developmental Perspective*. New York :Guilford Press.
- 98- Nurcombe B., (2000). Child sexual abuse I: psychopathology, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 34 (1): 85–91.
- 99- Collishaw S, Goodman R, Pickles A, Maughan B. (2007). Modelling the contribution of changes in family life to time trends in adolescent conduct problems *Soc Sci Med* , 65,2576-2587.
- 100- Mueller, E., Silverman, N. (1989). Peer relations in maltreated children. In D. Cicchetti, V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* New York: Cambridge University Press.
- 101- Oral G., İnancı M.A. (2004). *Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü* , İstanbul : Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- 102- Cüceloğlu, D. (2000). *İçimizdeki Çocuk Yaşamımıza Yön Veren Güçlü Varlık*.İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 103- Yavuzer, U. (1999). *Ana Baba ve Çocuk*, İstanbul:Remzi Kitabevi.
- 104- Yörükoğlu A.,(1992)*Değişen Toplumda Aile ve Çocuk* , İstanbul: Özgür Yayıncılık.

- 105- Stein HT. (2007). Impact of Parenting Styles on Children, <http://ourworld.compuserve.com/homepages/hstein/parentin.htm>
Erişim Tarihi:01.08.2009.
- 106- Yavuzer H.(2003) *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- 107- Sendil, G. (2003) . Çocuk, Ergen, ve Anne Baba. İstanbul: Çantay Yayınları.
- 108- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kuramları*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- 109- Gander J. M., Gardiner H.W. (2004) . *Çocuk ve Ergen Gelisimi*, İstanbul: İmge Kitapevi.
- 110- Ulusoy MD, Demir N, Baran A. (2005).Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2005; 3(3).
- 111- Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, ve ark.(1990). *Ana- Baba Okulu*. 10 .Baskı,İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 112- Erginel A.(1996). *Ailede ve Okulda Çocuk Yetiştirme*, Lefkoşa :Erginel Yayınları.
- 113- Aslan, S.H., Alparslan, N.(1999). The validity, reliability and factor structure of the childhood trauma questionnaire among a group of university students. *Turkish "Journal of Psychiatry*, 10(4), 275-285.
- 114- LeCompte, G., LeCompte, A. ve S. Özer (1978). Üç Sosyo-Ekonomik Düzeyde Ankara'lı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, 1, 5-8.
- 115- Mağden D. (1980). Türkiye'de Kentte, Gecekonduda, Kırsal Kesimde Yaşayan Çocukların ve Yurt Dışında Bulunan Türk İşçi ve Ailelerinin Çocuklarının Durumu (s:184-190), Ankara: TRT Çocuk Yayınları Semineri
- 116- Mağden D. (1986). Psikososyal Dezavantajlı Çocuklar. (Ed:Şule Bilir. Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri (s. 60-80). Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- 117- Mağden, D. (1990). Yurtdışındaki Türk İşçi Çocukları Hangi Nedenlerle Özel Okullara Gönderilmektedir, Sağlık Dergisi, 62(1), 7-12.
- 118- Akçay, Ş.(2008). *İstanbul Üniversitesine Bağlı Tıp Fakültelerinde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalları İle Travma ve Acil Cerrahi Birimlerinde Görev Yapan Son Dönem Tıpta Uzmanlık Öğrencilerinin Çocuk İhmali ve İstismarı Konusunda Bilgi, Deneyim ve Davranışlarını Belirleme Araştırması*, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 119- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara.
- 120- Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*. Ankara.
- 121- Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu (1998). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara.
- 122- Aral, N.(1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*, Ankara: Tek Isık Veb Ofset Tesisleri.
- 123- Tezcan, M.(1974). *Türklerle İlgili Stereotipler ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*, Ankara:A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayını.
- 124- Amerikan academy of pediatrics. (1998) Committee on psychosocial aspects on child and family health guidance for effective discipline. *Pediatrics* , 101 (4), 723-728.
- 125- Claussen , A.H. , Crittenden, P.M. (1991) . Physical and psychological maltreatment :Relations amongtypes of maltreatment. *International Child Abuse and Neglect*, 15, 5 -18.
- 126- Oates, Kim. (1999). Çocukların Cinsel İstismarının Kalıcı Etkileri. Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi Serbest Bildiriler Kitabı. Ankara: Pelin Ofset.
- 127- Browne, K. (1991). *Aile İçinde Çocuk İstismarının Anlaşılması ve Sağaltımı. Çocuk ihmali ve istismarı*, Ankara: ILO.
- 128- Konanç E, Gürkaynak İ, Egemen A (1991). Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Güneş Kitabevi.

- 129- Durmus R. (2006) . *3 – 6 Yas Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kisilik Özellikleri İle Anne – Baba Tutumlarının Bazı Değiskenlere Göre İncelenmesi*, Yayınlanmamıs Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- 130- Güler N., Uzun S., Boztaş Z., Aydoğan S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler , *C. Ü. Tıp Fakóltesi Dergisi* 24 (3),128 – 134.
- 131- Şahiner, Ü.M, Yurdakök K, Kavak US.(2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. *Katkı Pediatri Dergisi* ,22, 276-285.
- 132- Kars, Ö. (1994). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri ve Okul Başarısına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- 133- Dong, M., Anda, R. F., Dube, S. R., Giles, W. H. ve Felitti, V. J. (2003). The Relationship of Exposure to Childhood Sexual Abuse to Other Forms of Abuse, Neglect and Household Dysfunction During Childhood. *Child Abuse and Neglect*, 27, 625-639.
- 134- Kocacık, F., (2004). Aile içi ilişkilerde kadına yönelik şiddet, Sivas: C.Ü.Yayınları.
- 135- Özkaplan, N., Yücesan-Özdemir, G. ve Özdemir, A. M. (2005).Sosyal Dışlanma ‘Ne’yi Dışlar: Avrupa Üzerine Notlar , *Mülkiye*, XXIX, Güz, 77-95.
- 136- Albarracin, D., Repetto, M. J., & Albarracin, M. (1997). Social support in child abuse and neglect: Support functions, sources, and contexts. *Child Abuse and Neglect*, 21, 60– 61.
- 137- Özyürek A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Ankara.

EK: 1

BİLGİLENDİRME FORMU

Bu çalışmanın amacı, annelerin çocukluk dönemindeki ihmal ve istismar durumları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi anlamak ve yapılacak çalışmalara yol göstermektir. Bilimsel amaçlarla yapılan bu araştırmada isminiz istenmemektedir. Bilgiler grup halinde değerlendirilecek ve bireysel incelemeler yapılmayacaktır. Elde edilen kişisel bilgiler kesinlikle öğretmen, okul yönetimi ve ebeveynler gibi kimselerle paylaşılmayacaktır. Burada sorulan soruların doğru ya da yanlış cevapları bulunmamaktadır. Önemli olan sizin yaşadıklarınızı ve düşündüklerinizi ifade edebilmenizdir. Araştırmanın 2010-2011 tarihlerinde sonuçlanması planlanmaktadır. İstediğiniz takdirde aşağıdaki iletişim bilgilerini kullanarak çalışmanın sonuçlarından haberdar olabilirsiniz. Bu çalışmaya katılarak katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Aybüke Yurteri

Hacettepe Üniversitesi

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

ayurteriii@gmail.com

Bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

() Evet

() Hayır

Ailenizin gelir düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?

....-1500 ()

1500-4000 ()

4000-..... ()

EK: 2

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Eğer herhangi bir problem yaşıyorsanız soru formlarını size dağıtan kişiye başvurunuz.

1. Yaşınız:.....

2. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

3. Kaç çocuğunuz var?

() Tek () 2 () 3 () 4 () 5 ve üzeri

4. Şu anda kimlerle yaşıyorsun işaretleyiniz (birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).

() Anne () Baba () Kardeş () Abla/ağabey () Dede () Nine () Çocuklar
() Diğer akraba (yazınız).....

5. Öğrenim durumunuz (En son bitirdiğiniz öğrenim kurumuna göre işaretleyiniz)

Anne

Okur - yazar değil	()
Okur - Yazar	()
İlkokul mezunu	()
Ortaokul mezunu	()
Lise mezunu	()
Üniversite–Yüksekokul mezunu	()
Yüksek Lisans-Doktora mezunu	()

6. Anne çalışıyor mu?

- ☐ Çalışmıyor
☐ Geçici işlerde çalışıyor belli bir işi yok
☐ Sürekli bir işi var
☐ Emekli

Annenin yaptığı işi yazar mısınız?

7. Ailenizin yapısı

- ☐ Boşanmış
☐ Ayrı yaşayan anne babalar
☐ Anne ölü
☐ Baba ölü
☐ Çekirdek aile
☐ Geniş aile

8. Annenin ruhsal bir rahatsızlığı var mı? Varsa nedir?

- ☐ yok ☐ zeka geriliği ☐ kişilik bozukluğu ☐ diğer.....

9. Annenin madde bağımlılığı var mı?

- ☐ yok ☐ alkol ☐ esrar ☐ diğer.....

10. Annenin ilk çocuğunu doğurduğu yaş

11. Eşiniz size fiziksel şiddet uygular mı? (vurma, itme, tekmeleme, tokatlama, yumruklama, sarsma v.b.)

- ☐ Evet ☐ Hayır

12. Eşiniz size sözel şiddet uygular mı? (bağırma, hakaret etme, aşağılama, sürekli eleştirme, tehdit etme v.b.)

- ☐ Evet ☐ Hayır

13. Aşağıdaki Tabloda insanların başlarından geçebilecek bazı olaylar listelenmiştir. Her olayı okuyarak olayı yaşamadıysanız “Hayır” yaşadıysanız “Evet” yanıtını işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
- Anne ve babanın boşanması	()	()
- Annenizin ölümü	()	()
- Babanın ölümü	()	()
- Kardeşin ölümü	()	()
- Anneden ayrı kalma (bir hafta veya daha uzun süre)	()	()
- Göç etme	()	()
- Okul değiştirme	()	()
- Büyük bir deprem afet sel v.b. yaşama	()	()
- Hırsızlık, kavga, çatışma, cinayet, öldürme gibi olaylara tanık olma	()	()